

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204908

UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. *T 82*
721P

Accession No. *T 2429*

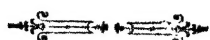
Author *శారదానాథ*

Title *పద్మ పూహము*

This book should be returned on or before the date
last marked below.

పద్మ పూహము

మూడవ కూరుపు

చింతామణి, వరవిక్రయ, ముఘనీన,

చిత్రాభ్యుదయాది ప్రకాశనము.

కో॥ శ్రీ॥ మహాకవి

కావ్యముల కారామయ్య ప్రకాశనము

ప్రకాశితము.

కావ్యముల కారామయ్య ప్రకాశనము

ప్రకాశితము.

కావ్యముల

సిటీముద్రాకారమున

ముద్రితము.

1930.

Rights] .

పేజీ 1 రు.

[Reserved.

అవతారిక.

ఈ నాటకరచన కీ క్రింది భారతశంకలు ముఖ్యకారణములు:

- (1) దోణుడు ధర్మరాజును బట్టియిచ్చుటకై పద్మప్రహమును బన్నినట్లున్నది. ధర్మరాజునకుఁ దద్దెడనోపాయమె తెలియనపూడతఁడందుఁ బ్రవేశించు ననుకొనుటకుఁ గాని—తన్మూలకముగాఁ బట్టవచ్చు ననుకొనుటకుఁ గాని—యవకాశ మెక్కడిది ?
- (2) సైంధవుడు తపము చేసి, పశుపతివలనఁ బొందెనుటను “ వారింప ” గల్గుటకై వరము పడనినట్లున్నది. తఱికిఁగిందుగ సంశతపము చేసినవాడు—, వధింపఁ ” గోరక—వారింపఁ గోరుట యేటికో.
- (3) వరబలమున, సైంధవుడు పద్మప్రహము చొచ్చు పొందెనుట నడ్డఁగలిగినట్లున్నది. అగుఁగాక—అట్టి యడ్డంకిలేని విరాట దుగ్గి పదు లేదుయిరి?—మఱువఁ డంతకన్న మిన్నయగు ప్రహము నవలీలగఁ జొచ్చిన సాత్యకి యే మయ్యెను?— కామరూపమున గగనవీధియండియేని పోగల ఘటోత్కచుఁ డే మయ్యెను ?
- (4) అభిమన్యువధకుఁ బ్రీతికీయగా నర్జునుడు సైంధవుని వధింప శపథము నలిపిపట్టున్నది. తన్నచ్చట లేకుండఁ జేసి దారుణప్రహము పన్నిన దోణుఁ డుండఁదుర్నయముగ విధింప జేసి దును మాడిన కర్ణాడు లుండఁడనువారిని నిలువరించినంతమాత్రపుఁ బనికి, నెందులకుఁ గొలుగాని సైంధవుం జంపఁ బ్రీతిన పట్టుట యర్హులన కేమి న్యాయము. ఏమి విశేషము ?
- (5) దోణుని ప్రీతిజ్ఞ నాడు నెఱవేఱి లేదు. అవ్వల సంబులకై యత్నమును లేదు. అంతవానిశిష్యమట్లు వ్యర్థము కావలసినదేనా?

పై శంకలకుఁ బరిహారకముగా నీపద్మప్రహము పన్నబడినది.

దొరశనముచారి 1919 దశ సంవత్సరపు నివేదికయందు, ఆనం వక్కరము ప్రకటించబడిన యాధ్యగ్రంథము లన్నిటిలో నీ పన్నె వ్యూహ మగ్రగణ్య మయినదిగను-అనేకవిశేషములు కలదిగను జ్ఞా ఫింపఁ బడినది. దీని ప్రథమ ప్రయోగ శారవమును శ్రీ శ్రీ విజయ నగరము మహారాజువారు దక్కించుకొనిరి. నిర్వజన ప్రదర్శన పౌల భ్యముకొఱ కొకయంకము లొలగింపబడినది.

కాకినాడ, {
20-10-22 }

మ హా క వి
కా శ్య కూ రి నా రాయ ణ రా వు.

Errors, like stars, upon the surface flow ;
He who would search for pearls, must dive below.
Dryden.

పాత్రముల పట్టిక.

పాండవ పక్షమున - అంకములలో	కౌరవ పక్షమున - అంకములలో
1 కృష్ణుడు 1-5-6	1 ద్రోణుడు 2-6
2 యుధిష్ఠిరుడు 4-5-6	2 దుర్యోధనుడు 2-4-6
3 భీముడు 5-6	3 అశ్వత్థామ 2
4 అర్జునుడు 1-5-6	4 కర్ణుడు 2-4-6
5 అభిమన్యుడు 3-4	5 దుశ్శాసనుడు 2-4
6 ఘటోత్కచుడు 5-6	6 శకుని 2-4-6
7 సుమిత్రుడు 3-4	7 సైంధవుడు 2-4
8 విశోకుడు 6	అన్యలు
9 ద్రాపది 3-5	1 సంజయుడు 1-4-6
10 సుభద్ర 1-3-5	2 సైంపాయనుడు 1-4-6
11 ఉత్తర 5-6	3 వృద్ధ (బక వీరమాత) 5

సుమిత్రుడు - అభిమన్యుని సారథి. విశోకుడు - భీముని సారథి.

సంజయ వైశంపాయనులు - వ్యాసులవారి శిష్యులు.

పద్మవ్యూహము

నాం ది

గరువము వాసి, భర్తృత్వి, గౌరవవరక తాపతిష్ఠులై
గురుకృప వైరివర్గము నకుఁగిత్తల జముంచి, జ్ఞాన వి
స్ఫురణఁ జరించునట్టి నరముఖుల కెవ్వఁడు వత్సఁ డట్టియీ
శ్వేతుఁడు సమూహముఁడై డిశంబుఁగృహ్యులఁజేయు మిమ్ములక.

ప్రస్తావన

నూతన) — (ప్రవేశించి సభ నుద్దేశించి) ఓ విద్వజ్ఞాన మహాకరులారా!
ప్రపంచమునందలి నకల సామాజ్యముల పునాదులు సడల్చి,
సర్వ సింహాసనముల నల్లూత లూగఁ జేసిన యెవ్వఁడో మహానం
గ్రామమునందుఁ బ్రభుపక్షమునఁ బాలుగొని, ప్రాణనిత్యములను
ధారవోసిన భారతివీరుల పరాక్రమ సాహసములకుఁగిర్వపశుచు ;
నేతస్సంగ్రామశాంతి సంఘటిల్లి యభ్యుపయ మానహిల్లించుదులకై
యానందింప నమానేశి మైన మీవి నోడముకొఱకు నేఁడు; విద్యచేత
నేకాక, వినయముచేతను-చిత్తముచేతనే కాక, వితరణముచేతను-
వాక్కుచేతనేకాక, వర్తనముచేతను-వన్నె కక్కిన శ్రీమ ద్భక్తి
రాజు వీరభద్రరాయని కఠింతముగా, మహాకవి కాల్దూరి నారా
యణరాయనిచే రచింపఁబడిన వీరాద్భుత రసభరితంబగు పద్మ
వ్యూహ మహానాటకమును బ్రేక్షించి నానేర్చిన భగతాగమము
సఫలము చేసికొన నభిలషించుచున్నాఁడఁ గావున సావధాన చిత్త
మనుగ్రహింతురుగాక ! (విని) ఏమనుచున్నారు? —

“చ. అనుపమరత్న భూషణము లగ్నులు తాల్చిననాఁడె శోభచేఁ
దనరెడుమాడ్కిఁ, గబ్బములు త్వయ నేర్చిన సర్వకుల్ ప్రద
గృహ మొసరించునప్పుడె కరంబుఁ బ్రశస్తి వహించుఁ; గాన, న
య్యనఘునిపట్ల మాకుఁగల మాదిరముం బొజిగింపఁ జూడుఁడీ”

అనియా?—చిత్తము, చిత్తము. (తెరవంకజూచి) పారిపార్శ్వకా!
పారి—(ప్రవేశించి) ఆర్యా! యేమి సెలవు?

సూత్ర—పాత్రములను సిద్ధపఱచితివా!

పారి—సర్వమును సిద్ధపఱచితిని; తమయనజ్ఞయే తడవు.

సూత్ర—సభ్యులయూ దేశము వినియె యుందువు కనుకఁ జర్చితచర్చణ
మనసరము లేదు;—నీ వప్రమత్తుడవై యుంకి భూమికల ధైర్యో
త్సాహములను నీప్రోత్సాహముచేతఁ బెంపొందించు చుండుము.

పారి—ఆర్య మీ కట్టినదియ మెందులకు?

గీ. ఎందు వీరాద్భుతరసంబు లేవు మీఱు
నదియ యుత్తమరూపక; మట్టిదాని
సభినయింపఁగ మీశిష్యులందుఁ బిన్న
పాపఁడుచు ప్రాధుఁడు మించి పరిఘోల్లు.

సూత్ర—అది నిజమే కాని—

ఆ. వె. గాలిచేతఁ దిత్తి, కిరతాడనముచేతఁ
గందుకంబుఁ బెంపుఁ గొంచురీతి;
పొంత నిలిచి యొరులు ప్రోత్సాహపఱచిన
జనుల శక్తి యుక్తు లినుమడించు.

తెరలో—అది యథార్థమే.

గీ. తమ బలంబులఁ బొరిఁగొను తాతఁ జూచి
ఱిచ్చవడి యూరకున్న వివ్వచ్చుఁ డల్ల
కంసమర్దను ప్రోత్సాహ కారణమునఁ
దెలిపిఁ గని, విల్లుఁగొని, భీష్ముఁ దెగువఁ దాఁకె.

సూత్ర—అదిగో!—నామాటకు నిదర్శన మిప్పుడే కానిపించినది.
మనప్రసంగమువలనఁ బ్రోత్సాహ మంది సంజయ వైశంపాయన
వేషధారులు ప్రవేశించుచున్నారు. మన మింక నిష్క్రమింతము.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు.)

విష్కంభము

రంగము—కురుక్షేత్రము.

(సంజయ వైశంపాయనులు ప్రవేశింతురు.)

వైశం—“తమబలంబుల బారిగొను” అను వెనుకటిపద్యమును మరలఁ బఠించి, అట్లు తాఁకినభీభత్సుం జూచి భీష్మపితామహుం డీడ్లు పలికెను:—

చ. గుటిమెయి మత్స్యయంత్రమును గూలఁగ నేయుట విన్నదాది సం
గరముఖమందు నీపటిమ గన్గొన వేడుక గల్గియుండి య
వ్వీరటుసేవీటమాత్ర మొకవీసము చూచితి; మందివీలు చే
కుత నిపు, డిన్ని నాశ్వవలెఁ గొంకక చూపుము నీదు పాండితి.

సంజ—అందుల కర్జునుఁ డేమనెనో ?

వైశం—ఇట్లనెను:—

చ. ఇరువదియొక్కసారులు మహీతల మెల్ల జయించినట్టి దు
ర్భర బలశాలియైన భృగురాముఁ బరాజితుఁ జేసె నన్న కీ
ర్తిరమ లభించె సర్వజగతీతల నాధుబలోన మీకు నొ
క్కరి, కటువంటి మీయెదుట గాండివి యెంతటివాఁడు నిల్వఁగఁ.

ఇట్లయ్యిరువు రొకరినొకరు సంభావించుకొని, యగణ్యంబగు ధ
నిర్విద్యానైపుణ్యంబు మెరయఁ గొంతవడి పోరినమీఁదట, నర్జునుం
డొకదివ్యాస్త్రమున సమ్మోహితుఁ డుకాఁగా, బాండవసైన్యంబు
నందు భయార్థిటులును, గౌరవ సైన్యంబునందు జయార్థిటులును
నొక్కసారిగ బయలు విడలెను. శ్రీకృష్ణుఁడు మొగము చిన్నబు
చ్చుకొని రథము నవ్వలకుఁ దోలికొనిపోయెను. అయ్యవసరమున.

ఆ. వె. తండ్రిపాటు చూచి, తమబలంబుల తొట్టి

పాటు చూచి, మదిని బట్టరాని

యాగ్రహంబు వొడమ నభిమన్యుఁ డానదీ

తనయు వీరకఁ దాఁకి ధ్వజము త్రుంచె.

అప్పుడు భీష్ముడు మున్నెట్టివీరాధిపతులకు నలవికాని తనశాల
ధ్వజము నతఁ డవలీలఁ గూలనేసినందుల కాగ్రహానుగ్రహములు
రెండును దీప్తిప నొకయర్థచంద్రబాణమును వింట నంధించి విడి
చెను. అభిమన్యుడు దానిని మార్గమధ్యముననే నగ్గుచూచుము
గావించి, యావృద్ధపీఠుని కార్కుశము తుత్తునియలు కావించెను
తోడనే గాంగేయుండు కొండొక బాణాసనముంజైకొన, నాతండు
దానింగూడ నల్లై కావించెను. ఇట్లు,

డి. పట్టినచాపమెల్ల నులభంబుగ భగ్గుము సేయ నాత్మలో
బిట్టలుక న్వహించి యలభీష్ముడు శక్తి నొకండు వైచి వి
ల్పట్టిన ముష్టిఁ జీల్చుటయుఁ బార్థతనూజుడు దాన చాపముం
బట్టగ వీలు లేక, యొకవాలు చివాలునఁ దీసె నుగ్రతన్.

కాని, యంతలో నర్జునుని యరద మడ్డు వచ్చినందున నిరుత్సా
హుడై చికిత్స కనునెవముమీదఁ శిబిరమునకుఁ జక్కఁబోయెను.
అభిమన్యుడు కదనభూమినుండి కదలిపోవుటకుం గలకారణ మిది.
శిఖిండి విజృంభణము- దేవవృతుని శిరతల్ప శేయనము- గాండీవి
పాతాళోదక సమాకర్షణము- మున్నగు తరువాతి యన్భతచర్య
లన్నియు నీవె చూచితవి.

సంజ—తాళు, తాళు !-(వినుట నభినయించుచు) కృష్ణార్జునుల కంత
స్వరములు వినవచ్చుచున్నవి -యిట్టివేళ వారెచ్చటికి బయలుదేరి
యుందురు చెప్పుమా !

వైశం—ఇచ్చటనుండియె యాలోచన మెందులకు?—చూతము రమ్ము.

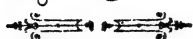
సంజ—ఇద్దఱుము నీటే పోయిన నెట్లు?—కొరవస్కంధావారమున నేమి
జరుగుచున్నదో-వారుసైన్యాధిపత్యభారము మరల నెవరితల కెత్తు
దురో చూడవలసి యున్నదికదా? నీవిటేగఱుము, నేనటేగెదను.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది శుద్ధవిష్కంభము.

పద్మప్రహమ

ప్రథమాంకము

రంగము:—పాండవస్కంధావారము.

[విశ్రాంతివేషములతోఁ గృష్ణార్జునులు ప్రవేశింతురు.]

అర్జు—బావా ! రాచపుట్టు వెంతపాడుపుట్టు వయ్యో !

సీ. తండ్రి లేడనుమాట తలఁచున బడకుండఁ

ప్రేమతో ముమ్మెత్తి పెంచినాఁడు
గురుశిక్షతోఁ దృప్తి కుదురక రణవేద

మును స్వయంబుగ నూరిపోసినాఁడు
భారతరాష్ట్రాలు మేముఁ దగవు లాడఁగ మా
పక్షమే యెపుడును బల్కినాఁడు

అడవుల కేఁగునాఁ డంబకంతును ముందు

పొటపొటఁ గన్నీరు పుచ్చినాఁడు

అట్టి ప్రేమ స్వయాపు మహానుభావు

నన్నదీయ పితామహు ననఘుఁ బట్టి

పొట్టనుం బెట్టికొన్న పాపులకు మాకుఁ

బుట్ట గతు లుండఁ బోవునే ! కట్ట ! యింక.

కృష్ణ—దానికేమి కాని- భగవంతుఁ డీమహామహులం జేసి, యాయ
చ్చు నంతటితోఁ దీసివేసె నని చెప్పందగును.

సీ. వాహనంబు సిడంబుఁ బొగయు శత్రుంబు

లేనివారల నేయఁ బోనిఘనుఁడు

ఎనసి నూర్వరుయోధు లెత్తివచ్చినఁ గాని

విల్లు చేఁ బట్టని వీరవరుఁడు

తెగువ నిర్వదిమూఁడు దినములు పోరాడి

భార్గవుం గెలిచిన బాహుబలుఁడు

కాశీశు సుతలక్త కడగి వచ్చిననృపా

వలి నొంటినోర్చిన వాఁడిమగఁడు

తండ్రిసౌఖ్యమె కోరిన ధార్మికుండు

బ్రహ్మచర్యంబు నెగ్గిన పావనుండు

చావుఁ దనచేత నిడికొన్న సాధ్వితుండు

కరము మహిమాన్వితుండు గంగానుతుండు !

(ఇకపురు మానముతో ముందునకు నడతురు.)

అర్జు—బావా ! నీ వేమన్నను సరియే కాని- యుద్ధము బహువిరుద్ధ
కార్య మయ్యు !

ఉ. ఆరయఁ, దండ్రియు, దనయుఁడన్న యెఁదమ్ముడఁ, శిష్యుఁడుగురుం
డీస మొప్పఁదారసిలి, యెడ్డ వివేకము వీడి, వాఁడిమిన్
ధారణికోసమై పెనఁగి ధారణిపా లగుకంటె వేఱుగా
దారుణకర్మ మింకఁ గలదా ! వలదా యలదాని రోయఁగన్ ?

కృష్ణ—పాపము శమించుగాక !- నీకు మరల మతి పోయిన ట్లున్నది
యుద్ధ మనఁగా వీరకర్మము- వీరకర్మమును నిందించుట వీరులను
స నిందించుట కాదా ? చూడు,-

సీ. పురిహరుని కర్పర శరాసన శింజి

నీరవ మింకఁ జల్లార లేదు

అలశిబి యజ్జహయావళి గిట్టల

గుంట లింకను బూడిదొంట లేదు

పరశు శాముండు తర్పణ మాచరించిన

బావు లింకను నింకిపోవలేదు

దశరథరామ భూధవుఁడు కట్టిన నీటి

కట్ట యింకను వార్ధిఁ గలియ లేదు

వీరుల చరిత్ర లీరీతి విశ్వ మెల్ల

నిండి సామ్యం బొనఁగుచుండ నీవు వీర

కర్మమున నెగ్గు గలదన్న ధర్మవిదులు
పరిపాసింపక విడుతురే ! పార్థ ! నిన్ను.

అర్జు—బావా ! యుద్ధము, యోధులు, ఉపేసన, భూకంపము, మహా
మారి, పారతంత్ర్యము, ననునివి యాముచు దేశమునకు మహోప
ద్రవకరములు. అట్టియుద్ధము ధర్మబద్ధ మనుట నాబుద్ధికి నచ్చకు
న్నది సుమీ !

సీ బెబ్బలి దొరఁబడ్డ పెనుసంత వంతునఁ
గదలి దేశంబెల్లఁ గలఁత నొందు
దంతి మ్రింగిన కపిశంబు చందఁబున
సిట్టె కోశంబెల్ల వట్టిపోవుఁ
గార్చిచ్చునం గాలు కానవిధంబున
స్వజనసంతతి వినాశంబు నొందు
సాయంతనపు టింద్రీచాపంబు వడువున
మాటిమాటికి సిరి మార్పుఁ జెందు

ఓజ చెడి యెడ్డుఁజెట్టిన యోధ భంగి
దిక్కుమాలి గృహంబులు దిబ్బ లగును ;
గటకటా ! యెంచి చూడ సంగరముకంటె
ధాత్రిలోపల మఱియనగ్ధంబుగలదె !

కృష్ణ—ఓయి వెట్టివాడ !—

సీ పాదపంబు త్యజించి బ్రీతికి యుండుటకంటె
దొలుదీవివారికి దొసగు కలదె
పూర్వుల విఖ్యాతి బూదిఁ గల్పుటకంటె
నార్యసంతతి కమర్యాద కలదె
ఆయుధ దారిద్ర్య మనుభవించుటకంటె
భారతీయులకు లోపంబు కలదె
ఆత్మగౌరవముపై నాస్థ వీడుటకంటె
హైందవులకు మానహాని కలదె

రాజ్య మెల్లను బరుల కర్పణము చేసి
మగతనము చంపుకొని, కీర్తి మాపుకొని, య
హర్షిశలు పొట్టకొఱకు దాస్య మొనర్చు
కంటె మనజాతి కీకఁ గళంకంబు కలదె ?

అదికాక:—

నీ. సంగరాభావంబు సంఘటిల్లిననాఁడు
హృత్ప్రీతింబు నాశంబు నొందు
దానశస్త్రాస్త్రవిజ్ఞానంబు హరియించు
నవ్వల వ్యాయాసు ముతరించు
నామీద దేహదాఢ్యము సన్నగిల్లుచు
నటువెన్న రోగము లతిశయిల్లుఁ
బదపడి దుర్బల హృదయులు ప్రభవింతు
రంతటఁ బెడబుద్ధు లావహిల్లు;
నదియె మొదలుగ నైకమత్యంబు సెనును
కత్తులుఁ గతారములుఁ బుటగతము లగును
దేశ మంతటితోఁ దల్పు తెఱచియున్న
యిల్లువోలెను గుక్కల కిక్క యగుచు !

అట్లు—బావా ! అట్లయిన, యుద్ధము ధర్మబద్ధ మనియే నీ నిశ్చితాభి
ప్రాయమా ?

కృష్ణ — అదిగో ! అచ్చటమాత్రం మొకధర్మసూక్ష్మ మున్నది. రాజ్య
స్థాపనార్థ మనియు, ధర్మస్థాపనార్థ మనియు యుద్ధము రెండువిధ
ములు. అందు ధర్మస్థాపనార్థ మగుయుద్ధము కేవల ధర్మబద్ధము
ఇప్పుడు మీ రొనర్చునది ధర్మస్థాపనార్థమే యగుటఁ జేసి యవశ్య
మొచరింపఁ దగినది. ఎట్లందువా ?—

గీ. దశముఖుడు నీతనుంజోలె ధార్మరాష్ట్రు
లపహరించిరి మీరాజ్య మక్రమముగ ;
దాశరథి నీతకొఱకు చందాన మీరు
శాత్రువులఁ జంపఁదగు స్వరాజ్యఁబుకొఱకు.

అర్జు—(నడచుచు నడచుచుఁ గుడివైపునకు మరలుచు.)

కృష్ణ—అర్జునా ! యేమది— యటు మరలితివి?— సుభద్రాదేవి
యెందుచేతనో యీపూట జితాశ్రాంతయై భోజనము నేయక
పండుకొన్న దని విని యామెశిబిరమునుగూర్చి కదా బయలు
వెడలితిమి ?

అర్జు—అచ్చటి కిది చాలఁ జేరువతోన. ఈ పాంచాల శిబిరముల
యావలివే మన రాణివానపు గుడారములు.

ఇద్దఱు—(పరికిరింతురు.)

కృష్ణ—(ఇరు కేలంకులు పరికించి) ఈదిక్కువారింకను విశ్రాంతిమింపలేదు.

నీ. కవచ ధారణమునఁ గలిగినయున్నచ
 స్థూరంగ బయట నల్లాడువారు
తమవారియందు శాత్రువులందుఁ బడి మర
 ణించినవారి గణించువారు
నలిపినచ్చిన సాహసపుఁ గృత్యములు తమ
 ప్రియజనంబులకు విన్నించువారు
మఱునాటిసంగతి మనమున శంకించి
 శకునపరీక్షలు సలుపువారు
ఆయుధములు సానల వాడి నేయువారు
గాయములకుఁ జికిత్సలు గాంచువారు
నెందుఁ జూచిన నీరీతి సందడిగను
నున్నవారదె , యీదెన నున్నవారు.

అర్జు—బావా ! యీమోధులం జూచినపుడెల్ల నాహృదయము కట
కట పడక మానదు సుమీ !

సీ. తనసముదగ్గి సాధము తక్క నెఱుంగక
 ననవోలె విలసిల్లు నాగరకుఁడు
 తనదుత్తేత్రంబు నేద్యము తక్క నెఱుంగక
 శమఁ బాటుపడియెడు జానపదుఁడు
 తనయింటిపట్టు సందడి తక్క నెఱుంగక
 సాధువై మెలఁగు వయోధికుండు
 తనయాలి బిగికొఁగిటిని దక్క నెఱుంగక
 యుత్సవాంబుధిఁ దేలు యువజనుండు
 పెండ్లికై వచ్చినట్లు సంతోతిఁ దరలి
 వచ్చి, మానిమిత్తము తమ ప్రాణములను
 యుద్ధభువి కప్పనము నేయుచుండ నెట్లు
 మానసము నీరు గాకుండ మాను నయ్యు.

కృష్ణ—అర్జునా ! యోధులు కుంపట్లవంటివారు శాంతిసమయముల
 యందు వేసఁగికుంపట్లవలె నేములనోఁ పడియుండి, యుద్ధసమయ
 ములయందు శీతకాలపుఁ గుంపట్లవలెఁ గనకనలాడుట వారి ధర్మ
 ము నరి కాని- నీవనినట్లు శీఘ్రముగానే వచ్చితిమి ! అదేకదా
 సుభద్ర శివరము ?

అర్జు—అదే. అడుగో! ద్వారపాలకుఁడు మనలఁజూచి, నివేదించుటకై
 లోపలి కరుగుచున్నాఁడు.

[అంతటఁ జెర యెత్తఁబడగా, సుభద్ర శివరము గోచరించును.]

సుభ—(శయ్య దిగి) రాచిన్నన్నా రమ్మ !—(అర్జునునివంకఁజూచి)
 *బాబును జూచినారా ?

అర్జు—చూచుటకై పోతిమి కాని.—యప్పుడే నిద్ర పట్టినట్లు
 పరిచారకులు చెప్పినందునఁ జూడకయే రావలసి వచ్చినది.
 వైద్యులు కట్టు కట్టనప్పుడు నీవు దగ్గరనే యుంటివంటకదా.
 వారేమి చెప్పిరి ?

సుభ—గాయము పూర్తిగా మానువలయు యుద్ధరంగమునకుఁ బోఁ
గూడ దనియు, నీలోపల నతనికి యుద్ధవృత్తాంతము లేమియుఁ
దెలియనీయఁ గూడ దనియుఁ జెప్పిరి. (కృష్ణునివంకకుఁ దిరిగి)
ఏ మన్నా ! నిలుచుండియే యుంటి వేమి ?

[కృష్ణాస్థులు కూరుచుండ, సుభద్ర శక్య వాసుకొని నిలుచుండును.]

కృష్ణ—చెల్లెలా యీపూట నీముఖమునందుఁ గానవచ్చు విచారము
నకుఁ గారణము జూబు గాయ మేనా ?

సుభ—(బలవంతముగా నవ్వి) అన్నా ! దానికి విచార మేల ?—

క. వీరునకుం బోరునఁ బ్రతి-వీరునిశస్త్రమున సంభవిలు గాయంబు
న్నారీ ఫలమునకుఁ గ-స్తూరీతిలకఁబువోలె శోభయ కాదే ?

కృష్ణ—అట్లయిన నేటివిచారమునఁ కేదో విశేష కారణమె యుండ
వలెను.

సుభ—అన్నా ! నావిచారమునకుఁ బదుమూఁ జేండ్లు పోయియు
రాఁగా నేటి దనెద వేమి ?

కృష్ణ—కురుక్షేత్రమున మీరణభేరి యెప్పుడు మ్రోగెనో అప్పటితో
దాని కవసానము రానేవచ్చినది కదా ?

సుభ—(నిట్టూర్పుతో) అయ్యో ! అంతటితో నేమయినది ?

గీ. సమరము తుపానుగాదుపు చందమునను
నెప్పు డేగతి మాటునో యెఱుంగ రాదు !
దానని జయాపజయములు జైవవశము
లనుచుఁ బెద్దలు వచియింతు రన్న ! ఏనవె ?

కృష్ణ—అది యట్టిదే కాని—మన మామెట్టు గడచితిమి.

ఉ. ఎప్పుని నాత్మలోఁ దలఁచి యెల్లపు డేచు దలంకుచుండునో
యవ్వలుకాఁడు భీష్ముఁడు రణాంగణముం గయినేసె నేడికక
గవ్వలగుత్తుల ట్లఖల కౌరవయోధుల మస్తకంబులం
గవ్వడి భీము లొక్కక్షణ కాలము లోపల డుల్చి కేయకే ?

సుభ—చిన్నన్నా

గీ. అదినుండియు భీష్ముని యశలు నీకు,
గర్జనడలెప్పుఁ బెనుబావగారి, కస్త్రు
గురుని యడలు సదా నీమ మఱచిగారి,
కలజయదృఢు నడలనయంబు నాకు !

అర్జు—(పరిహాసముతో) ఏమీ ! యెన్నఁడుఁ జెప్పవైతివి !—స్తైధ
వుఁడు నీదృష్టిలోఁ గర్జ భీష్మద్రోణులకన్న మిన్న కాఁగలిగెనుగా!
చ. అడవుల నన్ననాఁడు దృఢదాత్ముఁ యొంటిగ నుంటఁ జూచి యా
జడమతి కొంచుఁ బోవుటయు, బాడలవెంబడి నేఁగి యాఖలుక
వడముడి కట్టి తెచ్చుటయు, వత్సలుఁ డగ్రజుఁ డాత్మ దుస్సలన్
గడుఁ దలపోసి పుచ్చుటయుఁ, గంజదళాక్షి ! యెఱుంగ వేమొకో!
సుభ—ఎఱుంగ కేమి?—నాభయకారణము దానికి సంబంధించినదే.

క. పరిపరివిధముల నెడఁ ద

త్పరిభవమున కడలి యడలి పలుయత్నములన్

దురమున మిము గెల్వఁగ దు

స్తరమగు సస్త్రం బొకం డితండు గడించెన్.

కృష్ణ—చెల్లెలా ! * అలాతపిశాచన్యాయముగా—దానికొకట నీ
వింతభయపడవలసిన పని లేదు. అది స్తంభనాస్త్రము కాని—
మారణాస్త్రముకాదు ; మఱియు నొకసారితో దానిపని సరి.

సుభ—అది యట్టిదే కావచ్చును. కాని. నాభయమునకు గొప్పకారణ
మింకొకటి కలదు. అతని శిర మెవరైన సేలఁ గూల నేసినచో—

కృష్ణ—సేలఁ గూలనేసినఁగదా? త్రిశంకుస్వర్ణమునఁ బడ నేయవచ్చు
ను లెమ్ము. ఇంతకు,నివి తలఁపునకుఁ దెచ్చికొనియేనా నీవిట్లున్నది?

సుభ—అన్నా ! తలఁపునకు నేను దెచ్చికొన లేదు. దుస్సల తెచ్చినది.

కృష్ణ—చెప్పు, చెప్పు—అదెట్లు?

సుభ—ఉత్తర వేవిశ్వబాధ చూచి యేమియుఁ బాలుపోక, అత్త
గారిలోఁ జెప్పిరమ్మని మందారికను బంపితిని. అది మగిడి వచ్చు
నప్పుడు దుస్సల చూచి—“నీ పెవతె” వని యడుగ “అమ్మా

సుధద్రాదేవిగారి పరిచారికి” నని యది యుత్తర మొనఁగెనట. ఆపాటున ముక్కు మూరెడును మూతి బారెడును జేసికొని. “తన మగఁడు నాకొడుకుం జంపి నాకుఁ బుత్రశ్రోకము కలిగించినందులకు నీయజమానురాలు పొంగి బోరగిలఁబడుచున్నది కాఁబోలును—! నామగఁడు తనకొడుకుం జంపి నాకూటటఁ గలిగింపఁ గలఁ డని యాకులుకులాడితో నాపలుకులుగాఁ జెప్పుము.” అని పలికినదట!

కృష్ణ—మందారిక యంతమాట విని యూరకవచ్చుచది కాదే?

సుధ—రానే లేదు—“అమ్మా! నీమగని మగతన మంద తెఱిగినదే కాని—నేఁ బోయి యీమాట చెప్పిన నీకుఁ బుత్రశ్రోకమునకుఁ దోడు భర్తృశ్రోకముకూడ సంపాద్య మగునేమో యాలోచించు కొనుము;” అని మఱి చక్కవచ్చిన దట.

అర్జు—నరియే—అనవలసినమాట యేమో మందారిక యననే యన్నది; దానినే నేను స్థిరపఱిచెదను:—

చ. వలదని ధర్మనందనుఁడు వాగణ నేయ వధింపమాని య
య్యలఘుబలుండు భీముఁడు జయద్రోధు లజ్జ హరించె నాఁడు; తొ
య్యలి! యల * సింధురాణ్యహిషిః యెదువరాలితనఁబు నీమనం
బెలరుప రేపా మాపా హరియించెద నే నిఁక నూరడిల్లుమా!

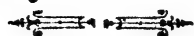
కృష్ణ—అమ్మాయి! వింటివిగదా మీయాయనప్రీతిజ్ఞ?— సైఁధవు నివూటతో లేనివానిఁగా నిశ్చయించుకొని, పోయి భోజనముచేసి విశ్రమింపుము. అర్జునా! దుర్యోధనుఁడు సర్వసేనాధిపత్యమును గూర్చి యాలోచించుటకు రాజుల నందఱను సభాశిబిరమునకు రప్పించు సన్నాహములో నున్నవాఁడని మనగూఢచారులు వచ్చి చెప్పిరికదా?—పైసంగతి యేమిజరిగినదో పోయి తెలిసికొందము

రమ్మ (అందఱు నిష్క్రమింతురు)

ఇది ప్రథమాంకము.

పద్మవ్యూహము

ద్వితీయాంకము

రంగము:—కొరవ స్కంధానానము.

[శకుని దుర్యోధనులు విశ్రాంతి నేషముతోఁ బ్రవేశింతురు.]

శకు—సరి కాని—యెక్కడి కిప్పుడు మన ప్రయాణము ?

దుర్యో—అచ్చెట్టుక్కిందికి. ప్రత్యేకము నీతో నొకసంగతి మాట్లాడ గోతి, యందుల కది యర్హుల మని తీసికొని వచ్చినాడను.

శకు—నీవు మాట్లాడఁ గోరనిసంగతి నేనాధిపత్యమును గూర్చి యె యుండవలెను.

దుర్యో—మామా ! పరేంగిత జానమునందు నిన్ను వింటినవా రెవ రున్నారు ! అందువలననే నీతోఁ జెప్పక యేకార్యమునందును బ్రవేశింపను.

శకు—గమ్యస్థానము చేరినారము. ఇంక నీవు చెప్పఁదలచిన దేమో చెప్పుము.

దుర్యో—మామా ! చెప్పుట కేమున్నది ?— నేనాధిపత్యమును గూర్చి *దధివీహీన్యాయముగా వాకేమియుఁ బాలుపోవుటలేదు.

చ. గురుఁ డఖిలాశ్రు కోవిదుఁ, డకుంతిత విక్రముఁ, డాజిలో సురా సురులకుఁ గూడ దుర్జయుఁడ; సూతసుతుండును నట్టివాఁడె; యీ యిరువురిలోన సైన్యముల కెల్ల సభీశ్వరుగా నొనర్ప నె వ్వరు తగువారలో యని యవారిగ నామది శుకఁ బొందెనున్.

ఇంకొకటి—

గీ. గురునియెడ నెల్లవారికె గురియ, కాని—

పార్థునెడ నాయన విశేషపక్షపాతి ;

కర్ణు డబపార్థు నెడలఁ గర్కశుఁడె, కాని—

యతనియెడఁ గొందఱకుఁ గిట్ట దాత్మయందు.

* పాదున పక్ష కలిసివట్టుగా.

అది యటుండనిచ్చి, కర్ణున కాధిపత్య మిచ్చితి మనుకొనుము,
మ. ధనురాచార్యుని నన్ను నల్పునిగ స్వాంతబంధు భావించి యా
తని కర్పించె జమానాతిత్వ మని రోతం జెందు ద్రోణం డెదన్;
ఆతనిం గాదని యాచార్యున కిచ్చివ, —

తనకై ప్రాణము లొడ్డి యర్జునుని దోర్దర్పం బడంపంగ నెం
చిననన్నుం జినచూపు చూచె నని రోపించు న్మని న్నర్దుడున్.

కాబట్టి, వ్యవహార మిదబుద్ధ మని నిర్ణయించుటకు వలనపడక
ముందునకు వచ్చిన గోయి, వెనకకుఁ బోయిన నూయి—యను
సామెతకుఁ దా రాజుణముగా నున్నది. ఈలాటి విషమస్థితియందు
నీబుద్ధి నడచిన స్థైర్యబుద్ధియు నడవదు. కావునఁ, గర్తవ్యము
* నిర్ధరించి నాయాందోళనము నివారింపుము.

శకు—సేనాధిపత్యమున గతి తరువాత నాలోచితము కాని—నీ
కింకను యుద్ధము సాగింపగలె ననియే యున్నదా ?

దుర్యో—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమి మామ ! అట్లజిగితివి !

శకు—ఏమా ?

క. కడుబల్లిదుఁ డగుభీష్మునిఁ-బడనేసినవారి కింకఁ బరు లధికలాభో!
గుడి మ్రొంగినవారలక-ప్పడములె కాతలుపు లనఁగఁబార్థివముఖ్యా!
మఱియు,

చ, కలన నదీతనూభవు శిఖండి శరావలి నొంచి రక్తధా

రలు వెడలించుచుండ ; గుణరావముతో విశిఖాళి రెండుచే

తుల నిగిడించి యీగలను దోలినయట్లు కిరీటి తూర్పు దో

ర్విలనన మొప్ప నేడు మనవీరుల ; వారి జయించు బుట్టికన్ ?

దుర్యో—(అనిష్టముతో) మామా ! నాముందు వారిప్రతాపవర్ణన
మెందులకు గాని—యింతకు వచ్చినతరువాత సంధి చేసికొ
మ్మనియెడవా ?

శకు—(చిరాకుతో) పాడుసంధి !—సంధిమాట యెత్తినవా రెవ్వరు?

దుర్యో—మఱి ?—

నిర్ణయించి.

శకు—మఱి మార్గ మేలేదా?—అగగ్భ కర్మమల నడంచుటకు యుద్ధమే కావలెనా?

దుర్యో—(అశతో) అట్లయిన, నీవృథాప్రయాస మంతయు నెందులకు? అదే చెప్పుము.

శకు—చెప్పడి దేమిటి?—

గీ. నచ్చుబాటుగ మన కచ్చివచ్చినట్టి
పాదకలు చల్లగా నుండఁ బవర మేల
అధిప ! నేను సృజించిన యక్షములకుఁ
గలదె తిరు గింక మూఁడులోకములయందు ?

దుర్యో—(వికాసముతో) మామా ! యీమాట నామనసునందును నున్నదే కాని—యందుల కవకాశ మబ్బుట యసంభవ మని పయికే డేల లేదు.

శకు—అనగా—నాద్యూతప్రియుఁ డొంటరిగా నెట్లు దొరకు నని యేనా?—అందుల కిదియే తగిన యదను.

ఉ. దిట్టతనంబు మీఱఁగ యుధష్ఠిరు నెవ్వకు పట్టి తెత్తురో
యట్టి యవక్రవిక్రముల కంచేత నర్వబలాధిపత్యపుం
బట్టము గట్టువాడ నని పల్కుము నిందునభాంతరంబునఁ,
బెట్టగ నీతలంపు నెఱవేఱును దప్పక కౌరవేశ్వరా !

దుర్యో—(ఉత్సాహముతో) సెబాన్ ! మామా ! సెబాన్ !—

* ఏకకోయా ద్వ్యర్థకరీ బభూవ యసునట్లు—నీయాలోచన ముభయతారకముగా నున్నది !

గీ. స్వామిశ్చపచేత నీయెత్తు సాగనేని
కడఁగి యీసారి నూత్రేండ్లు శానలందు
వాన మొసరింపఁ బందెము వయిచి, వార
లూరి మొగి మెన్న డీక జూడకుండఁ జేతు,

శకు—ఈసరికి రాజు లందఱు సభాశిబిరము చేరి నీకొఱకు నిరీక్షించు చుందురు, పోయి ముందుపని చూతము రమ్మ.

ఇద్దఱు -- (మరల¹వెనుకకు నడతురు.)

(అంతటఁ బెర యెత్తబడఁగా—కృపాశ్శత్రువు దశ్యాన సైంధ
ప్రభృతులు కొలువుకూటముతోఁ బ్రవేశింతురు)

దుర్యో—(సత్వరముగ నమీపించి) దుశ్శాసనా కర్ణుడు రాలేదా
దుశ్శా—వచ్చి, నీవు లేవని కాజోలును, తాతగారిని జూచివత్తు నని
చెప్పి యేగినాఁడు. (వినుట నభినయించి అదిగో బండిచప్పుడు ?
మాటలోనే వచ్చినాఁడు.

అశ్వ—(కృపునితో రహస్యముగా) మామా! చూచితివా మహారాజు
పక్షపాతము ? ఇతనికిఁ గర్ణుఁ డొక్కఁడే వెలితిగఁ దోచెను

కృపు—(రహస్యముగానే) అబ్బాయీ ! యిదివఱ కతఁడు యుద్ధము
నందు లేడు కదా ? అందువలన నతనింగూర్చి ముందు విచారిం
చుటలోఁ దప్పేమియు లేదు.

(అంతటఁ గర్ణుడు ప్రవేశించును.)

దుర్యో—(కర్ణున కెదు రేగి) మిత్రమా యెచ్చటి కేగితివి ?

కర్ణ—నేనా ?

గీ. ఎవరికతమున నీపది దివసములును

దాల్చినైతి నొ శత్రు మా తాతగారి

పొంత సమరంబున కనజ్జల బొందుకొలుకు

పసుమతీశ్వర! నే బోయి వచ్చినాఁడ.

దుర్యో—ఈలాటిమర్యాదలు నీసామ్ము. సరి కాని. నర్వసేనాధిపత్య
మునుగూర్చి యేమి యాలోచించితివి.

కర్ణ—ఆలోచనకేమున్నది ? మనసేనాను లందఱుఁ *సేనానులేకదా!

దుర్యో—అదే వచ్చినచిక్కు—అందువల్లనే యేమియుఁ బాలుపోక,
నీవిష్టపడినచో నొకదారి తొక్కుటకు నిశ్చయించుకొన్నాఁడను.

కర్ణ—మహారాజా ! యేవిషయమునందుఁ గాని నాయిష్టముకొఱ
కెన్నఁడు నెదురుచూడ వలదు సర్వత్ర నీయిష్టమే నాయిష్టము.

* కుశురస్వామి

దుర్యో—అట్లయిన రమ్మ, (కర్ణుని చేయి పట్టుకొని కొలువుకూటము నకు వచ్చి కృపునివంకఁ జూచి) ఆర్య! ఆచార్యులవా రేరి ?

కృపు—మహారాజ! నైద్యు లలుగులం దీయుట పూర్తి కావదున నీవు కొలువుకూటమునకు రాఁగనే వర్తమాన మంపనలసిన దని చెప్పి ముందు మమ్ములం బంపిరారు.

దుర్యో—దుశ్శాసనా ! సత్వరముగ బండి తీసికొనిపోయి యాచార్యులవారిని దోషకొనిరమ్ము.

దుశ్శా—(నిష్క్రమించును)

దుర్యో—(సైంధవును ద్వేషించి) బావా! కడమవారందఱు వచ్చినట్లేనా!

సైంధ—అందఱు వచ్చి, యిక్కడ నుక్కగా నున్నందున నరుగో ! సార్వభౌగములయందలి చవికలలోఁ గూర్చున్నాఁడు.

దుర్యో—(కలయం జూచి) లేవకుండు, లేవకుండు, ఇప్పుడు డట్టిమర్యాద లవసరము లేదు. (కర్ణునివంకఁ దిరిగి) అన్నట్లడుగమటచితిని.

¹ భవితవ్యమును గూర్చి తాతగా రేమయిన సెలవిచ్చినారా?

కర్ణ—కోటి సెలవిచ్చినారు. అన్నిటియొక్కయు సారాంశము. సంధి చేసికొనటయే శ్రేయస్కర మని.

దుర్యో—(వికటముగా నవ్వి) సుయోధనుని కఠమునఁ బ్రాణ ముండగాఁ నది యెన్నఁడుఁ బానఁగనేర దని చెప్పక పోయితివా ?

కర్ణ—అట్లు చెప్పలేదు కాని—కర్ణుని కఠమునఁ బ్రాణ ముండఁగా నది పానఁగనేర దనిమాత్రము చెప్పితిని.

అశ్వ—(వికటముగా) మే లంగరాజా!—మేలు ! యథార్థము చెప్పితివి! సంధియెడ నీకు మొదటినుండియు సవశితల్లి ప్రేమయే గదా !

కర్ణ—నాకేకాదు-నీకును, నీతండ్రికిని, నీమామకును దక్కఁ, గడమ యందఱకును గూడ నట్లే. కారణము తెలియునా ?-

గీ, భీరు లెప్పుడు సంధియే కోరుచుందు

² విగ్రహమె కోరుచుందురు వీరు లెపుడు ;

అశ్వ—అట్లుకాదు—

ఎపుడు నీచులు కలహమే యిచ్చగింతు?
సంధియే యిచ్చగింతురు సాధు లెపుడు.

అని శాస్త్రము.

కర్ణ—(రోషముతో) ఆలా గేమి?—

చ. అవనిపు నుష్పగల్లు దిను చాతని శత్రుల మేలు గోరి రే
పవ లిటు సంధికై పలవువారలె నీచులొ—రాజుకోసమై
బవరమునందు ముందుఁ దమప్రాణము లర్పణ నేమఁజూచు వీ
రవరులె నీచులో యడుగరాదె సభంగల పిన్న పెద్దలన్?

కృపా—అబ్బాయి! పాకము ముదురుచున్న దిఁక విరమింపుము.

అశ్వ—(వినిపించుకొనకయే) ఓహో! లజ్జాదేవి యీతని నెంతవిచ్చల
విడిగా విడిచిపెట్టినది! రణరంగమునకు ముందడుగు వేసి, రాజు
నిమిత్తము ప్రాణము లొడ్డు మేము శత్రులమేలుగోరు కృతఘ్నుల
మఁట!—యేదో వంక నాధారము చేసికొని యింతవఱకు నింట
గూరుచుండి—* ఉలూఖల శేషశ్చాయముగా. నిపుడు సిద్ధపడిన
తాను రాజుకొఱకుఁ బ్రాణము లర్పించు పరమభక్తుఁ డట!

ఉ. దండిమగండు భీముఁ డతిదర్ప మెలర్పంగఁ దిగిపి పెన్దదా
దండము వీచినప్పుడును; దత్తనయండు ఘటోత్కచుండు కో
దండము త్రొంచి తేరినయితంబుగ మీఁదికి నెత్తినప్పుడున్
దండను నెవ్వరుంటఁ బతి దక్కెనొ నభ్యు లెఱుంగ కుండిరే!

కర్ణ—మహారాజా! వింటివా యీ యెత్తి పొడుపు!— దండువెనుక
నిలచి యాకీర్వచనపనచెప్పవలసినవారికి, నిల్లమ్ములు చేతికచ్చి
వీర వేషము వేయించిన నేమచటకు సావాసింపకు!

అశ్వ—ఇది రెండవ తప్పు!— సోత్రీపాతములు చదువుటకు దండు
వెనుక నుండువృత్తి సూతుఁడగు నీదె కాని నాది—కాదు.

దుర్యో—మిత్రమా! కృపాచార్యులవా రన్నట్లు పాకము ముదిరి
పోవుచున్నది. నీ నెన నింటిట విరమింపుము.

* అల్లుడు అత్తగారు పెట్టినప్పుడు ఘమ్మరి పిచ్చక, రిహస్యముగా కోలువాకట్లు.

కర్ణ—(వినిపించుకొనకయే) అది యల్ల కావచ్చును; కాని—

గీ. యజ్ఞములయందు శ్రాద్ధములందుఁ దేర
కూళ్ళతో బొట్టలను నించికొనుచు, జలుక
పలుకులం జీవనము ఘచ్చు బాప లేమి
ఘనులు సూతులకంటె లోకంబునందు ?

అశ్వ—“వినాశకాలే వివరీతబుద్ధి” యనునట్లు, చివరకు నీ కీబుద్ధి
కూడఁ బుట్టినదా !

క. బ్రాహ్మణవేషముఁ దాలిచి,
బ్రాహ్మణసన్నిధిని విద్యలం బడసి, చివరకుం
బ్రాహ్మణనిండ యొక రౌచ్యదు
బ్రహ్మద్వేషంబు చిచ్చువఁటిది సూత్ర !

మ. అతిపాతంబుగ హైహయాధముఁడు బ్రహ్మద్వేషముం బూని భూ
స్థిత రాజన్యకులంబు లన్నిటికే దెచ్చె న్నూలవిచ్చిత్తి; దు
ర్మతి ! నీ విప్పు డకారణంబుగను బ్రహ్మద్వేషివై దుర్మవో
ద్ధతిఁ గల్గింపఁగఁబోకు సూతకులవిధ్వంసంబు నీపేరిటన్.

కృపా—అబ్బయి ! అతనితో నేమి?—జగత్పూజ్యులగు సగ్రజన్ముల
యాన్నత్య మెవ్వ రెఱుంగు ?

కర్ణ—అహ !—యెఱుంగ కేమి ?

ఉ. లోకుల వాకిభు ల్పనభులు నిశలం బొడిగాఁగ మెట్టుచు
న్వాకొను చిచ్చకంబులు తృణంబున కేరియఁ జేయి చాచుచున్
మాకుఁ జిరాయుషున్నతులు, మాకు శుభంబు, సుఖంబు మాకటం
చేఁగఱు బ్రాహ్మణాధముల నెవ్వ రెఱుంగనివారు ధారణిన్.

అశ్వ—ఓరీ, వీరంమన్యా ! * అలాబూ పాపాణ న్యాయముగా—
నీపుట్టువునకుఁ దగినట్లే పలికితివి ! చూడు—

మ. పాను పోవు న్మును డన్ములం గెలిచి జంబూద్వీప మాద్యంతమా
ర్జనముం జేసిన దెవ్వ?—రాగమములున్ శాస్త్రోతిహాసములున్

* తాత్పర్యము : బుట్టిన సారకాయ తాతనెఱియ యెట్లందునో యట్లే పెరుగునట్లు

దనరం గల్పన సల్పి జ్ఞానమును బోధ్యుల వ్యాపింపఁ జే
సినవారెవరు? బ్రాహ్మణోత్తములెకా? చింతింప మూఢాత్మకా!
ఇంకను జెప్పుమనెదవా?

సీ. అదికాలమున నార్యావర్త మెల్లను
బాలించిన ¹ మనువు బ్రాహ్మణుండు
ధరణీతలంబెల్లఁ దనదిగాఁ గన్నత
తస్మి కశ్యపుండును బ్రాహ్మణుండు
² శకునిచేత ముజ్జగము లేలించు నే
ర్పరి బృహస్పతియును బ్రాహ్మణుండు
క్షత్రిజాతి నిరంకుశత్వ మడంచిన
పరశురాముండును బ్రాహ్మణుండు

పృథివిపులకెల్ల విలువిదై బిచ్చ మిడిన
ప్రథితయశుండు నాతండ్రియు బ్రాహ్మణుండ;
ప్రాకటంబగు బ్రాహ్మణ ప్రాధవమున
కింతకంటె నిదర్శన మేమి వలయు?

కృపా—అబ్బాయి! అతనితోపాటు నీకుఁ గూడ మతి పోయినదా
యేమి అన్నికంతము లొక్కకంతమై, యన్ని చేతు లొక్క
చేయిగాఁ బని చేసి, యాత్మగౌరవము కాపాడకొనవలసిన యిటు
వంటి విషమస్థితియొ దన్నిటికిని హానికరమైన యీ బ్రాహ్మణ
బ్రాహ్మణ వివాద మేమిటి! అదికాక—మానవసంఘ మొక
వృక్షము వంటిది: —

సీ. బ్రాహ్మణుల్ ³ మూలంబు భంగి విజ్ఞానజీ
వనము సర్వత్ర వ్యాపనము నేయ
క్షత్రియుల్ ⁴ స్కంధంబు చాడ్చున సకలభా
రంబోర్పునం ధారణం బొనర్చ
వైశ్యులు ⁵ శాఖల వడువున దిశ లంటఁ
బ్రాకి దారిద్ర్యతపం బడంప

1 స్వామింభవుండు, 2 దేవేంద్రుండు, 3 వేయి, 4 మొదలు, 5 శామ్మలు.

శూన్యులు ¹ త్వచమట్ల సుక్కుచు నెండవా

నలఁ బరసంరక్షణంబు నలువ

మహిత మానవ సంఘ ² దుర్మఁబు భవన

నందనంబున కెల్లను నంద మగుచు

నలచతుర్విధ పురుషార్థ ఫలసమృద్ధిఁ

గాంచుఁ; గొఱవడెనేని నశించు నిజము ।

అశ్వ—అట్లయిన, మామా । యిక నే నిట్టిప్రసంగము నలిపి యితరుల కవమానవ్యధ కలిగింపను. కాని—

గీ శంతనుతనూజుఁ డనిఁ గూలునంతవఱకు

శస్త్రము త్యజింప శపథము నలిపె నితఁడు ;

ఇతఁడు లెగునంతవఱకు నే నిదె మదీయ

శస్త్రము త్యజించుచుంటి నిశ్చయముగాను.

(అని ఖడ్గమును విడుచును.)

కర్ణ—³ అంధకరదీపికాన్యాయముగా—నీవంటివాఁడు శస్త్రము ధరించి నను, త్యజించిననుగూడ సమానమే ।

అశ్వ—వింటివా మామా ! యీతుంటరి వాఁగుడు !—ఓరీ ! రథకార కుల కలంకా ! రాధా గర్భ భారభూతా !

గీ. శస్త్ర ముడిగితి నని సాహసంబు వలదు

ముష్టియే చాల్చు జుమి నిను మోచి చంప

ముష్టియంగూడ నేల సీమూర్థ మిదిగో ।

కాలఁ జిదుప్రలు గావించుఁ గాచికొనుము ।

(అని తన్నఁ బోవును.)

కృపా—(అడ్డుకొని) వత్సా ! వత్సా ! వీనిమాట లేమి లెక్క !—

రాజు మొగము చూడుము. (అని వెనుకకుఁ దీసికొనిపోవును.)

కర్ణ—(అగ్రహముతో) ఓరీ ! వాగాడంబరా ! కుక్షింభరా ?

గీ. అరయఁ బిచ్చకమీఁద బ్రహ్మస్త్రముననుచు

పైచినకొలంది సీసాహసంబు హేచ్చు,

రమ్మ సీకండలం జెక్కె రావులుంగు

గమికి సంతర్పణ మొనర్తు గాక మూర్ఖ ?

(అని ముందున కుఱుకును.)

దుర్యో—(పట్టుకొని) మిత్రమా ! యేమి యన్యాయ మిది ! మనలో
మన మిట్లు తగవు లాడుకొనిన శత్రువులు పరిహసింపరా ?—

అశ్వ—(అపవారింతుచు) మహారాజా ! * ఉష్ణాటదంష్ట్ర భుజగన్యాయముగా బ్రతుకు వీని నీవింకను నెందులకు రక్షింపఁ జూచెడవు ?

ఉ. వీడె కతంబు పోరునకు, వీడె సుమీ శనిగాఁడు నీకు నీ
తోడి నమస్త యోధులకుఁ, దుంపెనలాడక మాననంబునక
వీడుము వీరిపై నెనరు, వీడుము నా కెడగల్గ, నేటితో
మూడెను వీని కాయు నిక బోలదు సైపఁగ సుంతయేనియున్.

కర్ణ—మహారాజా యితని దుష్ప్రలాపములకు నాయొడలు మండి
పోవుచున్నది— వీనిరక్తమునందు మజ్జన మాడినఁ గాని యిది
చల్లఁ బడదు. విషపుము- నన్నిఁక విడిచిపెట్టుము (అని పట్టు
వదల్చుకొనును.)

దుర్యో—(మరల నడ్డుకొని) అదిగో బండిచప్పుడు—ఆచార్యులవారు
వచ్చుచున్నారు—

కర్ణ—(అంతలో నపవారించి) రానిమ్ము -ఆయన కెవరు శిష్యులొ
వారు భయపడుదురు

చ. గిరిసుత తల్లివోలెఁ దిలకింప, శరాసన వేద మర్మముల్
పురహరు నన్నిధానమునఁ బూర్తిగ నేర్చి, పరీక్షయిచ్చి, యా
హరుని కటాక్షమాలికయు, నాయన గొడ్డలియం గడించి మ
స్థిరయశుఁడైన భార్గవుని శిష్యులు కర్ణుడు నీ వెఱుంగవే ?

అశ్వ—చెట్టుపేరు చెప్పి కాయ లమ్ముకొనుట యనఁగా నిదియే !

గీ. తెలిసి, సలిపిన మోసము-తెలిపినట్టి

విద్య వ్యర్థము గాఁగ శపించి వెడలఁ

* కొఱలు తీయఁబడినపాము పైకి భయంకరముగఁ గాన్పించుటయే కాని-కరవనేరదు

గొట్టిన న్నిగ్గు విడిచి యాగురుని పేరె

చెప్పికొని యిందు మర్యాదఁ జెందఁజూచు !

కృపా—హుమ్ ! కట్టుకట్టు కనఁబడుటలేదా ?- (అని వచ్చుచున్న దోబుని సూచించును.)

(అంతట దుశ్శాసన ద్రోణులు సత్వరముగఁ బ్రవేశింతురు.)

దోబు—మహారాజా నాయాలస్యమును మన్నింతువు గాక.
(పార్శ్వములకుఁ దిరిగి) సభ్యులారా మీకందఱకు శ్రీమ కలిగించి నందులకుఁ జింతిల్లు చున్నాఁడను. (కర్ణుని పంకఁ జూచి) ఏమిది యంగరాజు మొగము కోపరసమునఁ దేలియాడు చున్నది (అశ్వత్థామపంకఁ జూచి) సరి — నాయాలస్యమునకు నేను జింతింపవలసిన పనిలేదు ! అంగరాజును మావాఁడును గలిసి సభ్యుల కేదో వినోదము గలుగఁ జేయుచునే యున్నవారు (రాజపంకకుఁ దిరిగి) మహారాజా ! కర్తవ్య మేమి ?

దుర్యో—సర్వసేవానాయక నిర్ణయమే

దోబు—దానికిఁ బెద్ద యాలోచన మొందులకు ?- నీకుఁ దోచినవారి నొక్కరిని నీవే పేర్కొనుము.

దుర్యో—ఆభారము నాపైఁ బెట్టికొనుట నాకిష్టము లేదు.

దోబు—మఱి యెట్లు నేయ నెంచితివి ?

దుర్యో—ఇట్లు; —(అని సభపంకకుఁ దిరిగి) ఓసభాస్థారులారా

గీ ప్రాణములతోఁడ నెవ్వరు పొండవాగి

జయ్యఁ గొనితెచ్చి యర్పింప శపథ మాచ

రింపనేర్తురొ లెండు వారికి సమస్త

వాహినీనాయకత్వ మర్పణ మొనర్తు.

(అని కర్ణునిపంకఁ జూచును.)

కర్ణ—(గర్వముతో) మహారాజా నాపంకఁ జూచెద వేమి ?

మ. ధనురాచార్యుఁడ నంచుఁ బేరుఁ గొని యత్యంతంబు నీచేత మ
న్ననలం గాంచెడు దోబుఁడుండ-మఱి యెన్నఁరానిశూరుండుత

తనయుండుండ నికేల మాడ్చుశులుచేత న్వాతఁ గావట్టివా
రనుమానింపక యిందుఁ జూపు మననయ్యా ! వారిసామర్థ్యమున్.
(దోణు — తిరిస్కారము) అగరాజా ! ¹ కరభదోపాసన్యాయ
ముగా. ఈభారము నీశలకెత్తుట యముకమే అర్హుని నీకు
వంతువేసి మహారాజు నీపైఁ గొండఁత యాన పెట్టుకొని
యున్నాఁడు. అదిమాత్రము నిర్వహించి యతనిముద్దు చెల్లిం
చితివా-చాలును. (దుర్యోధనునివంకకుఁ దిరిగి) మహారాజా! యీ
నరిగగ్భయుని నిన్నొకటి యమగవలసి యున్నది; యెవ్వరో
యొకరు పాండవాగ్రజుం బట్టి యర్పించు రనుకొనుము. అప్పుడు
నీ వతని నేమి చేయుదువు ?

దుర్యో—మీయభిప్రాయము తెలిసినది-చేరిక్కినవానిం జంపునంతటి
యక్రిమమునకు ను యోధనుఁడు పాల్పడునని యెన్నఁడును శంకింప
వలదు.

(దోణు — అట్లయినచో, —

చ. సురగణ మెల్లఁ గోటవలెఁ జుట్టును గ్రమ్మినఁ గ్రమ్ముఁగాక ! శం
కరుఁడు న్వయంబుగా వెడలి కావఁగ వచ్చిన వచ్చుఁగాక ! భూ
వర ! విను మస్మదీయ భుజపాటవముం గని మీరలెల్ల ర
చ్చెరువువడన్ యుధిష్ఠిరుని జీవముతోడనె పట్టియిచ్చెదన్.

(తెరలోఁ గలకలము.)

దుర్యో—ఆచార్యోత్తమా ! మీశపథము విని నభ్యులందఱు జయ
జయధ్వానములు నేయుచున్నారు. అభిషేకద్రవ్యము లాచవికలో
నిర్ణము నేయఁబడి యున్నవి. దయచేసి, ² పట్టము ధరింపుఁడు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

ఇది మహాకవి కాళిదాస సారాయణరాయ విరచితంబగు

పద్మప్రసాద మహానాటకమున

ద్వితీయాంకము.

1 అప్రంజితగా గావించువాలు పితృకన్యలు. 2 అభిషేకకాలమున నొసట గట్టు పట్టె.

విష్కంభము.

సుమిత్రుడు—(ప్రవేశించి) పసిబిడ్డముద్దే ముద్దు—పనిముద్దే ముద్దు
 మూడుదినములనుండి బాబుగారు శిబిరమునందే యుండవలసి
 వచ్చుటంజేసి— “ ముంజేయి యాడిన మోచేయి యాడు ” నను
 సామెతగా—ఆయనసారథి నగు నేనును బలికి మొగమువాచి
 గోళ్ళు గిల్లుకొనుచు నింట గూర్చుండవలసినవాడనైతిని! (పరిక్ర
 మించి) చిన్నదొరగారు నిన్న భగదత్తుండ్రుంచినప్పుడును, గర్జ
 నించినప్పుడును జూపిన ప్రతాపమును గన్నలార గంచగలిగిన
 నాతోడివారి యదృష్టమే యదృష్టము! నేడు తెల్లవారుసరికి
 వినవచ్చిన కింవదంతి నిజ మగునెడల గౌరవులకు నిన్ను గలిగిన
 పరాభవమే యందులకు గారణమైయుండవలెను. కాని, మోన్న
 ను నిన్ను లేనిది నేడట్ట యధిష్టిరమహారాజుగారి బట్టగలు
 గుటకు ఆచార్యుడకు గ్రాత్రగా వచ్చిన కొమ్మ లేమిటి! (విరుట
 నభినయించి) ఆ మహాకలకల మేమయి యుండును జెపుమా
 (ప్రక్కకుజూచి) భేరి పాటవేసిన గుట్టమువలె వచ్చు నీతడెవ్వ
 డైయుండును! (వదిలించి) ఓహో! ఆడలగులకు యుద్ధవార్తలు
 నివేదించు జంఘాలికుడా!—భద్రా! ఆకలకల మేమి?—ఓరి
 పొగరుజోతా! నోరు విప్పిన నోటిలోని ముత్రములు రలిపోవు
 సనియా పలుకకుండనే పరుగిడుచున్నాడవు? పోనిమ్ము, బాబు
 గారి స్థితి నేడెట్లున్నదో చూచినవెనుక నేనె పోయి తెలిసి
 కొనెదను. (కొంచెము నడచి) భద్రా! బాబుగా రేమి చేయు
 చున్నారు!..నమంటివి?—ఉత్తరకుమారికా ద్వితీయులై యున్నా
 రనియా?..అట్లయిన నిది సమయము కాదు. తరువాత వచ్చెదను.

(ఆని నిష్క్రమింపుచు)

ఇది విష్కంభము.

ప ద్మ వ్య హ ము .

తృ తీ యాం క ము.

గంగము—అభిమన్యుని శిబిరము.

(తల్పగతుడై యభిమన్యుడును, ఆసీనమై యుత్తరయును ప్రవేశింతురు)

ఉత్త—ఆర్యపుత్రా ! నేను మీకన్నులు కొంచె మెట్టగా - నున్నవి-
రాత్రి సరిగా నిద్ర పట్టలేదా యేమి ?

అభి—(బలవంతముగా నవ్వి) ప్రేయసీ! యిది నిద్రవచ్చునమయమా!
సీ. ధర్మమూలకమగు తమరాజ్యమును బహు

వంచనచేసి హరించు నపుడు

అన్నిటఁ దాము ప్రజ్ఞాన్వితు లయ్యుచు

న్యలకు లోబడి యుండవలసి నపుడు

స్వజనంబు నిజరాజ్య సంపాదనార్థము

పలువిధంబులఁ బాటు పడెడు నపుడు

పెరవారు ధర్మతత్పరబుద్ధిఁ దమకు నా

యంబుగ నిల్చి పోరాడు నపుడు

తమకొ తమ వైరికో విజయమునఁ జేసి

శాశ్వతంబగు కీర్తియు, సకలరాజ్య

పదవియు లభించుతక్షణము వచ్చు నపుడు

కూర్కు వచ్చునె యెంతటి కూళ కైన !

ఉత్త—ఆర్యపుత్రా ! స్వర్గసామ్రాజ్య మెన్నిసారులు దుష్టుల
చేతులలోఁ బడ లేదు ?-కాని, యెవ్వ రెంతకాలము బావుకొనఁ
గలిగిరి ? అట్లే—

చ, భిరత సలాంబరీష శిబి బాణ భగీరథ గంతిదేవ సం
వరణ పురూరుషః పృముఖ పార్థివనత్తము లేలినట్టి యీ

ధర ఖలు లాక్రమించిన దక్కదు వారికి; ౭ హుబారిలో

ఖరకరమండలంబు చిరకాలము చిక్కుట సంభవించునే ?

అభి—(ఉత్సాహముతో) ఓహో! యెంతదక్కగా బలికితివి! ఏదీ-
యొకసారి ముద్దు పెట్టుకొనిమ్ము.

ఉత్త—(లజ్జతోడి చిటునగవుతో) ఇప్పుడేగదా యైనది!—మరల
నింతలోనేనా !

అభి—ప్రియురాలా ! ఆమాధుర్యము నీచెక్కటితో నున్నది. నాచెద
వులు స్వప్నమునందుఁ గూడ దానిని జవిమాడఁ గోరుచునే
యుండును!—యేమది- అట్లు కంపించితివి?—నాపలుకులయందు
భయకారణ మే మున్నది?—

ఉత్త—ఆర్యపుత్ర ! వేకువజామున నా కొక వింతయైన స్వప్నము
రాగా దానివలన నాహృదయ మేమో కాని—చేయివెట్టి
కలచి నట్లయినది. ఇక్కడికి వచ్చినది మొదలు మాటలనందడిలో
దానిని మఱచితిని. కాని యిప్పుడు మీరు స్వప్న మనుటచేత
మరల నది జ్ఞప్తికి వచ్చి యట్లు కంపింపఁ జేసినది.

అభి—(మందహాసముతో) ముద్దరాలా! విగాటనలతోనము స్వప్నము
లకుఁగూడ భయపడునంత విరికిగుండె కలదని యిదివఱకు నే
నెఱుంగను సుమా ! అయిన, నాస్వప్న మేమో వినిపించెదవా ?

ఉత్త—మనమిరువుర మొకయున్నతమైన పర్వతకీఖరమునఁ గూర్చుండి
యిష్టగోష్ఠిలో నుండఁ నాకస్మికముగ మనయిరువురినడుమ నొక
ధూమరాశి బయలుపెడలి మిమ్ము జాటుకొన్నది ! తన్నభ్యమున
మీరు కెంపువలె నెఱుఁగఁజేసినతో నృత్యము నేయించుడ
నేను భయభ్రాంతనై “ఆర్యపుత్రా ! ఆర్యపుత్రా !” మని
యఱచుటకు మొదలుపెట్టితిని ! అప్పు డాపొగనుండి యొకచంద్ర
బీబ ముదయించి చరచర నాకనమనకుఁ బోయి మరల తెప్పపా
టులోఁ గిందికివచ్చి నాగర్భము చొచ్చినది ! అంతలో వైతా
ళికుల పాత్రకాల నర్థనమునలన మెలకువ వచ్చినది—అప్పటి

నండియు దీనియర్థ మే మయి యుండునా యని హృదయము
పరిపరివిధముల గుఱలాడుచున్నది.

అభి—(మందహాసముతో) మొద్దరాల ! స్వప్నములకును శకునముల
కును నర్థము తెలియుటకుఁ జాలఁ బాండిత్యము కావలయును !
కాని దీనియర్థము స్వప్నముగాఁ దెలియుచునే యున్నది. నీగర్భ
స్థశిశువు పుట్టవశిశువై-చంద్రానివలెఁ జక్కనివాఁడును- జల్లనివాఁ
డును- సర్వజ్ఞాహ్లాదకరుఁడును నగు పని దీనిభావము. ఇందులకు
నీవు సంతసింపవలసినదే కాని-న-చలించవలసిన పని యేమున్నది?

ఉత్త—(లజ్జతోఁగూడిన మందహాసముతోఁ దల వంచుకొనును.)

అభి—దీనికేమి కాని—ఈసమయమునందు నీకు జరుగవలసిన ముద్దు
ముచ్చటల కభ్యంతరము కలిగినందులకు నాకుఁ జాల విచారముగా
నున్నది !

గీ. కాసునకుఁ గూడ గతిలేని కష్టజీవు

తైలం గడఁ గూర్చుచుందుఁ) చూలాండ్రొ కెప్పుడు ;

బాండవుల కోడలవు నుత్సర్జిత సంతపు

జరుగకయ పోయె నొక్కముచ్చటయు నీకు.

ఉత్త—(నీగ్గుతోడి చిటునగవుతో) అత్తగారిపాట మీరుగూడ మొద
లుపెట్టినారా ? మీరు కడుపులో నుండగా నామె కెన్నియో
వేడుకలు జరిగినవంట—నా కట్లు జరుగుట లేదని యామె రేయి
బవళులు పలువరించుచున్నది. ఇకొకటి—ఆమెకు నెల తప్పినది
మొదలుగ మామగారు నీ కేమికోరిక యున్నదో చెప్పు మని
ప్రతిదిన మడిగెడివారంట. చివర కొకనాఁ డామె “పద్మవ్యూహ
మెల్లుండునో చూడవలె నని యన్న ” దని చెప్పెనట. తోడనే
మామగా రామెను ద్వారకకుఁ దోడికొనిపోయి, యాదవకు
మారులచే నామెగ్గరముం బన్నించి- యీమెచే దానిం భేదించిం
చిరంట. ఈగాథ చెప్పి నీకేమేని కోరిక యున్నదో దావక తె
లుపు మని అత్తగారు నన్నుకుగని దినము లేదు.

అభి—ఓహో! ఆలాగునా?—నా కీనంగతి తెలిసినచో నేనే యడిగెడి వాడనే! కానిమ్మిది మొదలుగఁ బ్రతిదినముఁ గాదు—ప్రతిక్షణ ముడుగుచుండెదను.

తెరలో—అయ్యో! అయ్యో! చిన్న దేవిగా రెండులతో కాని-పట్టు గొడుగుం బట్టవచ్చు పరిచారికను మరలి పొమ్మని చేయి వీచుచుఁ గడనత్వరముగఁ గాలినడకనె విచ్చేయుచున్నారు!

అభి—(ఉలికిపాటుతో) ఏమి! అమ్మగారా! ప్రేయసీ! చూడుచూడు ఉత్త—(తోట్పురిపాటుతో లేచి వెళ్ళి సుభద్రతోఁ బ్రవేశించును.)
సుభ—(రోజుచు) బాబు! వింటివా యీ వివరీతము!

చ. నలుదిశలం శయించి గగనంబున కంటు జయధ్వజంబులన్
నలుజలరాశితీరముల నాటిన నల్వరు మేటితమ్ములం
గలిగి, నిరంకుశస్థితిని గాల్గెను నీపెదతండ్రి యాజలో
బ్రలిమిని నేఁడు బందిగను బట్టుకొనఁబడె నంట వైరిచ్చే.

అభి—(అదరిపాటుతో) ఆ! యెంతమాట! ఎవఁడుచా, అక్కడ ధనుస్సు! ధనుస్సు! (అని చిహ్నమున లేచి యాకాశమువంకఁ జూచుచు) ఓ కౌరవ వాహినీవతులారా!

ఉ. అగ్ని మూటఁ గట్టి యొడియొ దిడికొంటయుఁ గాలకూటముం
బుగ్గను బెట్టికొంటయు- ¹ బుభక్షును గర్జ యొనర్చు ² కేసరిన్
దగ్గటి కోర లట్టిటు గదల్చుటయు స్ఫరి కావు లేశముం
బగ్గకుఁ బోయి ధర్మసుతుఁ బట్టుటకు స్మదిలోన నమ్ముడి!
(సాశంకముగా) అమ్మా! యొక వేళ నీవు విన్నది పొరపాటై
యుండదు కాదా? ఏమా?—

చ. అమరుల నెల్లరం గొని ³ బలారి స్వయంబుగఁ దోడుసూపినం
బ్రమధుల నందఱుం గొని ⁴ కవర్జియె సాయ మొనర్చ వచ్చినన్
⁵ యమతనయన్ స్పృశించుటకునైన వశం బగునే విరోధివ
ర్తమునకుఁ! గృంగిపోవడె ధరాతల మద్దియె సంభవించినన్.

సుభ—తండ్రీ! పొరచా సేమియు లేదు. అంతఃపురమున నమరవృ
త్తాంతము వినిపించు జ ఘాలిక్షమ జరిగిన దంతయు స్వయముగ
జూచి వచ్చి చెప్పిరాదు.

అభి—ఎందుల కని?—ఎట్లని?

సుభ—అన్నట్లు నీ కిటీపలినమాచార మేమియుఁ దెలియదు కాదా!
తాతగారు శరతల్పగమిలైన వెలక నీపత్తండ్రిగారిని బట్టియిచ్చు
శపథముమీఁద సర్వసేనాధిపత్యము భారన్వాజులవారి కొనకబడి
నది. కాని, యంతవఱి కాయన యందులకు సాహసింప లేకపో
యెను. నిన్నటిసంగ్రామమున నీతండ్రీగారిచేత సంచాలితలోకం
బగు సుప్రతీకంబుతో గూడ భగదత్తుడు మడియుటయు, అంగ
రాజు భంగపడుటయుఁ దటస్థింపఁ దత్పరాభవమునకు సహింపలేక
రాత్రి గురునియొద్ద నాశపథమునంగతి యెత్తి కుడురాజునిష్ఠురము
లాడె నట—దుశ్శాసనుడు తూల నాడె నట—శకుని మేల
మాడె నట! ఆచార్యులవా రందులకు రోషన్వాంతులై, యెల్లి
తప్పక పట్టియిచ్చెద నని చెప్పి, నేడందులకై పద్మవ్యూహమును
బన్నిరట.

అభి—పన్నెం గాక :—

ఉ. ఖండవము వ్రహించిన యఖండపరాక్రమశాలి, ¹ భర్గుతో
భండన మాచరించి సులభంబుగ గెల్చిన బాహుశాలి, ² దో
ర్గండయుగంబున ని్వశిఖతండము గుప్పు పృతాపశాలి, ³ యా
ఖండలు నర్థవీతమును గొంచిన పౌధవశాలి లే డాణో.

సుభ—అయ్యో! వా రచ్చట నున్న నిక నేమి! అట్లయినఁ దమ
యెత్తు సాగ దని యాచార్యులవారు తీగరైశ్వరుడగు సుశ
ర్మకుఁ బురెక్కించి, నీతండ్రీగారిని సమరభూమినుండి తొలగించి
దూరమానకుఁ గొంపోయి నిలువరించుభార మాతనిపై నిడ, నతఁ
డందుల కగ్గిముట్టి బాస చేసి, నీతండ్రీగారిని బ్రత్యేకయుద్ధమున
ఘోషించి సరిస్వతీ హృదప్రాంతమునకుఁ దీసికొనిపోయె నట!

1 శివుడు 2 రండుచేతులతో 3 ఇంద్రుడు.

అభి—(నిట్టూర్పుతో) అగు గాక :—

చ. ¹ శమునుని కాలదండమును ² శక్తిని వజ్రిముఁ ³ బక్తిపాణి చ
క్రిముఁ ⁴ ద్విపురారి శూలమును గల్పననల్పిన దేవశిల్పి డెం
దమున నసూయఁ జెంద నెది ⁵ దాననశిల్పి సృజించె, సగ్గదో
త్తమమునుదాల్చి పాలు నల ⁷ దంతినహానిబలాధ్యుఁ డేచుగన్.

సుభ—అయ్యయ్యా ! ఆయఁనుమాత, మచ్చట నుండనిచ్చిరా !
ఆచార్యులవా రాయనను దూరమునకుఁ గొంపోయి నిలువరించు
భారము నుదక్షిణత్మాపాలునిపై నిడ, నాతండును నట్లే బాస
చేసి, కలిం గాంబవ్వు పొండ్రక దేశాధీశులను సాయముగాఁ గొని
యాయన నింకొక దెన కాహ్వనించి తోడుకొనిబోయె నట !

అభి—నరి, కానిమ్మ—

చ. గురుని రణ బురం దునుముకోసమె పుట్టిన ⁸ పార్థదుండు, నం
గరభుని వహ్నివాయువుల కైవడి బొల్పు ⁹ కవల, కడంగి ని
ర్జరతతినేని యోపఁగల సాత్యకియు న్సతతంబుఁ దోడుగాఁ
బరఁగెను నాపెడయ్య నెటు పట్టఁగ నోవుదురమ్మ ! శాత్రువుల్.

సుభ—ఇదిగో, తెలిపెద విచుము. ఆచార్యులవా రట్లు తద్విమొగ్గ
రముం బన్ని, తాము ముఖమున నిలిచి సంతతశరధారాపాతం
బున నెవ్వరిని దాపునకు రానీయకున్నంగని మనవారు వెక్కన
మును వెఱిగుపాటును, వెల్లఁ ననమును దోప—

సీ. హరి యున్న నిపుడు నేయండగ్గవని యిది

యని యేర్పరింపఁడే యుచు నొకరు

అష్టనుతోడ నియ్యది యెల్లఁ దెల్పి తో

ఢొనిరాక తీటునే యనుచు నొకరు

అనిలనూనునకుఁ గా కాచార్యుఁ బట్టి మ

ట్టఁడ నన్యులకుఁ గా దనుచు నొకరు

1 యముఁడు 2 ఇంద్రుఁడు 3 విష్ణుఁడు 4 శివుఁడు 5 విశ్వకర్మ 6 మముఁడు

7 భీముఁడు 8 దృష్టద్యుమ్నుఁడు 9 నకుల సహదేవులు

సాధుని గుండెన క్షణములో నియొడ్డు

తునిమి మూటాడఁదే యుచు నొకడు

నిడవలం దీలువడి, యూహ లెల్ల వీడి

కదన సంరంభముం జెడి, కలఁగుడు వడి

బెడి బె బేలువడి, మిన్ను విడిగి మీఁదఁ

బడినకైవడి నైరఁట ! కొడుక ! వింటె !

అభి—అందునల్లఁ బెరవాయనగా లేమని తొందర పడ లేదు గదా?

సుభ—అదే జరిగినది ! అట్టి విషయస్థితియం దేమిచేయుటకును బా
లుపోక, వారియావేశమునకుఁ దమసాహసమె సాధనముగా నెంచి
యొక్క పెట్టునం బోయి, పూహముఖమున నున్న యాచార్యుల
వారిం దాఁకరఁట. అది చూచి, యెగ్గవారును వెడియుం జేప
గల్పించుకొని చరి తమతేరికి బాసట యగునంతఁ, గొంతనేపు
ఘోరఁబగు పోరు జరిగె నట. అట్టియెడ నాచార్యుఁడు నొద్దిన
ల్లభినయించుచు నోనొల్లి—

శా. వీరావేశవశంబున నొస్తనసి నీ పెత్తండ్రి యత్యంత దో
స్సారం బేర్పడఁ నమ్మి మొగ్గరము నిశ్చంకియై జల్పి. దు
ర్వారాటోప మెల్లర్ప ముందునకుఁ బోవఁ దోడుగా వెక్క నే
తేరంజూచు బలంబు నడ్డ నట యుత్సేకంబు రెట్టింపఁగన్.

అభి—నరిసరి-యిదియా సంగతి ! మంచిది-నేనేగి క్షణములో విడిపించి
కొని వచ్చెదలెమ్ము. (అని దిగ్గర లేచి) ఓకుత్సిత బ్రాహ్మణుఁడా!

ఉ. అంతయొ యింతయొ గురఁడ వంచుచు, విప్రుఁడ వంచు, బెద్దవం
చెంతయు నాదుతండ్రులు సహించి యుపేక్ష వహింప, నెంచు సా
యంతటివాఁడు లేడని మదఁగనె యంబునఁ బొల్తు ! వట్టిసా
మంతము చెలకేటఁ భిరుల్గునిముదట, నేమి మీఁచె లే !

తెగలో—ధదా! బాబు శిబిరమునకు మధదా! దేని వచ్చివచ్చా?

సుభ—(విని యరరిపాటుకొ) బిడ్డా! చూసె! చూసె! పెద్దత
గారి కంతమువలె నున్నది

ఉత్త—(నిమ్మ)మించి మరల ద్రావడితోఁ బ్రవేశించును.)

ద్రావ—బాబు ! ఈపూట నీచేయి యెట్లున్నది ?

అభి—తల్లీ ! ఆచార్యుని దుర్మదము నవమదము చేయుటకుఁ జాలినట్లున్నది.

ద్రావ—(వెఱుగుపాటుతో సుభద్రవంకజూచి) ఓసి తెలివిమాలినదానా !—బాబుతో సంగతి యంతయుఁ జెప్పితివా యేమి ?

సుభ—అక్కా ! చెప్పక చేయవలసిన దేమి ?

ద్రావ—చేయవలసిన దేమా !—అందులకేకదా వెళ్ళితివి ?—నేను రథ నూయి త్తము చేయుచుకొని వచ్చునరికి నీవు మాయమైతివి !

సుభ—అక్కా ! నీయభిప్రాయము నాకు బోధపడ లేదు. ఎందులకు రథము ?

ద్రావ—నీకుఁ బద్మపూహమును భేదించువిధము తెలియునుగదా ! నాకుసారథ్యము తెలియును. ఇరువురముఁగలసి నూచి మొనయంత నందు చేసినచో—నీయన్న సాత్యకియు, నాయన్న దృష్టద్యుమును డును మిగిలినపని పూరి చేయుదురు.

సుభ—అమ్మయ్యా ! అంతటివిరాధివీరులను మనము తెరల్పఁగలమా !

ద్రావ—ఇనీ ! యంతమా టాకితివి !

ఉ./ వీరులనెఱుఁగిచేతఁ గురువిందము చందము నొందినట్టి యీ భారతభూమియందుఁ గనుపావనవంశమునందుఁ బుట్టి, దుర్వార పరాక్రమాధ్యులగు పాండవనూజుల యిల్లు మెట్టి, యీ వీరుల శాత్రువారికి మదిం దలఁకొందగు నే ? తల్లోడరీ !

అభి—అమ్మా ! యామె యెట్లు పలికినది నన్న ఘనతపఃటువవలె నని కాని—శత్రువులయందలి భయముచే నాదు. ఇంతకును,

ఉ. అనతి యిచ్చి పంపిన, బలారి విరోధికిఁ దోడు వచ్చినం
గాని జయించి రాఁగల యఖండ పరాక్రమశాలి యా భవ
త్సూచని నింట నుంచి, పుత్రసోకినఁ గందెను మీరు ! యె
బూని రణాంగణఁబునకుఁ బోవఁగ నేమిటి కమ్మ ? యంబరో !

దాస—బాబు! బాబు!—నిన్ను బంపుట కిదియూ సమయము!

అభి—అయ్యో, తల్లీ!—అట్లనెడ వేమి!

సీ. పెదమామ నీరి నేర్పిన గదాయుద్ధంబు

శిలముఁ జూప నికెప్పు సాగు నమ్మ

చినమామ శౌరి యిచ్చిన సర్వ దివ్యాస్త్ర

ముల కింకెప్పుడు పని కలుగు నమ్మ

కడతండ్రి పనిపట్టి కఱపిన ఖడ్గవి

ద్య కింకెప్పు డవసర ముబ్బు నమ్మ

కావప్రద్యమును నింబ్రతిఘటించిన ధను

ష్పాండిత కేక నెప్పు ధలిత మమ్మ

తండ్రిసవ్యసాచి దైవాఱ బోధ గా

వించినట్టి పూహ భేదన ప్ర

కారముల కింకెప్పు కార్యంబు గాఁగల

దమ్మ! యిట్లులాడ నగు నటమ్మ!

దాస—బాబు! నీతంబులచేత నశ్వమేధము చేయించి, నీపరాక్రమ

మప్పుడు ప్రకటింతువు గాని లెమ్మ.

అభి—అయ్యో! నాయభిప్రాయము నీకు విశదపడ లేదు.

సీ. దాయాదజనుల యధర్మకృత్యంబులు

పిన్న పెద్దలనోట వినెడునపుడు

అడవుల నున్న మీ మూర్ఖుల నలంచి దుః

ఖించునెంబడు దిలకించునపుడు

పగవారి పంచను బడియుండి యిడుములు

వదు బామ్మ జ్ఞప్తికి వచ్చునపుడు

కయినేత లేక యీగతిని జీరాడు నీ

కుంతలంబులు గనుంగొనెడు నపుడు

నేను యనుకొను చుండు నాయెడఁద దాని

కళలవిధములఁ దగునమయంబు తెచ్చె;

నడ్డుపెట్టక యిప్పు డని కరుగనిచ్చి

కొమరుని యభీష్టము దీర్చుకొనఁగ నిమ్మ !

దా'ప—(అనందబాష్పములతోఁ జురుకము పుశికి, అయ్యో పెట్టి తండ్రి!)—నే నేమి నేయదును!—

ఉ. దావున లేగు మామయును దండ్రియునం బెకతండ్రి, చేతియం దా-పెనుగాయ, మూలను-మహాబలశాలురలోడ, మొగ్గరం బా-పటుదుర్గమంబు, రిపులా-గతపాపభయల్, వయస్సునం దా-పసివాడ, వీనమయముం దని కంపఁగఁ జెల్లునే నిరున్ !

సుభ—అక్కా ! మనకు దోడువచ్చిన వారందఱు నిన్నే వితర్కింప బూనినచో మనకు నహాయులే లేకపోయెడివా రేమో ! చూడు,

చ. కమపునఁ బుత్త్రీకుం బడయఁ గల్గిన రాచపడంతి యాత్మ నె వ్వుడు నెది కోరుచుండుఁ బువుఁబోడిరో ! దానికి నిష్ప డిట్లు లే ర్పడె నమయంబు-నందియము వాసి యున్న యొసంగవమ్మ, నీ కొడు కనసాయుఁడై యశము కూర్చును, జేర్చును దండ్రినింటికిన్.

దా'ప—చెల్లెలా ! నీవిత తాతిగుండెదాన వని యెఱుంగను జుమా నుభ—అక్కా ! నన్నిట్లు లంటివికదా—అత్తగారు తమకుమారుల కంపిన సందేశ మేమని?—

శా. “మీరాజ్యంబు హరించి యెల్లయిడుమల్ మీపాలు గావించి మి మ్మా రాటిల్లఁగఁ జేయ శాత్రువుల బాహాబాహి న్జించి ని న్నైరింబైన న్వరాజ్య మేలుటయొ పోరాటంబునం జచ్చి య వ్విరిన్వర్గము చూఱుకొంటయొ నుండే! విధ్యుక్తముల్ మీ కింకన్.”
అని కాదా?—యూమె జాడనేకదా మనము నడువవలసినది ?

దా'ప—అట్లని, సమయాసమయ విచార మక్కఱ లేదా ?

సుభ—అక్కా ! సమయాసమయ విచారమునకుఁ గూడ సమయా సమయములు కలవు. ఈసమయమున నే నేపాటి వెనుకఁ దీసినను

చ, తమయజమానఁ డేగి రిపుతండము మధ్యను జిక్కి యొంటిగా శ్రమపడుచుండ-నాయనకు నాయ మొసర్పఁగఁ బోయి యెండఁ

యమపురిఁ జేరుచుండఁ—దనయాత్మజు నంపిడుపట్ల నెంతలో
భము నహియింపఁ గల్గెను సుభద్ర యటంచు జరుగ వాసింపరే?

ద్రాప—హసించురుగాక ! నే నైనచో నందులకయిన నహింతును
గాని—చేతిబిడ్డను నూత వేసి లోతుఁ జూచుటకు సిద్ధపడఁడు.

సుభ—అట్లయిన మన మెన్నఁటికిని వీరమాతల మనిపించుకొననేలేము.

ద్రాప—(కోపముతో) అట్లయిన నీయిష్టము !—ఆవును దూడయు
నుండ, నడుమ గుంజ యటచుట తప్పి ! (అని వెళ్ళిపోవును)

అభి—(అడ్డుకొని) అమ్మా ! అమ్మా ! ఒక్కమాట !—మాయమ్మ
మీది కోపముచే, నన్ను దీవింపకయే వెడలిపోవుట ధర్మ మేనా?

మ. అనుమానింపక నా కనజ్జ యిడు మ య్యుచార్యు గీచార్యు, గ
ర్హుని గిర్హుం గనీదీట నుక్కడఁచి “మొట్టో! పార్థుడే మే, ల్చుటు
క్కున నాయమ్మలునాటు వీనిశరమూర్ క్రూరమ్మ”లంచున్నయో
ధనుఁ డెంతేఁ గుయివెట్టఁ జేసి, తుంటిలో ధర్మాత్మజుండెచ్చెదన్.

ద్రాప—తఁడీ! నీసామర్థ్యము నెడ నందేహ మెవరికి? మతేమన్న
అంతగాయుముతో ధను వెట్లు పట్టఁగల వని నాదిగులు.

అభి—దానికేమి—ఇదిగో! వాపు తగ్గినది—గాయము మానుపట్టి
నది—వ్రేళ్ళు వంగుచున్నవి—

సీ. మాలోటు పూరించి మాట దక్కించె బా

బని కృష్ణపార్థులు హ్న మొంద

బెంచినందుల కుద్ధరించె నేడని ధర్మ

తనయఁ డెంతయుఁ బ్రేమాదఁకుఁ జేడఁ

బసివానిచే నెంత భంగపాటయ్యె నం

చరిచమూపతులెల్ల నాత్మిఁ గుండఁ

దమవారి, యెదిరి సత్వము తేటపడి సుయో

ధనుఁడు చిత్తమున నుత్తలముఁ బొంద

గురుని నవలీల నొంచి, మొగ్గరము చించి

పాండవాగ్ని విడిపించి, ప్రళితిఁ గాంచి

సుఖముగా వత్తు నాపజ్ఞ చూడవచ్చు !

భయము నలదమ్మ ! దీవించి పంపవచ్చు !

దా॥—నాయనా ! చెప్పవలసినమాటగనుక జెప్పితిని. నీకు వీలుగా నున్నట్లు తోచినయెడల మంచి దట్టే పోయిరమ్ము. కాని,—

గీ॥ తనకుమారుని నీతుడిగి దండధరుని

దండకుం బుచ్చెనని జయద్రోధ వాతకుడు

మదిగి నీయెడఁ బగఁ బూని మనలు నంట !

అతఁడు దరి యైన తరి నలక్ష్యంబు వలదు.

సుధ—(ఉలికిపాటుతో) అక్కా ! నీ కనేక నందనములు! నేను మఱచినను, యుక్తనమయమునఁ జెప్పవలసినమాట చెప్పితివి !

అభి—(నవ్వి) అమ్మా ! అగ్ని వమ్మి న్యాయ మెఱుంగవా ?—మహాగజము లెగిరిపోవునప్పుడు మశకమా నిలుచునది !

ఉ. చిన్నతనంపుమాట లని చిత్తమునందుఁ దలంపఁబోకు, వేగన్నలవాఁడు తోడుపడు గాక—! విరోధులస్వైఁ గోల్పులిం గన్న² కురంగతాబముల కైవడి దిక్కులు పట్టఁ జేసి, నస్సెఱ్ఱ ఋణంబుఁ బెంచినఋణంబును దీర్చెద నేఁడు చూడమి !

(ద్వారమువఁకఁ జూచి) భద్రా ! క్షణములో నారథము సిద్దము చేసికొని తెమ్మని నాసారథి సుమిత్రునితోఁ జెప్పుము. తల్లిలాలా ! యింతలో నేను లోపలి కేగి యాయిత్రవై వత్తునా ?

దా॥—బాబు! మంచిది. చెల్లెలా! మన మీ లోపలఁ గ్రొత్త సమాచార మేమైన వచ్చినేమో పోయి తెలిసికొని మరల వత్త మురమ్ము.

(సుధదాి ద్వాండులు నిష్క్రమింతురు.)

ఉత్త—(తనలో) అమ్మయ్యా ॥ బ్రతికితిని !—ప్రాణేశ్వరునితో నాయభిమతముం జెప్పకొనట కవకాశము దొరకినది—

అభి—ప్రేయసీ ! పన్నాహము త్వరగ ముగియుటకు నీచేతులు గూడ నా కర విచ్చెదవా ?

ఉత్త—హా! శేషరా! నన్నా హమునందే కాదు. సంగ్రామమునందుఁ గూడ నాచేతులకు మీనేవాభాగ్య మనుగ్రహించుచు.

అభి—మేలు! మేలు! సుభద్రా! దేవికోడలెట్లనవలెనో యట్లే యంటివి? (అని ముద్దు పెట్టుకొని) సరికాని—సంగ్రామము నందు నీవు నా కేవిషయమున దోడుపడ గలవు?

ఉత్త—ఒక్క విషయమున నన నేల?

సీ. చెమట గ్రమ్మిన బెట చెఱుగు వీవన చేసి

విశ్రాంతి యొనవగ విసర గలను

సమయోచితములైన శస్త్రాస్త్రముల నెత్తి

యెప్పటికప్పు డదీయ గలను

నూతుండు డస్సిన జేత గల్గెము గొని

కడునేర్పుగ రిథంబు గడవ గలను

శత్రులు దశమైన సరగ జావము బూని

గుఱి తప్ప కలుగులు గుప్ప గలను

చెప్ప నేటి కిట్లు చేదోడు వాదోడు

గాఁ జరింతు నెల్ల కార్యములను ;

ఏమొ యంటి ననుచు నెడల భావింపక

చి త్త గింపు మ న వి జి వి తే శ !

అభి—సెబాను! ఇదిగో యిదీ-పవిత్ర భారతపుత్రికా లక్షణము ||

గీ. సమయ మరుదెంచునప్పుడు జంకు లేక

భర్తనెను వెంట జచ్చిన బడట కేవి

సిద్ధపడ బాలునట్టి విశుద్ధరాండ్రు

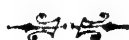
తగిన బిడ్డలు భరతమాతకు నిజంబు.

ప్రేయసీ! లోపల మాటాడుకొందము రమ్మ.

(ఇరవురు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది తృతీయాంకము.

విష్కంభము.

విష్కంభము.

సంజ—(ప్రవేశించి) పనివచ్చునప్పుడు కాని పాండిత్యము వెల్లడికాదు.
భారద్వాజుని ధనుర్వేద వైదుష్యమంతయు నీవద్దవ్రాసా రచన
యందుఁ బ్రతిఫలిత మగుచున్నది.

చ. దశములుగా నమస్త వసుధాతలనాధుఁ నిర్వృత, కేవలం
జులుగ నమర్చె సర్వ సృష్టతులఁ ; గర్జికగా నొసర్చె దో
ర్బలయుత్తులైన కర్ణ కృతవర్మ సుయోధన దుస్సనేన ము
ఖ్యుల; నికొక దక్కుచోట్ల నెలకొల్పె జయద్రథ సౌబలాదులఁ.
ఆపయిని.

చ. నిలిచి ముఖంబువం దిశలు నించుచు నిష్ఠుర బాణవంక్తులం
బ్రలయనమీర సంక్షుభిత వార్ధివిధంబున వాద్దు మీటి వి
చ్చలవిడిఁ బొంగి వచ్చు రివుసైన్యము నొక్కట నిల్వరించి, తా
జలిపె సహాయహీనుగ నజాతవిరోధిని మొగ్గరంబునన్.

పాపము! యుధిష్ఠిరుఁ డేస్థితిలో నున్నవాడో—యీదుష్టులం
డఱుం గలిసి యతని కేమియెగ్గు నే గుచున్నారో తెలియకున్నదో ఒక
టిమాత్రము నిజము- ధర్మమార్గమునఁ దలపడినచోఁ బ్రపంచమంత
యు నెత్తివచ్చిన సతని చెప్పు చెప్పును.

వైశంపాయుఁ డీవైపున నుండు ననికదా యిటు వచ్చితిని ?
(కలయఁ జూచి) ఆమడ్డిచెట్టు పలవలలోఁ గూరుచుండి నావంకఁజేయి
వీచుచున్నవా రెవరయి యుందురు ? (నిదానించి) ఇక నెవరు !—
అతఁడే! మేలు !—వ్రాసా మంతయు దృష్టధమున నుండు నెలపు
కనిపెట్టినాడు ! (పరికిల్పించి) మిత్రీనూ! యేమి విశేషములు !—
యుధిష్ఠిరునకు జేచుమేనా ?— ఏమనఁచుంటివి ?— “దుర్యోధనుఁ
డదియే చెప్పి యతనిం గాలిండ్లక నిటే తోడుకొని వచ్చుచున్నాడు
శీఘ్రముగ మీఁదికి రి” వ్మనియా ?—ఇదిగో వచ్చుచున్నాడను,

(నిష్క్రమించును.)

పద్మవ్యూహము.

చతుర్థాంకము.

రంగము—పద్మపూర్వరంగము.

(లోపల, బాదవారులై యుద్ధిర గుర్యోగమును,

వెనుపల, జెట్టువై: గూడచుండి సంజయ వైకంపాయమును ప్రవేశింతురు.)

యధి—సుయోధనా! నీవు నిద్రించి న ప్థలమునకు వచ్చినారము—

చెప్పఁ దలచిన దేమో యింక జెప్పవచ్చును.

దుర్యో—(నుండహసముతో) అన్నా! నీవుమిగుల దయామయుఁడవని

యఁబ్రాణిహించ నీకు బాత్తిగాఁ గిట్టి దనియొక జెప్పకొందురు-నున

నిమిత్తమిందొలు మఱియునుండ నీమ్ము సహించఁ గలుగుచుంటి?

యధి—అనాట నన్నా? యశీకెకపు?

గీ. అయిదు గ్రామంబు లయిన ని మ్మనివనాఁడు

నీక్కి చెట్టెక్కి కూర్చున్న నీవ కాఁ

యెవ్వ గుఱిరవాదు గీ యొక క

పాతిమునకును, బంధు కిఁగూకమునకు ?

దుర్యో—అట్లయిన, నీవు నాయభిప్రాయమునందలి సారస్వమును

గ్రహింపజే దన్నమాటయే ?

గీ. ధరణి యంతయుఁ బాల్గవలె ననిన మీకు

యూచకుల కట్లు చరకులకుఁ బ్రియును నాన

మిని, కన్నీగు శుశునుట క్షుద్రుడమి

దప్పుగా నెఱు వే మనఁ దను నిన్నా !

యధి—ఓహో! అలాగుననా! అట్లయిన, ననుయప్రకారముమాయ్య

రాజ్యము నూ కిచ్చుట కేల లోభి నవలసి వచ్చెనో!

దుర్యో—అందులకుఁ గారణము చెప్పు మనెదవా? అధికమానములు
 లిసికొన కున్న బదుముఁ డేడులును బూర్తి కానేరవు. వానిని
 వేటుగా లెక్కించుటకు శాస్త్రము లేదు. కాబట్టి మీనమయము
 నెఱవేఱిన దనుటయే తప్పు.

యథి—అట్లయిన, దానిని నిర్ణయింప వలసినవారు పెద్దలు—

దుర్యో—(వికటముగానవ్వి) పెద్దలయందును, వారిర్థయమునందును
 నాకు విశ్వాసము పోయి చాలకాల మయినది ఇంతకు నొక
 యొఱలో లెడుకత్తు లిముడుట కనకాశము లేనప్పుడా విచారమే
 యనవసరము. మీరో మేమో రాజ్యమంతయు ననుభవింపవలసిన
 దేకాని. పంచుకొనుటయు, మరల నసూయలు పెంచుకొనుటయు
 నా కిష్టము లేదు. రక్తపాతము లేకుండ దానిం దేల్చుకొనుటకు
 మనయిరువురకు సమ్మతమయిన మార్గ మొక్కటియే యున్నది

యథి—అట్లయిన, సదేమో చెప్పరాదా ?

దుర్యో—చెప్పుటకేగదా పిలిచితివి.

క. నలువురి యెదుటను నట్ల

మ్ముల గెలిచితి నీదురాజ్యమును నే మొదటక;

గెలుపుము నీవును నట్ల

మ్ములచేతనే నకలరాజ్యమును నల్లురిలోక.

యథి—ఓరి ! మాయకాడా ?—యిదియో నీ రాకడ !

ఆ. వె. నాడు నీ యసూయ, నా యవివేకంబుఁ

గలిసి చేసినట్టి కార్యమునకు

ఫలిత మీనము నై బ ధుక్షయము! సిగ్గు

విడిచి మరల నదియె తడవె చేల ?

దుర్యో—అం దె గ్గేమున్నది?—దానివలన నీబంధుక్షయ మింతటితో
 నిలిచిపోవును గదా ?

యథి—వెట్టివాడా! * మాన్జుల దుగ్ధపాన వ్యాయముగా. నీరాకడ
 నేను గనికట్ట లే దని యేల యింకను భ్రమపడెదవు ?—

* పిల్లి కన్నుల మూసికొని పాలు త్రాగినట్లు.

చ. మకురుతసంబున స్వకునిమామ స్వజించిన మామదారి పా
చికల మముం బరాజితులఁ జేసి సమన్తము నీవి మ్రింగు కొ
రిక లిడఁ గట్టిపెట్టి, తగురీతిని మానగపాలు మా కొనం
గి, కలము వర్ధిలం గని సుఖింపఁగఁ జూచును యిప్పు డేనియున్ !

దుర్లో—ఏమీ ! కలిపోసిపెట్టినను నుట్టివంకనే దృష్టియా! మీనిలిపె
డేసి నేలలకంటె మీ కధికముగా నిచ్చువాడ నని యెన్నడు నను
కొన వలదు.

యుధి—అనకొననే లేదు ! ఏమా?—నీవు చిల్ల పెంకువంటివాడవు,
చిల్ల పెంకు పగులును గాని—వంగిదు, మంచిది, యాయనే వలదు
కాని—

చ. పరువుఁ బ్రీతిష్ఠయుం గలిగి పావన మై తనరాసునట్టి న
త్కురుకల మందుఁ బుట్టి, యిటు భూప్తుడవై మనఁజూచెదేల! నీ
శరములు విఁడ్లుఁ గాల్చి మసి నల్పుటకా! మముఁ బోరఁ గెల్చిను
స్థిరముగ నేలికొమ్ము జగతీతల మెల్ల నిరంకుశంబుగన్.

దుర్లో—ఓహో ! వంటయిలు సొచ్చినకుండేలు వంటరితోడనే చెల
గాటము లాడుచున్నదే !

చ. అడవుల నీవుఁ దమ్ములును నా కలముల్ తిని, మాడి, మగ్గి, చే
డ్పడి, చెడి, చేరుకొ టిరని భావమునం గరుఁపించి, ముచ్చిక్త
తొడరగఁ ద్రాడువారి యిటు తుల్లెదు-కంపలఁ బడ్డ కాకి వా
టెడఁద నెఱుంగకుంట ! నిపు డెవ్వరు నీ కిటు దిక్కు మందుఁదా !

యుధి—ఓ యవివేకఁడా ! నీతమ్ము లగస్త్యభ్రాత లగుటచే నీకు
దిక్కు లేకపోవలెను గాని—నా కేమి ?—

చ. నలుదిశలం గలట్టి నరనాథుల నెల్లర బాహుశక్తి వ
శ్యులుగ నొనర్చి నాదు పదయుగ్మమునం బడవైనట్టి త
మ్ములఁ గలవాడ నేను ! నిను బోలుటకు న న్ననువిచ్చి చూడనే
నలవియె ! చేటు దగ్గఱుట నారయకుంటివిని కాదా! మూర్ఖు,

దుర్యో—(రోషముతో) ఆలాగుననా ! మంచిది—చేటుకాల మెవ
రికఁ జేరువయైనదో యిప్పుడు తేలఁ గలదు—వచ్చి రథమెక్కుము !
లాటిపిటకూల రోకళ్ళుం గాని పోదు గదా ! (అని వెనుకకు
దిరిగి చప్పటులు గొట్టును.)

దుశ్శా—ఉ. చాలును జాలు! నేల తెగసాగెదు! చావఁగవచ్చితిచ్చటన్
కర్ణ— వ్రాలుము చక్రిశ్రీ పదపద్మములం బ్రతుకం దలంచినన్
సైంధ— గలమునం దగుల్కొనిన గాడిద వైతివి నేడు చూచితే
శకు— తాళుడు మీర-లీతని మదం బడఁగించెద నే నొకండనే.

(అని పలుకుచుఁ దెరఁ జిమ్ముకొని బ్రేవేశింతురు.)

యథా—ఓహో—యేమివీ రాలాపములు ! ఓవ్యర్థప్రలాపులారా !

శా. నిర్వక్తస్థితి మీనృపు స్సఖుల ఒన్ధిభూతులం జేసి గం
ధర్మల్తోడ్కొనిపోవునప్పుడును; మాతమ్ముండుమూర్ఖాస్త్రముం
బర్వంజేసి శిరోంబరంబులు గ్రహింపం బూనికొన్నప్పుడున్
గర్వగ్రంధుల రీర లేమయితిరో కాసంత విన్పింపరే !

దుర్యో—ఓయనందర్థప్రలాపీ ! యెప్పటిమాటయో యిప్పు డేల ?
ఇప్పుడు నీవు చచ్చితివి చూడుము !—

యథా—ఈ బెదరింపులు చా వన్న భయపడువానికడ నుపయోగిం
చును గాని, నాకడఁ గావు ! నా కెల్లయినను నంతోషమే.

ఉ. మమ్ములఁ బోషభీరుల నమాయకులం గడు మాయ చేసి రా
జ్య మ్మఖిలమ్ముఁ జూరకొనినట్టి నినుం దెగటార్చి రాజ్యసా
ఖ్యహృదయినం గడింతు; నటు కానియెడ న్నిహతుండనై స్వరా
జ్యమునకై యొన-గెఁ దను వన్నయశం బయినం గడించెదన్.

అండలు—మొదటిది కల్లగాని—రెండవదిచూత్ర మిదిగో! యిప్పుడే
యథార్థము కాగలదు ! (అని చుట్టుకొందురు.)

(తెరలోఁ బెద్ద కలకలము.)

అండలు—(నిశ్శబ్దమై దిశలు వదిలింతురు.)

దుర్యో—దిగ్గజ కర్ణకుహరంబులను దిబ్బభు వాఁడఁ జేయు నీమహా
కిలకల మే మయి యుండును జెప్పుమా !

కర్ణ—కుంకుమస్రిభా విభాసితంబయి, భూమండల సభోమండలముల
నేకమునేయు నా ధరాపరాగమో !

తెరలో—ఓహో ! వీరభటు లారా !

మ. రథసోల్లాసము లొప్పు, సంకృతి యసారంబై దిశల్లప్పు ; వీ
రభటానీకము నొంచి, ద్రోణుని శరీరంబెల్లఁ గారించి, వీ
తభయుండై యభిమత్యుఁ డొడ్డననునం దర్పంబుమై జొచ్చె!భూ
విభునిం జేరంగఁ బోయి శీఘ్రమాగ నీ వృత్తాంతమున్ దెల్పుడి !
దుర్యో—ఏమీ ! చీనుయో దోమయో మొగ్గరము సాచ్చినందుల
కేనా_యీ సింగినాడ మంతయును !

తెరలో—గీ. పార్థసూనుఁడు వ్యూహము పాయగా నొ
నర్చి నాయకుఁడుగ ముందు నడచుచుండఁ,
గడమవారలు దమ యిరుగడలవారి

నొంచుచు న్నెంటఁ బటతెంచు చున్నవారు !

దుర్యో—(తొట్టు)పాటుతో) అట్లయిన, వెంటనే యావంకకు వెళ్ళి
తీరవలెను ! (కర్ణునితో) మిత్రమా ! * గృహబద్ధ కుమారి
న్యాయముగా నీతని నిప్పటి కిచ్చటనే యుండనిచ్చి, శీఘ్రముగా
రథస్థుఁడ వై వీరినిఁగూడ వెంటఁ గొని నీవును నచ్చటికే రమ్మొ.
(దుర్యోధన, చక్కాసన, కర్ణ, శకుని ప్రైంథవులు నిష్క్రమింతురు.)

యధి—అన్నన్నా ! యోురిగా నే నిందుఁ జిక్కుపడినందులకుం
గొందలపడుచు వాకులొందరపడి యస్వస్థస్థితియందున్న బాబును
దోడ్కొనివచ్చిరి కావలయును ! నిజమునకుఁ బార్థునితరువాత నిత
డు తక్కు నీవ్యూహభేదన క్రిమి మెఱిగినవారు లేనప్పుడు వారిత
కంటెఁ జేయఁ దగినది లేదు కాని— నానిమిత్తము, వలను దప్పి
పడియున్న పసిపిల్లవాఁడు లేచి రావలసి వచ్చుట సంతాపకరము !

.....కానిమ్ము—మించినదానికి వగచిన నేమి లాభము—

* ఇంటఁ గట్టిన కలబంద చాపను జాపక పెరుగను జేరుగక యుండునట్లు.

అన్యోన్య సాహాయ్యమున నాచాక్యని యత్నమును, సుయోధనుని
యాశముమునుగూడ వ్యర్థములు గావించి, భీమాద్వులులేనిలోటు
కానరాకుండఁ జేసెనమఱు. (అని నిష్క్రమించును.

వైశం—అమ్మయ్యా ! ఇప్పటికి నాగుండెలు కుడుటఁ బడినవి! * జాల
మత్స్య గ్రామముగాఁ జిక్కువడి యున్న యీతని కాదుష్టు లేమి
యొగ్గు నేయుదురో యని నాహృదయము తల్లడిల్లినది !

సంజ—నరి కాని—అటు చూచితివా !—

నీ. తనదు సంగర సమత్సాహంబు నిజముఖ
నీమ నత్యంతముఁ జిందు లాడఁ
దన కర్ణికార కేతనరోచు లంబర
దేశంబునకుఁ జాలఁ దేటుఁ గూర్చు
దన రథనేమి నిస్వనము దంతావళ
తురగ సంతతులను ద్రుశ్యఁ జేయఁ
దన ధనుర్జ్ఞానినదం బరాతి చమూ స
మూహంబు నెల్ల సమ్మోహ పఱుప్ప!
కదనతల మెల్ల దివ్యాశుగములచేతఁ
బగఱి హృదయంబు లెల్ల విభ్రమముచేతఁ
బ్రబలముగఁ గప్పిపుచ్చుచుఁ, బ్రళయకాల
రుద్రుఁ డోయన వచ్చు సౌధదుఁ గంటె !

వైశం—వచ్చుటమాత్రమే కాదు !—

నీ. వీరుల మస్తముల్ విరియముగ్గిన తాళ
ఫలములలీల భూస్థలిని రాల
తేరులఁ పిడుగు మొత్తిన శాల్మలీవృక్ష
ముల విధంబునఁ బెళపెళను వీల
సంజరయాధముల్ కులిశఘాతము లైన
యద్భుల పోలిక నవిసి కూల

* విశ్వానరమున చెప్పఁ జూపల నుండి సర్వమును జూచుచు బయటికిరాఁజాలన

ఘోటకప్రతులు కుట్లు వీసిన కీలు

బొమ్మల చందానఁ బుడమి వాగ్రిల

ధ్వజవితానంబు లెల్ల సూత్రములు తెగిన

గాలిపడగల పగిది నల్లడలఁ దూలఁ

గౌరవబలంబులం గడఁ గసిమన గి

చీల్చి చిదర వందర సేయఁ దొడఁగె !

నంజ—పాప మిప్పు డేమగునో కాని—ఆచార్యుడు వెనుకవచ్చు
వారి నడ్డెను;—ఒకవైపునుండి దుర్యోధన దుశ్శాసన కర్ణ వికర్ణ
ప్రభృతులును—మఱొకవైపునుండి కృపాచార్య కృతవర్మ వృష
సేన ప్రభృతులును—వేఱొక వైపునుండి బాహ్లిక సోమదత్త
భూతిశ్రీలో లక్ష్మణకుమార ప్రభృతులును—దమతమజలంబులం
బురికొల్పుచు నొక్కపెట్టునం బోయి ముట్టడించుచుండిరి'
ఆఁ ! పోసిమ్ము—యుధిష్ఠిరుఁ డతనిం జేరిబోవుచున్నాఁడు.

వైశం—కాని—యా యనహయశూరున కీతనినాయ మవనరమే లేక
పోయినది!

గీ. పరుగు పరుగున బటతెంచు పగతురు తన

నజ్జకుం జేరికొని తలపడక మున్నె

రివ్వు రివ్వున శరములు రున్వి వారిఁ

జెట్టులుం బుట్టలుల బట్టఁ జేసె నదిగో!

నంజ—ఓహోహో ! కర్ణునంతవాడు గూడఁ గాలికి బుద్ధిచెప్పు
కొన్నాఁడే!—సరి కాని—రథంబు డిగ్గి-మొగంబు వాడ, సిగ
ముడి వీడఁ,తూణీర మూడఁ, జెమ్మటలోడ, బ్రాణములమీఁది తీపి
యె యూతగా నీవంకకుఁ బరువిడి వచ్చు నీతఁడెవరు ?

వైశం—(నిదానించి) ఎవరోనా ! మీదుశ్శాసన మహారాజుగారు !
అదిగో ! అభిమన్యుఁడును సత్వరముగాఁ జేరు తొల్లించుకొని
యీతనికొరకే కావలయు నిటే వచ్చుచున్నాఁడు

(తెరలో)

చ. నిలు నిలు ! పోకు పోకు! మువినీతుడ! మింటికి బాటినన్, రసా
 తలమునఁ దూకినన్, జలధి డాగిన, నాదు నిశాతసాయకం
 బులు నిను వీడి కృష్ణుఁడగు బో; విది బుద్ధియె నిన్నుఁబోలన
 తులజనకుం ? గులంబునకుఁ గూర్చువి మాయనికుచ్చ దుర్మతి!
 వంజ—శివాశివా! అతినికేక యితనిపరుగును మఱింత పెంపొందించినది
 వైశం—తాళు తాళు అభిమన్యుఁడు మరల నేమో యనుచున్నాఁడు!
 తెరలో—ఏమీ ! నాయుపాలంభనము నిన్ను నిలుప లేకపోయి
 నదిగా !—మంచిది—ఇదిగో—యీశ్వర ఖలాస్త్రము నిలుపఁ గ
 లదు చూచుము !

దుశ్శా—(పరుగునఁ బ్రవేశించి యట్టే నేలఁ గూలును)

అభి—(ఒక్కదాఁటునఁ బ్రవేశించి, దుశ్శాననుని రొమ్ముపై మోకా
 ల్లాని హర్షుఁడి' కట్టిలోని'యసిఫుత్రికం దీసి) ఓరీ ! కౌరవకుల
 కలంకా! నీవు నాబారినుండి బ్రతికి పో జాల వని చెప్ప లేదా ?

చ. పరమ పతివ్రతామణియు, బావకజాతయు, నైన స్త్రోపదిం
 బరబర కేశపాశమును బట్టి నభాస్థలి కీడ్చి, మేని యం
 బర మెడలింప బాల్పడిన పాపపు నీకయిదోయి ముందుగా
 నఱికి, భవద్చిరంబు దళనం బొనరించెదఁ గాక! యవ్వలన్.

(తెరలో)—బాబు! తొందరపడకు! తొందరపడకు !

గీ. వీనివక్షంబుఁ జీల్చి యావెచ్చనెత్తు
 తలకు మెఱుఁగిడి, నీ పెదతల్లి కురులు
 ముచువ శపథంబుఁ గొనె వడముడి; తదీయ
 సమయమున కంతరాయము సలుపఁ దగదు.

అభి—(ఎత్తినచేయి దించి) ఏమీ! ఆలాగుననా ? ఓమఘ్నఁడా ! పెద
 నాయనగారి యాదేశ మిప్పటికి నిన్ను బ్రతికించినది; (వక్షము
 నుండి లేచి) నీయదృష్ట దేవతను స్మరించుకొనుచు బోయి, మరల
 నాయదుటఁ బడకుండ మాత్రము మనలికొమ్ము.

దుశ్శా—(లేచి యెడలు దులిపికొనుచుఁ జక్కఁజూపును)

సుమి—(అంతటఁ బ్రేమించి) భర్తృదారకా ! మిమ్ము రథమునుండి దిగనీయ వలదని దేవిగారు నాతో మఱిమఱి చెప్పినారు. కాని, మీ రాకస్మికముగ నేలకు లంఘించుటండేసి వారించుట కవకాశము లేకపోయినది. దయచేసి, యింక రథ మధ్వజింపుడు.

అభి—(నవ్వి) ఏమి ! కుక్కలు కాలు కఱచు నని కావలయును దల్లి గారి భయము ! మంచిది—అట్లే చేయుదును గాని—యీకట్టు నడలినది—కొంచెము బిగింపుము. (అని యెడమచేయి చాచును.)

సుమి—అమ్మయ్యా ! గాయము లేగినది కావలయును. జట్టిసపుట్ట మంతయు నెత్తుటఁ దడిసిపోయినది ! రథము కడకు రండు—ఈకట్టు తీసివేసి కొత్తపుట్టము చుట్టెదను.

అభి—మంచిది నడుపుము. (అని సుమిత్రునివెనుక నడచును)

(తెరలో)

చ. నీలు మిదే వచ్చుచుంటి, దెగినెడ వేమిటి కింతలోనె ? యిల్లలికినతోనె పండు వగునా ? ముదిబాపండు దారి యీయ రాఁగలిగితి, నంతెకాక మొనగాడవె యబ్బలకలటె ! నేడు నీ తలఁ దెగఁ గొట్టి పాద్యని మదం బడఁగింపక వీరువాడనే !

అభి—(చివాలున వెనుకకుఁ దిరిగి) ఏమీ—కురురాజేనా !...

సుమిత్రా ! శాత్రువుడు వచ్చి పిలుచునప్పుడు వెనుక కడుగు వేయుట వీరధర్మము కాదు. నీవు పోయి రథమునే యిచ్చటికి, గొనిరమ్ము. (అని సుమిత్రుడు నిష్క్రమింప; దుర్యోధను నుద్దేశించి) ఓ కురుకులపాంసనా !—సుయోధనా !

ఉ. కాంచితో లేదో తమ్మునకుఁ గల్గిన పాట్లెపు ! డాహవం బనన్ పంచకవృత్తిఁ బాచికలు నైచుటగా—మది నించు కేని యెగ్గెంచక సాధ్వలన్ నభల కీడ్చుటగా—వడి వారివల్ల లొల్పించుటగా—దలంచితోకా? నీరము లాడఁగఁ బొచ్చి పోయిన్ !

(అని యంతలో రథము రాగా దాని నధిష్టించును)

దుర్యో—(రథస్థుడై ప)వేళించి ఓ క్షీరకంఠుడా!—

అభి—బౌను, నేను క్షీరకంఠుడనే—కాని, నీవు విషకంఠుడవు !

తరువాయి చెప్పము.

దుర్యో—విషకంఠుడన నెవరో యెఱుగుదువా?—నిటలాత్తు

డన్న మాట!—

అభి—నిటలాత్తుడన నెవరో యెఱుగుదువా?—నాతండ్రిచే

బరాజత్తుడయినవాడన్న మాట! నా దావిషకంఠుని మదము

నాతండ్రి యడంచెను; నే డీవిషకంఠుని మదము నే నడంచెదను.

దుర్యో—పిట్ట కొంచెము, కూత ఘనమనునట్లు, పలుకులకు బెద్దనే!

అభి—పలుకులకే కాదు—ములుకులకు గూడను. చూడు;—

సీ. అదయాంతరంగుడ వగుచు నన్నములోన

విషము పెట్టించిన కెడఁగఁ దనము

నదురేయి నిద్రించు నెడఁ జలంబున లక్క

యిల్లుఁ గాల్పించిన హీనవృత్తి

అకృమాక్షంబుల సఖిలరాజ్యంబును

దోపుడు గొన్నట్టి దుర్నయంబు

సాధ్యమతల్లి పాంచాలిని నభ కీడ్చి

పలువ లొల్పించిన శత్రుఁడువతనము

తలఁపునకు దెచ్చి, నీతల దరిగి, తల్లి

నండులకు బ్రీతి గావించు తరణ మెప్పు

డబ్బునా యని చూతు- నే డది లభించె

బాటిపోవక నిలిచి- నా పోజ్జ గనము !

(తెరలో.)

చ. చచ్చెను జచ్చె! బార్ధివుడు! చంపక మానెడువాడు గాదు వి

వ్వచ్చునిపట్టి నేడు! కృతవర్మడ ! చూచెద వేమి ? కర్ణుడా !

చెచ్చెర బొమ్మ—బాష్టికుండ! చేరుకొనంగదె తేరి. నేనునున్
వచ్చుచునుంటి. నోకృపుండ! వాహినులం బురికొల్పు మాదెనన్!
అభి—(తనలో) ఓహో! ఆచార్యులవారి ప్రభువిశ్వాసము! కాని
మ్మ—వారు వచ్చులోపలనె నే నీతనిం దెగటార్చి యుంటాను
నాశాభంగము కావించెదను. (అని వింట శరమును సంధించి)
ఓ మూఢసుయోధనా!

గీ. సాలెపురు వన్యములకు నై సంతరించు
పట్టునం దానె సనుసెడు భంగి; ధర్మ
పుత్తునింగూర్చి కూర్చిన మొగ్గరమునఁ
జచ్చెదవు నీవె చూడు మీ శరము చేత!

తెరలో—ఆ! ఆ!—బాబు!—విడువకు! శరము విడువకు!!

గీ. కదనమున వీనితొడలు భగ్నంబు నేయ
భీమనేనుడు ప్రతివ గావించి యుండె.

అభి—(నిరుత్సాహముతో) ఏమి! యీతనికిని ఆయనశపథమే యడ్డు
వచ్చినదా! ఈ యమోఘాస్త్ర మింక నెవరిపై నిడుతును!

కర్ణ—ఉ. ఓరియువాధమా! మద మదోద్ధతిఁ ద్రుల్కిపడంగబోక నీ
తేరు మరల్చి యీదెనకుఁ, దేలువతో ననుఁ దాకి, నీను దో
స్సారముఁ జూపు! మింక నిను సైవ, భవన్మృతి యాలకించి నీ
వారలు గుండె వీలి విడువ న్వలె బ్రాణము లొక్క పెట్టునన్!

(అని పల్కుచు రథస్థుండై ప్రవేశించును)

అభి—(తిరస్కారముతో నవ్వి) ఓహో, అంగగాజుగారా! రండు
రండు—ఇందాకటి మీస్థితి చూచి మరల దర్శనము కాదను
కొన్నాను! సరికాని-మనలో మన మాల!—

చ. పలుకుదువంట బీరములు ఫల్గుచు నేఁ దెగటార్తు నంచు! నీ
పలుకుల కుబ్బి యీనృపతి ప్రాభవవంతునిగా నొనర్చి, ని
చ్చలు దనతో సమానముగ నర్చము నీకిడుచుండు నంట!— కే
వల మటు భీతిఁ దేరు దిగి పాటుటకుం ద్రవ లేకపోయెనే!

కన్య—(గోపముతో) ఓరి వాచాలుడా ! ముక్కపచ్చి యాటిని
ముగుడుడ వని పైప, నీసితి శ్రుతిని మించి రాగమునఁ బడినదే!

గీ. తండ్రి లడవుల వలయి తనకు చుండఁ

జేరి మామల పంచను, దేరకూడు

గుడిచి, దొరబిడ్డ లాగునఁ గొవ్వె, యిట్లు

మడిసి పడియెడ వేమందు మిశ్రత వోలె !

అభి—(నవ్వి) ఓహో, యెంతదోషము వెడకితివి !

గీ. మేనమామల యింటను మెలగుటయును

గించుదన మేని—పెరవారి పంచఁ జేరి,

ననలు రే యిచ్చకము లాజి, బ్రతుకు నీదు

జీవితం బెట్టి దానో యోచించుకొనుము !

కన్య—ఓరీ ! వడరుబోతా ! వీగుల యంపపె తెలుగఁగ విష్టనీగు
నీతోఁ బ్రసంగ మనుచితము. ఏదీ—నీసభిమానముగల యస్త్ర
మేదో దానిని నాపైఁ బ్రయోగింపుము !

అభి—(ధనుసు పై కెత్తి) అంతవఱకుఁ బని లేదు—మీరాజుకొఱకు

సంధించిన బాణ మిదిగో సిగ్గుముగానే యన్నది ! చూడు,

ఉ. దానుకామైన యారణము తొరసిలెం భవదీయ గుర్నయ

ప్రేరణచేసి; నాజు బృధివీపతి మమ్ము జయింప నిన్ను నా

ధారముగా గుఱించుకొని త్రవ్వకొనెం దనగొయ్యి తానె ! నీ

బీరము లెల్లఁ దెల్ల మగుఁ, బృథ్విపు నాశయుఁ దీటు దీనిచేన్ !

తెరలో—బాబు! వలదు! వలదు! ఈతనింగూడ నీవు విమవలసినదే!

గీ. దుక్రిపదనుతఁ గాంచి నవ్వినందులకు సభను

బాధుఁ డీతని వధియింపఁ బ్రీతిన వట్టె !

అభి—(వినుగుతో) ఇస్ ! అబ్బా ! అయినవారిని నలుగురిని వారే

పంచుకొనినప్పు డింక నాచేతి కేమి పని యున్నది !

(తెరలోఁ జప్పుడు)

దుర్యో—(చప్పులు గొట్టుచు) సె బాసు! బృహత్పలా ! సె బాసు!

నోటిలోనిమాట నోటిలో నుండఁగనే ముదిరాజును జక్కఁగా మార్చి జూపించితివి !

అభి—(ఉలికిపడిచూచి) ఓరి దుష్టుడా! మద్యోత్సవనితోఁ బోయి నన్న మాపెదనాయనగారి నారథముల చాటునుండి యేసితివా ! ఇదిగో !-మీరాజుగొఱకు సంధిపఱచిన యీవిషబాణమును నీవు చవి చూడుము ! (అని పోక్కుకు విడుచును)

గుర్యో—(చూచి విపదముతో) అన్నన్నా ! మన మిచ్చటి నుండఁ గనే యీబుడతఁడు బృహద్రథులు నిల్పి బలిగొనినాడే ! (ఆగ్రహముతో) ఓరి! బాలహాశకుడా! మాబృహద్రథుని వెనుకనే నీవును యనువురి కేఁగఁ గలవు చూడుము—

తెరలో—ఆ, వె. కాపు మయ్య కర్త! కాపుము కరునాథ !
అంబరంబునుండి యసుకుఁ డెవఁడొ
విలయమేను మట్లు పిడుగులు గుఱియుచు,
నల్క వోలె దిగుచు నుండె భువికి !

దుర్యో—(రిచ్చపాటుతో) ఎవఁడుచెవుమా వీఁడు!- కానిమ్ము ! ఎవఁడైన నేమి-ఓసైచికులారా ! వెలువకుఁడు ! ఇదిగో మేము మాట వెంబడిసె వచ్చుచున్నారము. మిత్రీమా ! రమ్మ, రమ్మ ! అదే మోముందు చూడవలెను. (అని కర్ణునితో నిష్క్రమించుచు)

అభి—(తనలో) ఒకవేళ, మాయన్న ఘటోత్కచుఁడు కాఁడుగదా ! అతఁడే ! అదిగో! నన్ను ద్రోశించి యేమో యనుచున్నాఁడు ;
(తెరలో)

మ. జనయిత్రీ ల్పవపంగ నీకుఁ గలన న్నాయంబుగా నుండ వచ్చినవాఁడం, బెదతండ్రి మూర్ఖ కలిగించె నివిఘ్న మద్దాని; కీ యన సజ్జెరిచి యిడ్డె వచ్చెదను, సైన్యం బంతయు న్నివె పిల్చిన దున్నాహక తిమ్మఁడా! యిడుము నాసాఁబాలు'నాకేర్పడక.

అభి—(పైకి జూచుచు) అన్నా ! సమయమునకుఁ జక్కఁగా వచ్చితివి ! ఇచ్చట మనయిరువురకుం జూలినంత పని లేదు కావునఁ-

బెకనాయనగారిని జాగ్రత్తతోఁ గొనిపోయి శిబిరముఁ జేర్చుము.
తెరలో—ఓహో! ఏగాగ్నేసరులారా !

ఉ చూచెదలేమి తిచ్చవడి చోద్యముగా వెఱబొమ్మ లట్ల ! యా
నీచుండు పాండవాగ్రసరునిం దన తేరునకుం దరల్చి, సం
కోచములేక మింటి కదిగో ! కొనిపోయెడు; గుప్తరయ్య నా
రాచవరంపరల్ గిరగిరం భ్రమరించును నేలఁ గూలఁగనే.

అభి—ఓరోరి దుష్టులారా ? నే నిచ్చట నుండఁగా మీగు మాయన్న
నీగపూవునైన వాడిపఁ గలరా ? సుమిత్రా ! అదేమో చూత
ము. శీఘ్రముగ మనరథ మటు పోనిమ్ము.

సుమి—చిత్తము. (అని రథము తోలుకొని పోవును)

సంజ—ఓహో ! ఘటోత్కచుని యాకాశాయాన మెవ్వరికిం గానరా
కుండ నెంతలో నంతర్ధాన మయినది !

(తెరిలో గొప్ప కలకలము)

వైశం—మిత్రీమా ! ఆవంక నాకలకల మేమై యుండును ?

సంజ—ఆవంక జరుగునది నీవు చూడనె లేదు కావలయును ! భార
ద్వాజుఁ డిందాఁక విరోధి నిరోధనభారము సైంధవునిపై నిడి,
తాను దుర్మోధన సంరక్షణార్థ మిటు వచ్చుచు యుద్ధిష్ఠిరునిచే
నిలువరింపఁ బడెను గదా ? సైంధవున కది దుర్భర మైనందున
నతఁడు చిరకాలమునుండి పాండవులకొఱకు దాచి యుంచికొనిన
స్త్రగధనాస్త్రముం బ్రయోగించి, నకుల సహదేవ విరాట ద్రుప్ద
దృష్టద్యుమ్న పాత్యకి ప్రభృతులను న్నబ్బలం జేయఁ గౌరవబలము
కరతాళధ్వనులతోఁ గోలాహలము నేముచున్నది.

(తెరలో మరలఁ బెద్ద కలకలము)

వైశం—(ఉలిసిపడి) ఈవంక నీకలకల మేమిటి ! (నిదానించి) ఓహో
తెలిసినది ! కర్ణ దుర్యోధనులతో నొక్కసారిగఁ దలపడి, వారిని
బాణవర్షమున ముంచి యెత్తుచున్న యభిమన్యుని సంరంభము
చూచి, యాచార్యుఁడు చేయివీచి పురికొల్ప-రథనేమి గజఘంటా

హయకింకిణీ నివదంబులతోడను, పదాతిసింహనాదంబులతోడను,
యోధానుయోధు లందఱు నొక్కపెట్టనం బోయి మహారాష్ట్ర
ముగ సాధదుర్గం జట్టమట్టుచున్నారా !

సంజ — కాని, యేమిలాభము! వారు వ్యయోగించిన యాయుధము
లన్నియు * తప్తాయనపత్ర బిందు న్యాయముగా వ్యర్థము లైనవి
సీ, కర్ణుడు చచ్చిన గతి సామ్యునిలైన,

దుర్యోధనుడు తేను దుమకి పాలె

వైశం-అశ్రుకుం డిలఁ గూలె, నల రుక్మధరుఁ డీలె,

విందుడు సారథి వెనుక కొదిగె

సంజ — కృతవర్మ పఱచెను, గృపుడు మూర్ఛిలైన,

గటకటా ! కంటె ? లక్ష్మణుడు చచ్చె !

వైశం-వృషసేనుఁ జోడె, సువేగుడు మడసె,

శల మద్యవిభులు విస్సారు లైరి

సంజ — పేరుగలచార లందఱీతరు గాఁగఁ,

గొఱవి త్రొప్పిన చందాసఁ గుమ్మరిలుచు—

వైశం—మూరి మనఁగిన విధమున మారణంబు

నలువఁగాఁ బొచ్చెఁ గురుసేన పలుచపడఁగ.

సంజ — తాళు, తాళు !-మూర్ఛ తేటిన కర్ణు నుద్దేశించి యభిమన్యుఁ

దేమో యరుచున్నాడు.

తెరలో-గీ. గాను నీజోలి కింక నంగరాజ ! భీతి

మాని, దిటవూని, చాపముఁ బూని పరశు

రాముకడ నీవు నేర్చిన దేమొ—నాదు

కడఁ బరీక్ష యొసంగుము కలఁకఁ దేటి !

వైశం—అమాట యాయువుపట్టున నాటినది కావలయును !-కర్ణుడు

కాలపుష్పమును మోయించుచు మరలఁ దలపడుచున్నాడు !

ఓహో ! ధన్వ్యుద్వాపారంగతులగు నయ్యుభయుల దివ్యాస్త్ర

ప్రయోగకాశల మెంతచమత్కరముగా నున్నది !

* కాలిన పెనముపైఁ జల్లఁబడిన నీటిచుక్కలవలె.

గీ. కన్ను మిన్ను గన్నడని చీకటు లొకప్పు;
వేయిసూర్యులు వొడిచిన వెలు గొకప్పు !
అంబునిధు లింకు నన్ని హోత్రం బొకప్పు;
జగతి యెల్లను ముచు వన్నం బొకప్పు !

సంజ—వేళితులగు కౌరవయోధుల యవస్థ యంతకంటెను జను
తొగ్గరముగా నున్నది !

గీ. అంగరా జస్త్ర మడిరించు నప్పడెల్ల
బహుతరామోదమునఁ దాండవం బొనర్తు ;
పార్థసూరాఁడు నవ్వుచుఁ బ్రీతిశరమున
దాని నడగించు నప్పడు తలలు వంతు !

వైశం—అన్నిటికంటెను జనుతొగ్గర మింకొకటి—

క. విడిచిన యస్త్రము నమమనె
చెడ, నెడఁదను రిచ్చపాలుఁ జెందెను కన్ఱుం
గడు హెచ్చరించి యభిమ
న్యూడె జ్ఞప్తికే దెచ్చుచుండె నొండు శరంబున్ !

సంజ—అంతియేకాదు—దుర్యోధన ప్రేరితులయి శత్రుజయ,
చంద్రకేతు, సువర్చన, సూర్యభాను, మేఘవేగు లతివేగంబహ్వయ
కన్ఱునకు బాసటగాఁ దాకి యఖండ శరవర్షము గుఱియ, నైదు
కూర్చ నారాచంబుల నైదుగురి కంశంబులం ద్రొంచి, యీసం
దను నొప్పకేసిన కన్ఱుని జర్జరిత శరీరుం జేసి సాగనంపి, కన్ఱికలోఁ
బ్రవేశించుచున్నాఁడు కనుము !

వైశం—కర్ణదుర్యోధను లిరువురుఁ గాదచారులై యెందులకుఁ జెపు
మా యిటు పచ్చుచున్నారు ?

(అంతటఁ గర్ణ దుర్యోధనులు ప్రవేశింతురు.)

దుర్యో—మిత్రమా !

చ. పలుచపడెం బలంబు బహుభంగుల !—మొగ్గర మంతయు న్నవం
బులకు నిధానమై, రుధిరపూరిత మై కనుపట్టుచుండె !—బ

బృలి బొడగన్న లేళ్లగమి పోలిక సైన్యము లెల్ల విచ్చి వి
 చ్చలవిడిఁ బాటఁజొచ్చె!—నిఁక సాధన మేమియు లేదె దీనికిన్?
 కర్ణ—మహారాజ! వీఁ డర్జునునికంటె నసాధ్యుఁడని మొదటనే చెప్పి
 యుంటిని గదా? ఆమీఁద, నాచార్యుఁ డేమేని పూనుకొనునేమో
 యని చూచుచున్నాను.

దుర్యో—మిత్రీమా! యేమి నీ కీవెట్టి! ఆచార్యున కాపాటి సహాను
 భూతియె యున్నయెడల వీఁడు మొగ్గరమునఁ గాలు పెట్టఁ
 గలఁడా! సైంధవుఁ డిందాఁక దైవమువలె నడ్డుపడకయున్న నీపా
 టి కేమి కావలసినదో! (ముందునకుఁజూచి) ఎవ రావచ్చువాని?

కర్ణ—సింధురాజే—

దుర్యో—బావా! రమ్మ, రమ్మ—ఈపూట నీవలన మర్యాద
 దక్కినది. ఆమాటయే యిప్పు డంగరాజుతో ననుచుంటిని.

సైం—(గర్వముతోఁ బ్రవేశించి) ఎక్కడి కేగిన నిదియే మాట—
 ఏరినిఁ జూచిన నిదియే మాట! సరికాని—యీ బాలయమునిం
 బరిమార్చుట కేమయిన దారి దొరకినదా?

దుర్యో—అదియే యాలోచించుచున్నాము—

సైంధ—అట్లయిన, నే నందులకే నీకొఱకు వెదకులాడుచు వచ్చినాఁ
 డను. ఏదో మాటలనందర్భముతోఁ—మింటినుండి యుల్కగాలిసట్లు
 ఆచార్యుని నోటినుండి యొకరహస్యముజారి బయటఁ బడ, దానిని
 నాల్కకుఁ దగిలించుకొని చక్కవచ్చితిని.

దుర్యో—(ఆత్రీముతో) బావా! చెప్పు, చెప్పు?—ఏమది?

సైం—వీనికి గవచధారణ మనువిద్య తెలియనటఁ అందువల్ల
 రథ తురగ సూత కార్ముకముల నేకకాలమునఁ దునిమి, నేతకుఁ
 దెచ్చి, చీకాకు పఱచినం గాని వీనిం జంపుటకు సాధ్యపడ దట.

దుర్యో—మేలు! బావా, మేలు! మంచినమాచారము తెచ్చితివి!

(సంజేహముతో) సరికాని—ఏక కాలమున నిన్నీ కార్యము లెవ్వరు చేయఁగలరు?

కర్ణ—అన్ని కార్యములు నొక్కరిచే నగుట యసంభవమే. సమస్థులు నలుగురు నాలుగు కార్యములం బంచుకొనవలెను.

దుర్యో—అది బాగుగనే యన్నది కాని—నాలుగిటిలో కార్ముక ఖండనము. *సింహ ఘంటా న్యాయమువంటిది!

కర్ణ—అది నిజమే కాని—దాని నెట్లా నేను నిర్వహించెదను: కడ మవానిసంగతి చూడుము.

దుర్యో—అట్లయినఁ, గడమవానికి నగునేర్పాటు నేను జేయఁగలను.

కర్ణ—ఇంకొకటి చాలఁ బ్రాముఖ్యము! ఈలోపల ఘటోత్కచుఁడు మరల రాకుండఁ జూడవలెను.

దుర్యో—ఆనందియ మక్కట లేదు. వాని సంతరితుమున నిరోధించుటకై మన యలంబునని సమస్తపరివారముతో నిదివఱకే నియోగించి యున్నాఁడను. ఇక నాలస్య మెందులక. పౌర్వరూపాదఁ గ్రుంకవచ్చుచున్నది. పోవుదము రండు. (అని ముందు నడచును.)

సైంధ—(తనలో) సుధద్రోహుఁ బుత్రశ్రోకము గలిగించినం గాని నీ ముఖము చూడ నని కదా నాప్రియురాలు పట్టు పట్టినది?—ఈ యత్నము కొనసాగినచో అభిమన్యు షు నావల్లఁ జచ్చినట్లు లెక్క. ఆమీఁద, నానందడిలో, నేనుగూడ నేమయిన రవంత చేయఁగలిగితి నా- యింకఁ జెప్పనక్కరయేలేదు! (అని నిష్క్రమించును.)

కర్ణ—మొదట దూరదృష్టి లేక యారాజనకుఁ డను మనః ప్రాణములను ధారపోయుటంజేసి యిపు డింతటి దుష్కార్యమునకుఁ బూనికొనవలసి వచ్చినది! (పయికిఁ జూచి) ఓ యభిమన్యుడా! లోకములో నీవొక్కఁడవే వీరుఁడవు! ఏమన?—కర్ణునిచేఁ గూడ వీరజనవిరద్ధుమగు మార్గమును ద్రోక్కించుచుంటివి కనుక! ఓ ధనంజయ! లోకములో నీ వొక్కఁడవే ధన్యుఁడవు! ఏమన?—

* సింహము మెడలోని గంటను విప్పట వంటిది.

అభిచయ్యనకుఁ దండ్రీ వగుటచేత ! సందియ మేమి !—

చ. తనతనయుం గుఱించి యెడఁదం గరువంబును బొందుభాగ్య మె
వ్వనికి లభించు—నాత్మజుని ప్రాభవ చూప వివేక వీర్య వ
ర్తనములచేత నెవ్వఁడు పరాజను మందు—సుఖంపఁ గాంచునం
దనుని యశంబునం దెవఁ డతంఁడె కృతార్థుఁ! డతంఁడతంఁడియున్!
(అని నిష్క్రమించును.)

సంజ—మిత్రీమ! దుర్యోధనుని యాశ్రముచుబట్టి యేదో క్రొత్తపన్ను
గడమీఁదఁ జనుచున్నట్లు తోచుచున్నది. అదిగో!—అచ్చటఁ
గృవ కృతవర్త సోమదత్త బాహ్లిక భూరిశ్రీవ శ్వల శల్య శకుని
దుశ్శాసనాదులం బోధింపుచేసి వారితో నేమో మంతన మా
డచున్నాఁడు! ఎందులకోకాని. యందఱుఁ దల లెగురవేయు
చున్నారు. అదిగో, దుర్యోధనుఁ డందఱు మెంటఁగొని యభిమ
న్యఁ దున్నదెన కగుగుచు, బలములవంకఁ జేయి వీచుచున్నాఁ
డు! పాపము!—చేతికట్టు మరల సడలినదికావలయును—అభిమ
న్యఁడు విల్లు క్రింద నిడ దానిని నవరించుకొనుచు వీరిరాకఁ జూ
చి చరాల్లున మగుడ విల్లందుకొని యేమో యచుచున్నాఁడు!

తెరలో—ఓ కన్య దుర్యోధన కృవ కృతవర్త శల్యప్రభృతులారా !

ఉ. చిల్లరమూకలం బొదివి చీలిచి వీరుఁగుపెంట నేయఁగా
నొల్లకయున్న వీరము లూడనిబాడర యింకినైనఁ, జే
విల్లు ధరించినందులకు వీరులైనై కడదాఁక నిల్చి, మీ
తల్లులు వీరమాతలుగ భాత్రీ విరాజిలఁ జేయఁ గల్గుఁడీ!

సంజ—చూడు, చూడు;—అశనిపటుకులు మురుకులపలె నాటినవి
కావలయును—అందఱొక్క పెట్టున సింహనాదంబులతో నతనిం
బొదివి, పరశు పైసె ముసల ముద్గర తోమర భిండిచాలా ద్య నే
కాయుధంబులు బోరునఁ గురియుచుండ—వారియందఁ చూచుకొ
ని యచ్చటిబల మంతయుఁ * వీవీలికా పన్నగ న్యాయముగా-నత
నిం జట్టుముట్టుచున్నది!

* చిల్లరములు పామును జట్టుకొననట్లు

సంజ—కాని, యాతడు మందహాస సుందరవదనారవిందుడై, రివ్వ
రివ్వన వజ్రినన్నిభములగు వాలుటమ్ములు రువ్వ—*ఖలేకపోత
న్యాయముగా—నెల్లవారు నెగిరిపోవుచుండ నేమో యనుచున్నాడు
వినుము.

తెరలో—ఓ పిటికివందలారా !

ఉ. ఆటడివోని పొరువమె యాభరణంబుగ నెంచునట్టి న
దాహరణజాతికెల్లఁ దలవంపు ఘటిల్లంగ మీర లీక్రియ
బాటంగ వచ్చునే! పిటికివందలు చచ్చుచునుందు నెన్నియో
సారులు; ధైర్యశాలురకుఁ జా వొకయప్పుడుమాత్రమే నుండి !

వైశం—ఆమాటలకు రోషమువచ్చి దుర్యోధనుఁ డదిగో యెల్లవారి
మీఁదను గటకట పడి, గజసైన్య మొకవైపునను, దురంగసైన్య
మొకవైపునను ముట్టడింప నియోగించి, మహారథుల సందఱను
వెంటఁ గొని తాను బురోభాగమునం దలపడుచున్నాడు.

సంజ—సరి కాని—కర్ణుడు నొచ్చిన ట్లభినయించుచు, వెఱచినట్లు
నటించుచు, కనుక కొదిగి, తక్కుచు, దారుచు, నాదంతావళము
లచాటునుండి యెందులకో యభిమన్యుని వెచుకకుఁ బోవుచున్నాడు
చూచితివా?

వైశం—అవు నవును; అతనివరుస చూడ సందేహస్పదముగనే యు
న్నది!...అమ్మయ్యా! యేదో దురాలోచన జరిగినది! అటు
చూచి, యిటు చూచి, చివర కా కరిక లేబరమాలపొంత నిలిచి,
శరము సంధించి, యదిగో!—యీవలివారి కేమో సంజ్ఞ చేయు
చున్నాడు!—

సంజ—హా! యెంతదారుణ మెంతదారుణము!

గీ, కాక్కుకముఁ ద్రొంచె గర్జుడు!—కదిసి హరులఁ
జంపె శత్రుడు!—సూతునిఁ జంపె గృవుడు!
కురుపతియుఁ దమ్ములుం దేరు విరియ నేసి!
రొక్కమాటుగ—రణధర్మ ముజ్జగించి !

* కర్ణములో వ్రాలిన పావురము లన్నియు నొక్క సారిగ నెగిరిపోవునట్లు

వైశం—ఓరోరి దుష్టులారా ! అందఱుం గూడి చేసిన యాలోచన మిదియో!—చీ!చీ!—నిరాయుధుడై యున్నవానిపై నట్టింకను సత్ప్రశస్త్రములం గురియుటకు మీకు సిగ్గుయినలేదా!—సెబాసు ! సింగపుఁ గొదమ యేస్థితియందును సింగపుఁ గొదమయే! ఆవిధముగ నందఱొక్కపెట్టిన శరవర్షము గురియుచున్నను డీలుపడక, చివాలునఁ గరవాలముం గొని, కుప్పించి, గుచ్చన నప్పరంబున కెగసి, వైనతేయునివలె వర్తించుచున్నాఁడు ! ఓహోహో !

సీ. పటుతర రోష సౌభరితమై యరుణ రా

జవంబుగతి మోము జేవురింప

తుల లేని నేమేని తూలులనుండి చి

క్కని వేడినల్ల చిల్లున స్రవింప

అనివాద్యమగు చంద్రహాస విత్తేపంబు

గగనసీమను దట్టిదగము నింప

క్షీతిఁ గంపిలం జేయు సింహనాదంబులు

దిక్స్మూహమునఁ బ్రతిధ్వనింప

విభ్రమస్థితి మింటఁ బరిభ్రమించు

పార్థసుతుఁ గని, యేరిపైఁ బడునొ యనెడు

భయముచే నెల్లవారును బయరిఁ గన్న

బకముల ట్టాదుగూచు నున్నవారు కంటె !

సంజ—కాని, పాపాత్ముఁడు కర్ణుఁ డా కరవాలమును గూడ ఖండింప మరల సందఱు మగవారలై పుంఖాను పుంఖములుగా విశిఖము లతనిపై గుప్పుచున్నారు !

వైశం—అయినను, నతఁ డించుకయు సరకుచేయక కర్ణుని రథముపై నుఱికి, చేతియందలి యటకైదువుతో సారథినినఱికి,—స్థిగిదిచి భృజపీఠము క్రింద నొదిగిన కర్ణుని బఱచిన వానింగాఁ దలంచి నేలకు లఘించి, తనయరదమునందలి చక్రముం గొని దట్టముగఁ దనపై శ్రీముఖములం బరపు కృపునివంకకు నడచుచున్నాఁడు—

సంజ—బౌరా, ధర్మ మెంతడ వ్వయినది! కర్ణ శిల్ప భూతిశ్రీవ
స్వామదత్తులు నలుపును నలుదిశలం బొదివి; చక్రము తుత్తుని
యలు గావించి, శరవర్షముతో నతనిని ముంచియెత్తుచున్నారు!
కటకటా! క్షణకాలముక్రిందటఁ జెక్కుచెదిరక నిగఁగలాడుచుం
డిన కోమలశరీర మెంతలోఁ దూంట్లు పడి జల్లెడ యైనది!

వైశం—అట్టిస్థితిలోఁ గూడ నాతని శౌర్యధైర్యములు చూచితివా?
కాలవండుముంబోలు తన గదాదండముం గొని, తనపై గురియు
శరవర్షము దానిచే నాచిఁగొనుచు, బీడుగు గుట్టలమీఁదినుండి
చంగుచంగున దాటుచుం జని, దురాలోకమగు నా రాజలోకము
పైఁ దలపడుచున్నాడు!

సంజ—సరి కాని—రక్తపాతముచే మైకము గ్రమ్ముచున్నదా యేమి
యట్లు తూలిపోవుచున్నాడు? అన్నన్నా! యీకెరాతు లిప్పుడు
గూడఁ బాప! మతని సమ్మలతోఁ గ్రమ్ముచునే యున్నవారు
గదా! కాని, ముఖముఁ జెదిర్చుట కిప్పుడు సైత మొక్కరికిని
ధైర్యము లేదు సుమా!

వైశం—నీమాటకు నిదర్శన మడిగో! అతఁ డావైపున నున్న రథ
ములను నుగ్గుచూచము గావించి, యిటు తిరుగ, దుర్యోధన దుశ్శా
సన శకుని సైంధవ ప్రభృతు లొకరి నొకరుఁ దోచిఁగొనుచు నీ
వంకకుఁ బరువిడి పచ్చుచున్నారు! అతఁడును నంతటితో విడువక
వెన్నంటి పచ్చుచునే యున్నాడుగాని—పాపము—బలహీనతచేఁ
గావలయును బరుగిడలేకున్నాడు!

[దుర్యోధనప్రదృశ్యము తెరఁ జిమ్ముకొని బ్రవేశించి నిష్క్రమింతురు.]

అభి—(అంతట రక్తసిక్తాంగుడై, గదాదండముతో రోజుచుఁ దూ
లుచుఁ బ్రవేశించి) ఓరోరీ!... ఓరోరి! పాటుఁబోతులాగా!...వి
క్రమముతోడిపాటు...మీకు...మీకు...వివేకముకూడలేదేమి!

గీ. కాయమా—మన్న!...ప్రాణమా—గాల్చి!...వాని
కొఱకు...మర్యాద...నిటు...మాపుకొనెద రేల!

పౌరుష...జ్ఞాన...కీర్తన...బరగు వాని
జన్మ...మొకలిప్తనే...పైనజాలు గాదే !

(పరికించి) చీచీ ! సిగ్గు విడిచి...కారవేశ్వరుడుకూడ ...కా
లికొలది పరుగిడుచున్నాడే ! (చేయెత్తి) ఓకురుకులపొందనా !

ఉ. రోసము వాసి...పౌరుషము నోసి... తొల గెద విల్లు మూతిపై
మీసము లేదే !...పాటిన నమితులి మితులి గూడ నవ్వరే!
వాసిగలట్టి...యీ భరతవర్షమునం దెపుడైన...నిట్టిన
స్వామిలు పుట్టిరే ! కటకటా ! కలికిం దొలిమాలి పట్టివే !

(పరికించి) ఏమి ?..నాపలుకులు... చెవుల కెక్కనే వేదా !
మంచిది, యెంతదూరము పోగలరో పొందు చూచెదను ? (అని
బిటబిట జనబోయి ముందునకుబడి, మరలమెల్లగ లేచిచీచీ!
యీ పాడుశపములు మాటిమాటి కడ్డు వచ్చి మార్గావరోధము
కలిగించుచున్నవి !... (పశ్చాత్తాపముతో) అన్నన్నా ! యేమం
టిని?...పాడుశపము లనియా ?—యెంతయపచారము !...యశ
మునెడఁ బ్రేమ, యవమానమునెడ లబ్ధి, లేక యీ పాత్రపనవి
పాడుశపములు గాని—ప్రాణ మున్న యంతవలకుఁజోరి రణముభూమి
నలంకరించిన యివి పాడుశపము లెట్లగును !... (మరలఁ బరికించి)
అపిటికిపంద లింతగో నేమయ్యుచుదురు !...చీ ! చీ !—యట్టి
పాటుఁగోతులతో నేమిపని ! (అని వెళ్ళకుఁ దిరిగి పరిక్రమించి)
ఏమిచెప్పుమా భూమి యంతయు గిరగిర తిరుగుచున్నది !...అంతి
యే కాదు—నో రిగురుచున్నది—కాళ్ళు తడఁబడుచున్నవి—క
న్నలు—కన్నలు—ఇపు డన్నమాట యేమిటి ?—కవచమా?
ఎవరుచెప్పుమా నన్ను బలుచుచున్నార ! (అట్టిటుచూచి) ఓకీ—
యెవ్వరును లేరే !...ఇప్పుడు నే నెచ్చట నున్నాను ? ...అవు న
వును—పద్మ పూహము. అట్లయిన, నారథ మేది ?—నానిట్లేది?
...అన్న ప్రిటికిపంద లధర్మముగా నన్ను విరథుం జేసి, యిహ
పరముల రెంటిని బెటచుకొనిరి కదా ! పోనిమ్ము, నా కీ గదా

దండమే చాలును. కాని—యెడమచేయి వలనదప్పియుండుటచేత దీని నీదక్షిణబాహు వొక్కటియే భరింపవలసి వచ్చినందులకు నాకుఁ జాల విచారముగా నున్నది ! పైగా—నెత్తుటిచేఁ దడిసి యిది మాటిమాటికి జారిపోవుటకూడ సంభవించుచున్నది ! సరి కాని—యీరక్త మంతయు నాదాఁ- లేక శత్రువులదా?—నాది యె యైనచో నాయస్పష్ట మొతనవచ్చును ! ఏల యన,—

గీ. ఎవ్వఁడు స్వరాజ్యమునిమిత్త మెన్నిరక్త
బిందువులు ప్రీతి వసుధ కర్పింపఁగలుగు-
వాఁడు భూలోకమున నన్ని వర్షశతము
లమరుఁ డై యుండు కీర్తికాయంబుతోడ!

(నినుట నభినయించుచు ఏమి చెపుమా యా కలకలము? (పరికించి క్రోధముగా) ఓరీ కురుకులకలంకా ! మరల నెట్లొ యీ వైపునకుఁ జేరికొని, మొట్టొచ్చితిమనువారికిఁ జారుషమెక్కించి నామీదికిఁ బురికొల్పుచుంటివా! పాపము!—వారి నేలబాధించెదవు ! నేనే యటు వచ్చెదలెమ్ము. (అని తూలుచు నిష్క్రమిం.)
వైశం—అన్నన్నా! పాపము!—పోవుచు బోవుచు నానెత్తుటిరొంపి
గోఁ గాలు జారి మరలఁ జాపచుట్టుగ నేలఁ గూలిగాఁడు !—కట
కటా ! యీసారి లేచుటకుఁగూడ శక్తిలేక ప్లాకలాడుచున్నాడు!
అరేరే ! * మంఘణములుకూడ జారిపోయినవి! ఓరోరిపాపాత్ము
లారా! యెందుల కట్లుపరువిడి వచ్చుచున్నాగు!—అందఱొక్క
మాటుగ మీఁదఁబడి మోదవలె ననియా యేమి? ఆ ! లేచెను!
సంజ—లేచుటయే కాదు,—గదాదండము గిరిగిరిఁ ద్రొప్పి—

గీ. కర్ణుఁ బడమోదె! శత్రుని గాడనేసె!
రాజును దెరల్పె గృపుని సారధినిఁ గూల్చె !
అడరు దుశ్శాసను నదల్పె ! నతనిసుతుఁడు
విఘ్నవీగుచుఁ దలవడ విరధుఁ జేసె !

* పక్కలకుఁ దొడిగికొను కణము.

వైశం—కాని, యాదౌశ్చాసని యంతటం బోక, తానును గదాధారి
యై యతనిం దలపడుచున్నాడు. ఓహో! నెత్తుటిగొంపిలోఁ గా
ళ్ళు గుచ్చుకొని పోవుచున్నను, బిగిలబిట్టవలె నిరువురు నెంత
చాకచక్యముగఁ బోరుచున్నారు!...అబ్బబ్బా! యిద్దటిశరీరము
లును బొట్టపండ్లవలె వీల రక్తప్రవాహముతో మాంసపుముద్దలు
గూడఁ గొట్టుకొని వచ్చుచున్నవి!...ఓహో! కన్నలు కాసరా
కున్నను, జేతులయందుఁ జేవ లేకున్నను పొరుషము వారిని మర
లమరల డీకొలుపుచున్నది!...హా! యెంతభీభత్స మొత్తభీభ
త్సము!...ఆ!—చచ్చె—దుశ్శాసనకుమారుడు చచ్చె!

సంజ—అయ్యో! అయ్యో! ఆదారుణము చూడవేమి;—

గీ. నెత్తుటం నొత్తిలుట బారి నేలఁ బడిన

తన గదాదండమునకు నై తడవులాడు

నమయమున. సైంధవుడు, శెల్వు చాటునుండి

కుంతమున గుచ్చి యభిమన్యుఁ గూలఁ దోసె!

వైశం—ఓరోరీ వీరంమన్యులారా! యెందుల కా కోలాహలము!—

ఇందఱుకూడి చేసిన యీశునకార్యమున కేనా-యీసంతోషము!

చీ! చీ!—సంజయా! లెమ్ము! మన మింక నిచ్చట నుండరాదు!

(అని సంజయునితోఁ జెట్టు దిగి) ఓమహావీరుడా! నీవు నిర్వహిం

చిన వీరవ్రత మనన్యసామాన్య మైనది! నేఁ డీనేనలో నీచే జెబ్బ

తిననివాడును—నీ కోడని వాడును లేడు! (భూమివంకఁ జూచి)

మృ. అభయస్ఫూర్తివహించి, యెన్నడును నన్యాక్రాంతినుఁఖంబు లే

క, భృశమైన యశమ్ముతో సకలసౌఖ్య ప్రాధిపత్య శ్రీలతో

నభివృద్ధి వహియింపఁ గోరునెడ నార్యావర్తమా! తప్ప కీ

వభిమన్యుప్రతిమాను తానుతులనే యశాంతముం గాంచుమా!

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది చతుర్థాంకము.

(తె ర లో వ ల)

ద్విపద, కటకటా ! పుత్త శోకము ! నీదుశక్తి
 పటుతరం బని తేటపడియెను చేడు !
 కాంచీచ్చు వనములఁ గాలుచురీతిఁ
 బేర్చి మాననముల నేర్చు నేరుతువు !
 సడిలేని యుప్పెన చందంబుగాను
 కడుపు సముద్రంబుఁ గావింపఁ గలవు !
 నుడిగాలి మోకను నుడివైట్టు భంగి
 నుడుగక ధృతిఁ బట్టి యూపఁ జాలుదువు !
 కాకున్న నడవులఁ గష్టంబు లెల్ల
 నేకమై యరికట్టి యెదురువాఁ డేని ;
 పిరటునికడ మాలు నేషముల్ తొల్చి
 కరము హింసితఁ గడవునాఁ డేని ;
 తలఁకని పాండురాట్ తనయుల నేడు
 కొంచి దుఃఖాదులఁ గావింపఁ గలక !
 బేల యైననుభద్ర పెనుమూర్ఖ కేమి.
 గోలయా నుత్తర గోలకు నేమి,
 కడుధీరుఁ డని పేరుఁ గన్న యర్జునునిఁ
 బిశగు పడ్లు గావింపఁ జాలితివి !
 దరినుండి కృష్ణుఁడు దైవంబునోలె
 సరగఁ బ్రబోధంబు పలుపక యున్న -
 పడిముడి తనయుని వలన నాతనికే
 గొడుగు విశ్రాంతము నూకొనఁగ నెబ్బగునె !

ఇది చుఁచితి.

పద్మపూహము.

పంచమాకంఠము,

రంగము. — పాండవుల నభా శిబిరము.

కృష్ణ యుధిష్ఠిర భీమానువ ఘటోత్కచ (పద్మగులును,
ఉత్తర సుభద్రా ద్రాపదులును, దుఃఖచిహ్నములతోఁ బ్రవేశింతురు.)

కృష్ణ—తరువాతఁ, దరువాత ?

ఘటో—తరువాత నింకే మున్నది ! —

సీ. దుర్నిరీక్షస్థితిఁ దులకించి తులకించి

చరమాద్రిఁ గుంకు భాస్కరునిభంగిఁ

గాననంబులు బూసిగాఁ గాల్చి కాలిచి

చల్లారు దావ కృశానుమాడ్కి

వడివడి పడగండ్లు వర్షించి వర్షించి

ధవళినుఁ గను జలదంబు పోల్చి

గగనంబు నొఱసెను గతిఁ బొంగి పొంగి చ

ప్పునఁ జప్పఁ బడిన యంబోధి కరణిఁ

దన్నుఁ బొదివి శస్త్ర తతులను మే నెల్లఁ

దూఱు పఱుచు నట్టి దుష్ట రిపుల

కలఁచి కలఁచి, తుముగు కావించి కావించి

తమ్ముఁ డకట ! తువకు ధరణి కొఱఁగె !

అందఱు—(ఒక్కపెట్టున) హా ! యసహాయశూర ! — హా ! జగదేశ

వీరా ! (అని యాకృందనము చేయుదురు.)

యుధి—హా ! తండ్రి ! — యెంత దైవదుర్విపాకము సంభవించినది !

సీ. పూప ప్రియము నాఁడె పొలనుదిండులఁ జంపు

మెఱవడి గలవాఁడు మేనమామ

బలిమి జరాసంధుఁ బట్టి రెండుగఁ జీల్చి
 పేరు గాంచినవాఁడు పెద్దతండ్రి)
 ఫాలాక్షు నోడించి వాశుపతం బంది
 గణుతి కెక్కినవాఁడు కన్నతండ్రి)
 నిజభుజశక్తి దిగ్విజయంబుఁ గావించి
 వన్నె మీఱినవారు పిన్నతండు)
 లిందఱం గల్గియుండి, యొక్కొంత పాటి
 దైవకృప లేకయుంట నోతండ్రి! యల్లు
 దిక్కుమాలిన వాఁడవై చిక్కుపడితె
 పగఱ చేతుల నన్నుఁ గాపాడ వచ్చి !

కృష్ణు— బావగారు! సర్వజ్ఞుల రగు మీరే యిట్లు మాటిమాటికే దుః
 ఖమున కెడ మొసంగిన-నిరక దక్కినవారి గతి యేమి ?

భీము—అబ్బాయి ! సరి కాని—నీవు పోయి యేమి చేసితివి ?

ఘటో—ఏమి చేయుటకును నెవ రున్నారు!—అప్పటి కప్పుడే సమర
 ము చాలించి యెల్లవారును శిబిరములం జేరికొనిరి.

భీము—(కోపముతో) శిబిరములలోఁ బ్రవేశించి సిగలు పట్టియీవలి
 కీడ్చుకొని వచ్చుటకు భయపడితివా ?

ఘటో—త-డీ! మన్నింపుము !—నేను భయపడినమాట నిజమే
 కాని, శత్రువులకుఁ గాదు-ధర్మలోభులగు పెదనాయనగారికి—

యుధి—నిజమే నాయనా—నిజమే! నాధర్మలోభమే యింత చేసినది!

చ. ఖిలుల సధర్మ వర్తనులఁ గర్ణ సుయోధన దుస్ససేనులం
 బలిగొను బిష్ణుకున్ శకునపక్షి విధంబున నడ్డు వోయి నేఁ
 దెలుపకయున్నఁ దండుగిల ప్రతిజ్ఞల సంగతి, యిట్టిచెట్ట రాఁ
 గలుగుట కించు కేనియును గారణ మున్నదె నిశ్చయంబుగాన్ !

భీము—(విపాదముతో) హా ! తండ్రి ! యిదికూడనా !—

గీ. తండుగిల ప్రతిజ్ఞకు హాని తారసిల్లు
 ననుతలంపునఁ జిక్కినయరుల విడిచి

నిన్నుఁ గట్టంగఁ దాల్చెను నీచ తేచ్చు
కొన్నవాడ వటోయి ! మాకొఱకుఁ దండ్రి !

(ఆకసమువంకఁ దృష్టి నిగిచ్చి) ఓరోరి కారివకులాపశదులారా !

ఉ. బాలకు, నొంటికానిఁ, జెయి వాటముఁ దప్పినవాని, పాడిపై
మాలిమి మిచ్చులం దుచుమ మానినవాని, నిటంద తేఁమై
కూలిచి కేఁచుంటి రిది గుండెలలో నిడికొండు ! మీతలల్
కాలను దన్నచుం దివికిఁ గందుక కేళి యొనర్చి తీతెదన్ !

కృష్ణు—ఈశపథము తథాస్తు దేవత లాలకింతురు గాక !

అర్జు—(నిట్టూర్పుతో) బావా ! వారి ననవలసిన పని యేమున్నది !

ఉ. తాత యవకృ వికృమముఁ, దండుల ధర్మపరాయణత్వమున్
మాతల రూపవైభవము, మామల యద్భుత బుద్ధిపాటవం
బాతతభంగి నిచ్చి- యిటు లాయువు తక్కువ చేసినట్టి యా
ధాత యొకండె నింద్యుఁ ! డిఁకఁ దక్కినవారు నిమిత్త మాత్రకుల్ .

ఇంతకును—

ఉ. చక్కని రూప సంపద, ప్రశస్త తరంబగు వర్తనంబు, పెం
పెక్కిన బుద్ధి, నిచ్చలు రహించెను తెల్వి, వరించి తాముగా
నెక్కొనినట్టి విద్యలు, త్రినేతుని సైత మెదిర్చు సాహసం-
బక్కట ! మందభాగ్యులకు నట్టితనూభవుఁ డెట్లు దక్కెడున్ !

కృష్ణు—ఘలునా ! నీ వన్నమాట నిక్కువము.

గీ: మానవుఁడు చెట్టునందలి మంచిఫలము

వెనకి మఱి కోసికొనియెడి విధముగాను !

మంచివారినిఁ, గుల ముద్ధరించువారి,

నెంచి మఱి మిత్తి తాఁ గబళించుచుండు !

ఉత్త—(కోకముతో) హా ! ప్రాణేశ్వరా ! హా ! హృదయేశ్వరా !

నీ. మనపెండ్లి కొఱకు వేసిన పచ్చి పచ్చాకు
పందిళు లింక విప్పుగ లేదు

మనపెండ్లి చూడ వచ్చిన బంధుతతి తమ

నీమల నికను జేర లేదు

మనము ధరించిన మధుస్కముల హరి

ద్రావర్న మింకను దరుగ లేదు

మన మొండొరుల సిగ్గు మాని పూర్తిగఁ గనుఁ

తనియ నింకను జూచుకొనఁగ లేదు

ఇంతలోపలనే మన నింత జాలి

మాలి, లేజవరాలి, జాలాలి, నాలి

నిట్లు విడనాడి యొంటిగ నేఁగఁ దగునె!

చిత్తనంభవ సంకాశ! జీవితేశ!

చ. కవచము మేని, కంజనము కన్నులకున్, శుభ్రతీలనగాన మీ

చవుల, కభీష్టితార్థ ఫలసిద్ధి మనంబునకున్, మనోజ్ఞమా

చవి రసకుం, బ్రయోజనము సంజననంబున, కారయం ద్వదీ

య విమల సన్నిధాన; మనఘా! యది లేని ప్రపంచ మేటికె!

జాన—బిడ్డా! యోర్నికొ మోర్నికొమ్మ! నీదుఃఖమును మాదుః

ఖమును నీకడుపులోని బిడ్డ తీర్చవలెను. అబిడ్డ నేమముకొఱకు

నీవు దుఃఖమును దిగమింగక తప్పదు.

కృష్ణ—అమ్మాయి! నీవు చిన్నదాన వైనను బుద్ధిమంతురాలవు

కనుకఁ జెప్పచున్నాడను- బోయినవారికొఱకు దుఃఖించుటకంటె

వెట్టితనము మఱి లేదు. ఏమందువా?—

గీ. వసుధఁ జావుకుం బోలెఁ దప్పనియదియును;

బ్రకృతిసిద్ధ మైనదియును; బ్రాణికోటి

కెల్ల సామాన్యమై తారసిల్లు నదియు

నింకొకటి లేదు- దానికై యేల వగవ?

జాన—అయ్యో! అయ్యో!—సుభద్రకు మరల మూర్ఖ గ్రమ్మె

చున్నది!—(అని తొట్టుపాటుతో లేచి సుభద్రను బట్టుకొనును)

కృష్ణ—అమ్మాయి ! అంతటితో నూరకొంటి వేమి ?—మరల నా ప్రబోధినిరసము కొంచెము మొగముపై జల్లుము !—

దాస—(అట్లు చేయును.)

సుభ—(కృమముగాఁ దెలివి గొని) హా ! కుమారా ! హా ! జగ నోహనాకార !

సీ. అవయవంబులుగల యజ్ఞారి వడపునఁ

గమవిందు సల్పు నిన్గన్న నాఁడు

చూచినవా రెల్ల సురనాథు నంతవాఁ

డగునమ్మ నీకొడు కన్న నాఁడు

విలువిద్యలో యదువీరుల మించి నా

యన్నలచే మెప్పుఁ గన్న నాఁడు

ఉత్తర కేల్గిని యొగి బ్రహ్మ ముడితోడ

భక్తిమా నను మొక్క వచ్చు నాఁడు

కటకటా ! నేను బొందిన గర్వ మెల్ల

నేఁడు నిముసంబు లోపల నేలఁ గలిసె !

ఎల్ల నలుపులోఁ దల యెత్తికొందు !

నీవు లేకుండ ద్వారక నెల్లు కందు !

కృష్ణ—చెల్లెలా ! యేమి యజ్ఞాన మిది !—నీ కుమారునింగూర్చి నీ విపుడు మఱింత గర్వపడవలసి యున్నది. ఏ మందువా?—

చ. గురు నవలీల నొంచి, మడుగుం జొరఁబాటు మదేభ మట్లు మొగ్గరమునఁ జొచ్చి, శల్య శలఁ కర్ణ కృపాదుల తాట యెల్చి పెక్కురథికుల౯ వధించి, తనకుం బ్రీతిపరుఁడు లేఁ డనం దలోదరి ! విలసిల్లి నీసుతుఁడు ధన్యులఁ జేసెను మిమ్ము మమ్ములన్.

అదిగాక :—

చ. వరున, స్వరాజ్య హర్తలగు వైరుల నెత్తుట నోల లాడి, సుగంధవికిన్ శరీరమును గానక వెట్టిన నీకుమారు స

చ్చరిత, వియచ్చగాంగనలు చాపవిపంచిక లూని జాహ్నవీ
పరిసర పుష్పవాటికలఁ బాడుచు నుండును చూవె నిచ్చలుక్.

అర్జు—(యధిష్ఠిగనితో) అన్నగారు ! నకుల నహదేవ విరాటాదుల
కింకను స్తంభనాస్త్రమునలని మైకము వీడలే దనికదా యంటిరి ?

యధి—చందోదయ మగుసరికిఁ గాని వీడ దని వైద్యులు చెప్పిరి.

అర్జు—అట్లయిన మన కిచ్చట నీయాలస్య మెందులకు ?- (ద్వారము
వంకఁ జూచి) భద్రా ! మేము బయలుదేరవచ్చునా ?

తెరలో—స్వామీ ! దేవర యాజ్ఞయై తడవుగాఁ గరదీపికలు సిద్ధము
నేయఁబడినవి ; గజశూరగాదుల శేబరములను దొలంగించి మా
ర్గము సరిచేయఁబడినది ; ద్వైపాయన హృదముకడకు బండ్లతో
ఘృత చందనాదులు పంపఁబడినవి.

అర్జు—(చివాలున లేచి) అబ్బాయి ! తమ్మునికడకు దారి చూపుము.

ఘటో—దయచేయుఁడు—(అని ముందు నడచును.)

(అందఱు బయటికి వెచ్చి గీపికా పురస్సరముగఁ బ్రక్రమింతురు.)

*

*

*

*

భీము—అబ్బాయి ! అటవఱలైన యీ యరదంబుల గుట్టలును—ఖం
డఖండంబులైన యీ గరిక శేబరంబుల మిట్టలును—అట్టలయిన
యా యశ్యంబుల తిట్టలును—ఇంత యేల ?—యీవిలయచిహ్న
ము లన్నియు నేటి నేనా ?

ఘటో—అయ్యో ! యిచ్చట నేమున్నది ?—తమ్ముడు నేఁ డొన
ర్చిన మారణకర్మ చూడవలె నన్న నవ్వలిదెసకుఁ బోవలెను !

అందఱు—(నిట్టూర్పులు పుచ్చుచు నడతురు.)

*

*

*

*

ఘటో—మీ రిచ్చటఁ గొంచెము తొందరగా నడువవలెను. ఏమా ?

నీ. నెత్తుటఁ జొత్తిల్లి యొత్తుగ మత్తిల్లి

యట్టిటు నేలఁ బొద్దాడు వారు

కాలు నేతులు తెగి యాలు బిడ్డలమీఁది
 బుద్ధి నిట్టూర్పులు పుచ్చు వారు
 రక్తపంకిలమైన రణభూమిఁ జల్లగి
 ల్లిన బాహువులఁ గొంగలించు వారు
 కరికఁజేబరముల యిటుకునఁ గూలి యె
 మ్మలు పటపట లాడ మూల్గువారు
 దప్పిచే నెండి నాలుక దొప్ప గాఁగఁ
 దమిని దమరక్తమే పట్టి త్రొవు వారు ;
 మివుల నీధశ్శ మై యిట్లు మిట్టి వంట
 యింటవలె నున్న దీప్తింత మేమి చెప్ప
 (అందఱుఁ గొంచెము నడిగా నడతురు.)

* * * *

ఘటో—తండ్రిలారా ! యిచ్చటి రథ గజ తురగ పథికులయందు
 గుచ్చుకొనిన బాణములు గుచ్చుకొనినట్లే యుండి. యీప్రదేశ
 మంతయు నమ్ములచేసుగాఁ దోపించుచున్నది చూచితివా !

కృష్ణ—అంతేకాదు—ప్రతిబాణమునందును బాబు నామాక్షరము
 లతని కీర్తిచంద్రికలవలె ఉలజిల మెఱయుచున్నవి !

అర్జు—(శోకముతో) హా ! తండ్రి ! హా ! లోకైషిరా !

చ. కరమున నండపాశములు గాఢిలట లేదు ! త్రిశూల మేనియుం
 బరగుట లేదు ! చక్రమును బట్టినవాడవు గావు ! వజ్రముం
 బరశువు నైన లేవు ! కడుబల్లిదు తా పిలుకాండ్రీ న్నెట్లు లిం
 దఱు బడఁగూల్చుఁ జాలితివా దైన మెఱుగవలెం గుమారకా !

ఆ. క. సన్యసాచి యనెను నజ్ఞ మాత్రమే కాని
 యిట్టి నేర్పఱుగ నిప్పటికిని !
 కాంచి తెల్లు లింత కరలాఘవము నీవు
 పిన్న పయను నాడఁ ! కన్నతండ్రి !

యుధి—తమ్ముడా ! యీమాట నీ వన నక్కట లేదు—నీవిరోధి
యగు కర్ణుడే యన్నవాడు—

“ చ. కనుగొనినాడ భాగవు నఖండతరంబగు లక్ష్మశుద్ధి ; నా
కనుభవవేద్యమే నగుని యదృశత సాయక కర్కశత్య ; మ
తనికడ వారికి యశము దక్కదు ! చేతికి గన్నలున్నవా
యనభ్రమఁ గొల్పు లక్ష్మమున ; నాయములంటు శరంబు రుద్విస౯
అని యతఁడును యోధనునితో ననుచుండఁగా నేను స్వయ
ముగా విన్నాడను.

భీము—హా కుమారా ! మేము నీవియోగమునకు దుఃఖమే పడ
మా !—నీపరాక్రమమునకు గర్వమే పడమా !

గీ మాగదలు, మాశరాసన మార్గణములు
కాల్పనే నీదుముంగట ! గదనభూమి
మదపుటేనుఁగు జొచ్చిన మడుగుఁ బోలె
జలుపఁ గంటిమె యిటు లొకసారి యేని !

ఘటో—తాళుడు, తాళుడు !—తమ్మునిచుట్టు నున్న శవములం
దొలగింపఁ బోయినపరిచారకులు కాఁజోలు నేమోయనుచున్నారు !

అందఱు—(ఆపాటున నిలిచి యాలకింతురు.)

తెరలో—అయ్యా ! శీఘ్రముగా రండు !—శీఘ్రముగా రండు !—
బాబుగారి కింకను నూపిరి యన్న ట్లున్నది !

అర్జు—ఏమీ ! అంతపుణ్యచూ !—బావా ! బావా ! రమ్మ రమ్మ !
(అని కృష్ణనహితముగా నిష్క్రమించును.)

యుధి—భగవంతుడా ! యెంత చల్లనిమాట వినిపించితివి !—రండు
వడిగా రండు (అని భీముడుతక్క దక్కినవారితో నిష్క్రమిం.)

భీము—(నిటూర్పుతో) ఆపరిచారకుల వెట్టికిని వీరిపిచ్చికిని సరిపోయి
నది ! యెక్కడి యూపిరి !—యెక్కడి యొకము ! ఈ యాశా
భంగము వీరిని మఱిత కూలదీయాను ! మిన్న విటిగి మీఁద
బడినను జలింపని నాహృదయ మిప్పటికే చాల వికల మయినది ;

అక్కడి కేగినచో వారితో పాటు వేసును శోకరసము క్రింద మాట
వలసినవాడ నగుదును ! వారు శివమును దీసికొని యిటే కదా
వత్తురు—అంతపర్యంతము నే నిచ్చటనే యుండెన. (వినుట నభి
నయించి) తమ్ముఁ డేమో యనుచున్నట్లున్నదే ?

తెరలో—తాళుడు!—తాళుడు!—బాబు పెదవుల నందునుండి
యస్సుటముగ నేమో వినవచ్చుచున్నది—సందడి నేయకుడు !

భీము—ఏమీ ! అట్లయిన బా బింకను జీవించి యున్నవా డన్నమా
టయే ! అర రే!—వారితో వెళ్ళక యెంత వృష్టిపని చేసితిని !
(అని నత్వరముగఁ గొంచెము నడిచి, యంతలో నాఁగి) అదేమి !
అంతలోనే మరల నంద టొక్కపెట్టున నొకరిందన ముపక్రమిం
చినారు ! (అలోచించి) సరి, తెలిసినది—యేదోసంగతి తండ్రిచే
విని వేయునిమిత్త మింతవఱకు నూపి నాలుకకొన నంటిపెట్టు
కొని యుండి, యది తీటఁగ నే వెడలిపోయి యుండును!...అక్కట
కటా ! సుభద్రతో పాటు దిక్కులుకూడ వాబోవుచున్నవా యేమి
చెవుమా—అంత గోలగా నున్నది!...(పరికించి) అయ్యయ్యో!
ఉత్తర భర్తశవముపైఁ బడి చేయునా క్రిందనమునకు మేరుధీరు
డగు కృష్ణుఁడు కూడ బెంబేలువడి ప్రతిమవలె నట్ట నిలుచు
న్నాడే!...సెబాసు పాంచాలీ ! సెబాసు !—ధైర్యమునకు నీ
కడ మేము గడ్డిపోచకును మాటము ! అత్తకోడండ్రీ నిరవు
రను జెడయొక చుంకను నిరికించుకొని దూరమునకుఁ గొంపోయి
శవమును గర్జిరధమునఁ జేర్చుట కవకాశము కలిగించితివి!...
ఓహో ! ఘటోత్కచునకుఁ దమ్మునపై నెంతప్రేమ !—విరివ
మును నివారించి రధమును దానె నీడ్చుకొని వచ్చుచున్నాడూ !

[అంతట ఘటోత్కచుఁడు కర్జిరధము నీడ్చికొని రాఁగాఁ

గడమవారు రోదనము చేయుచుఁబ్రవేశింతురు.]

ఉత్త—(శోకముతో) హా ! ప్రిదేశ్వరా ! హా జీవితేశ్వరా !

సీ. పుట్టింటి మీఁదను బుద్ధి పాటకయుండు
 నంతగాఁ జను విచ్చి యాదరించి
 పొలమల్కు మోము నవ్వలకుఁ దీప్తుఁగ నట్టె
 గిలిగింత పెట్టి కొఁగిటఁ గదించి
 క్షణము కన్నకకున్న జగతీతలం బెల్లఁ
 దలక్రిందు లైనట్లు తల్లడించి
 యెడఁద నాదగు నడవడియెడఁ గలమెప్పు
 దలనిద్రలోఁ గూడఁ బలువరించి
 ఆటు నెలలలోన సటువ చేడుల పేమ
 గుత్త కిచ్చినట్లు గుమ్మరించి,
 యేగి తయ్య వాని నెదలోన స్మరియించు
 కొనుచుఁ గుల్గి చావు మని విధించి !

కృష్ణ — బిడ్డా ! నామాట విసవా ? నీవివేకమునకుఁ బ్రయోజన మిఁక
 నెప్పుడు ? (సుభద్ర నుద్దేశించి) అమ్మాయి ! నీవె యిట్లు పొక్కి
 పొక్కి పొగులుచున్న నీకోడలి నెవ్వ రోదార్పఁ గలరు ? మే
 మిఁక శీఘ్రముగాఁ బోవలెదు;—మీ రిచ్చటనుండి మరలుఁడు.

సుభ—అయ్యో ! చిన్నన్నా ! నాతుండిని విడిచి నేను బోగలనా!

సీ. నవమాసములపాటు వాదుగర్భమున
 నిశ్చింతతోఁ బెరిగిన చిన్ని మేను
 రుక్మిణీ సత్కుల రుచిరంపుఁ గరముల
 బంతిగా నాడిన పసిమిమేను
 అతియోగ్యమైన నీ యంకతలంబును
 గడ్డియగాఁ గొన్న ముద్దు మేను
 పూజ్యులౌ పాంశురా ట్పుత్తుల కనులలో
 నమృతంబుఁ గురిసిన యనుఁగుమేను
 ఉత్తర కటాక్ష మాలిక ల్లుత్త గొనెడు
 భాగ్య మబ్బిన లేబరువంపు మేను

శివ శివా ! యిట్లు లగ్నికా త్వేయః బంపి
యెట్లు జీవించు ! నీశోక మెట్లు భరించు !

తెరలో—అయ్యా ! అయ్యా ! పెద్దదాని నగుటంజేసి వడిగా నడిచి
మిమ్ములను గలిసికొన లేకపోవుమిన్నాను ! నావయసుమీఁది కని
కరముచే నైన నొకక్షణము నిలువఁడు !

అందఱు—(అదరిపాటుతో వెనుకకుఁ దిరిగి చూతురు.)

కృష్ణ—ఎవతెచ్చెను యీ వృథాంగన ?... అవ్వా ! తొందర
లేదు, తొందరలేదు,—మెల్లఁగ రమ్ము, నీవొకట నిలిచినారము.

వృథ—(గమనాయాసముచే రోజును సూత్రకోలతోఁ బ్రవేశించి)
మాతండీ ! మాతండీ ! యీముసలిదానిపై నెంత కనికరము
చూపితివి !— (పరికించి) బాబు ! నీవు శ్రీకృష్ణుడవు కావుగదా ?

కృష్ణ—అట్లే. నీ వెవ్వరిదానవు ?

వృథ—నేనా ? —నేనా ? — అయ్యో ! యెవ్వరిదాన నని చెప్పు
దును !—శరీరము కౌరవులది—హృదయము పాండవులది.

కృష్ణ—అట్లయినఁ జౌరవుల పోషణలో నున్నదాన నన్నమాట—

వృథ—అన్నమాట—నాకొడుకులు వారిపోషణలో నుంసిరి.

కృష్ణ—చూతో నేమిపని గలిగి వచ్చితివి ?

వృథ—బాబు ! మీతో నా కేమియఁ బని లేదు. అభిమన్యుకుమా
రఁడు నేడు చూపిన పరాక్రమము మా పిల్లవానివల్ల విని, యట్టి
వీరశిరోమణిం గన్నతల్లి యెల్లండునో యొకసారి చూచి పోవలె
నని వచ్చితిని. కాని, నాయాశి వృథ మైనది !—

కృష్ణ—కాలేదు—అదిగో !—ఆమెయే సుభద్ర (అని చూపును.)

వృథ—(చూచి యనాదరముతో) ఏమి !—యీమె సుభద్ర! దేవి
యా !—బాబు ! నాతో నెందులకుఁ గోడిగ మాడెదవు !—
సుభద్ర! దేవి కంటఁ దడివెట్టినా !

కృష్ణ—అట్లయిన, సుగతి నీవు చివరంట వినలే దన్నమాట—

వృద్ధ—చిన కేలు ?— అంతయు విన్నాను. అగుఁగాక !— అంతమాత్రమున కాయమ్మ కన్ను చెప్పుగిల్లునా ; నిరంతరము దమకొఱ కెందఱు వీరశయనముఁ బూచుట లేదు ? వారు మాత్రము తమకు బిడ్డలు కాకా ? వారిలో నొక్కరికొఱకును నిట్టూర్చైన విషయక—యీబిడ్డకొఱకు మాత్రము వాపోవునంతటి యవివేకమున కంతటి యిల్లాలు తా వొనఁగనా ? ఇంతకును, స్వధర్మము నిర్వహించి కృత్రికకృత్యముడైన కుమారునిం గూర్చి గర్వపడుటకు మాఱుగ దుఃఖపడు రాచకూఁతు రెందేనిం గలదా బాబు !

కృష్ణ—దీనింబట్టి నీవు గర్భశోకముయొక్క వాడిమి యెఱుఁగనిదానవని స్పష్టపడుచున్నది !—

వృద్ధ—బాబూ ! ఆలాగుననా !—అట్లయిన, దయచేసి, నాసంగతి రవంత విచుము. నాకు నలుగురు కుమారులు, స్వామియుగా విముక్తికొఱకు మువ్వరను యుద్ధమున కనిపి, నాలవవానిని నాసంరక్షణనిమిత్తము దగ్గఱనుంచుకొంటిని. యుద్ధమునకరిగిన మువ్వరును వీరశయనము నొందిరి. వారి మరణవార్త నేను సంతోషపూర్వకముగ నాలకించుట చూచి, యొద్దనున్న నాలవపిల్లవాఁడు—“అమ్మా ! నాయన్నలు పోయినందులకు దుఃఖించుకొను మాఱుగ సంతసించుచుంటివే” మని నన్నడిగెను. “నాయనా ! నాకుమారులు వీరవృత్తిచేత స్వామియుగాము పీర్చి నన్ను వీరమాణుని జేసినప్పుడు నాకు సంతోషము కాక నుజేయి” అని యుత్తరము సంగితిని. అంతట వాఁడు దిగ్గన లేచి, తన పిల్లమ్ము లందికొని “అమ్మా ! అట్లయిన నాకుఁగూడ సెలవిమ్ము—నేనును వీరధర్మమును నెఱవేర్చి నిన్ను సంతోష పెట్టెదను.” అని పలికెను. అంతట నేను మంచిది పోయి రమ్మని దీవించి పంపివేసితిని—

కృష్ణ—సెబాసు ! అదిగో !—అప్పుడు నీ గొప్పతనము !—

వృద్ధ—నాకోడం డిగ్గిరువురుఁగూడ నట్లే యనిరి. కాని, నాకుమాత్రముం దేమియు విశేష మగపడ లేదు.

కృష్ణ—వీరుమాకలలో నిరచారకు నినాహములు కూడ నైనవేమి ?
కోడండు) మనోబలమునందు నీ కద్ది యైన వారేనా ?

వృద్ధ—కాకున్న, వారిని గోడం డని చెప్పియే యుండను.

కృష్ణ—మేలు ! ఆ కడసారవు బిల్లవాఁ డేమయినాఁడు ?

వృద్ధ—ఈపూట వచ్చి శలావు తిట్టినాఁడు యుద్ధభూమినుండి పాటి వచ్చినాఁ డను డలంపుచేతఁ దలంపు తెఱవఁ పిటికినాని కిచ్చటఁ దావు లేదు పా” మ్మని నేను లోపలినుండియే కేక వేయఁగా “అమ్మా ! నేను బఱచి రానేదు, నీ కొక యద్భుతవృత్తాంతము వినుచుటకై వచ్చినాఁడను.” అని వాఁడు ప్రశస్తర మొనఁ గెను. అతఁడు దలుపు తెఱచి చూచితని గదా—వాని కాయ మంతయు గాయములతో నిండియుండెను. కాని వెనుక భాగమున నొక్క పోటయిన లేదు నుచు! అతఁడు లోపలికిం దోడుకొని పోయి నేను గాయములు కడిగి కట్లు కట్టుచుండఁగా—వాఁడభిమన్యుకుమారుని వృత్తాంత మంతయుఁ బూనగుచ్చినట్లు చెప్పెను. అప్పుడు నాకు సుభద్రాద్రావీని జూడవలె నను కోరిక పుట్టినది. పిల్ల వాఁడు నన్నింతవఱకుఁ దోడుకొని వచ్చి, బుమ్మలం జూపి, తాను కొరవస్కంధావారమునకుఁ జక్కఁ జోయినాఁడు—

సుభ—(తటాలునఁ శాగిలించుకొని) తల్లీ ! నీవు ధైర్యవంతుని కాని—సామాన్యస్త్రీని కావు ! భగవంతుఁడు నా దుఃఖోపశమ నము నిమిత్తము నిన్నుఁ బంపి యుండవలెను !—

వృద్ధ—అట్లయిన, సుభద్రాద్రావీ నీవె యన్నమాట !—అమ్మా ! నీభాగ్య మే మనవచ్చును ! వీరవత్సత్వ వీరమాతృత్వములు రెండును నీకు సిద్ధించినవి ! కాని, తల్లీ ! శోకమున కిక్కఁ జోటానగ నీకీర్తిని గొంచెవఱచుకొనకుము ! (ప్రక్కకుఁ జూచి) ఈమె ద్రావదీమహాద్రావీ కాదు గదా ?—కాకేమి ?—అదిగో ఆశిరోజములే చెప్పుచున్నది ! (చేతులు మోడ్చి) తల్లీ ! యీ భరతవర్ష సామాన్య పట్టసుహృత్త్వమునకు నీవె తగిన దానవు

ఎవడు నాతల ముట్టెనో వానితల తెగునటకుఁ దలమాడువ నని.
యొకటి కాదు, రెండు కావు—పదమూడువర్షములనుండి వీడిన
కుసులతోడనే యున్న నీదీక్ష నెవ్వరు కొనియాడ కుండఁగలరు !
భరితమాత యెల్లపుడు నీవంటి నూనవతులనే పడయుఁ గాత !
బిడ్డా ! నీవు మత్స్యరాజ తనూజాతవు కావలెను—తప్పతప్పు !
నీవల్లు కింటఁ దడిపెట్టరారు ! నీయదృష్టము చాలగొప్పది. నీకు
మహావీరత్వము సిద్ధించినది ! నీ కడుపులోని శిశువు మగబిడ్డ
యై నీకు మహావీరమాతృత్వముకూడ సిద్ధించుగాక నాకు సెలవు—

చా)ప—అవ్వా ! నీ వాక్యములు మాకుఁ గొత్త జీవితమును బ్రసా
దించినవి !—నిన్ను మేము విడవఁ జాలము—మాతో వచ్చి నీ
జీవిత శేషము మాకడఁ గడపుము.

వృద్ధ—వల దమ్మా ! వలదు—మీరు మహారాజవత్సులరు. మీనం
టివారి సన్నిధి నుండుటకుం దగిన యస్థిత నాకు లేదు. ఇంతకును
నాకటిరమే నాకు స్వగము నాజీవితశేష మందే గడవఁ దగినది.

యుభి—అవ్వా ! నీవలుకులు వీరి దుఃఖమును జాలనటకు నివారించి
నవి నీ సాన్నిధ్యమువలన శేషము కూడ నివారణ కాఁగలదు.
కావున, దయచేసి, వీరితో శిబిరమువల క్షణం బొమ్ము.

వృద్ధ—అయ్యా ! నీవు యుగిస్తీర మహారాజపు కావలయును. అట్లు
యిన నీకూజ్జ నా కవిలంఘనము. ఏమన ? నీవు మాభవిష్య
త్సార్వభౌముడవు. నడుపుఁ డమ్మా నడువుడు—మీమ్మలను
మీశిబిరములందుఁ బ్రవేశపెట్టి, నాబారిని చేను బోయెదను. (అని
స్త్రీజనమును వెంటఁ గొని సిమ్మటించును)

(అందఱుం బరిక్రమింతురు)

అజ్ఞ—బావా ! యీమెమాటలు మంత్రమువలెనే మనస్సులకు
మార్పివేసినది—యేమి యివింత !

కృష్ణ—అబ్బనా ! స్త్రీలనగా నేమో తెలియునా ?—

గీ. నకల విషయంబులును బోధ నలుపు గొంధ
ములు ; మనోవ్యాధి మాన్పెడు మూలికలు ; వి
చార వారాసి దాటిపఁ జాలు నొక,
లంగనలు:—దైవ మిడు వారి కట్టి శక్తి.

అందును మన భరతవర్షమునందు—

చ. వెదురున మాక్తికంబు. లటవీ తరుణాఖిలయం దమూల్యమా
బదనిక, లెట్టులో యటులె. పాకృతు లందును మేరుధీరలు
నదమల చిత్తలు, నకల శక్తి సమేతలు నా నెలంత లా
ప్పిదముగఁ బుట్టుచుందు, మహి పెంపు వహించును వారిచేతనే.
తెరలో—దేవా ! ఇటు, ఇటు!—సంస్కారసామగ్రి నిదిగో యీ
సమప్రదేశమున సమకూర్చినారము.

కృష్ణ—ఘటోత్కచా! నీవు రథ మాపరిజన మున్నయెడకుఁదీసికొని
పొమ్ము. (యుధిష్ఠిరునితో) బావగారు! మీ రిచ్చట నిలువుఁడు.
అర్జునా! నీవు ముందు స్నానము నేయవలెను గదా :—అదిగో
రేపు—రమ్ము పోవుదము. (అని యర్జునుని వెంటఁగొని నిష్క్రమ)

(యుధిష్ఠిర భీములు కూరుచుందురు,)

తెరలో—హా ! పరమేశ్వరా !

చ. పొడమి తమంతవార లగు పుత్తుల చేతులలోనఁ బ్రాణముల్
విడుచు నదృష్ట మేరికి లభించునో వారె యదృష్టవంతు , లి
వ్వడువునఁ జేతులారఁ దనపాపనిఁ గాటికిఁ దార్చి చిచ్చు వె
ట్టెను దురవస్థ యేనికి ఘటిల్లునో వాఁ డతిపాపి ధాత్రీలోక !
యుధి—(పరికించి) కటాకటా ! యెంత కష్ట ! మెంత కష్టము !

గీ. ఎవనిచేతను వంగడ మెల్లఁ బెంపు
వడయు నని యాసనడితివో నాని నట్టు
లగ్ని గొనుచుండ, నోహృదయంబ ! నీవు
కంటఁ జూచియు బ్రద్దలు కా వదేమి !

అర్జు—(“పాడమి” యను పద్యమునే పఠించుచుఁ గృష్ణ ఘటోత్క-
చులతోఁ బ్రవేశించి, కురు లార్చ్యకొనుచు నడయాడును.)

అందఱు—(రవంతసేపు నిశ్శబ్దముగా నుందురు.)

అర్జు—(ఆకస్మికముగ నిలిచి) అన్నట్లు, మఱచితిని!—బావా
యిందాఁక, బాబు నోటినుండి వినవచ్చిన దేమో తెలిసినదా?—

కృష్ణ—అవు సవును!—అన్నట్లనంగతి మనము చెప్పకొననేలేదు!—
ఏమి వినవచ్చినది ?

అర్జు—అంత స్పష్టముగఁ గాదు ! గాని—“ సైంధ-వుడు ; సైం-ధ
వుడు ” అన్నట్లు మూడుసార్లు వినవచ్చినది !

ఘటో—(చిహ్నులన లేచి) సందేహ మక్కఱ లేదు!—శమ్మున కా
దాష్టవి మీఁదనే దృష్టి యుండియుండును. నే నొకనంగతి చెప్ప
మఱచితిని. దాశ్వాననకుమారుం జంపి, రక్తపాతమువలనంగ్రమ్మ
మైకముచేఁ దూలిపోవుచు, జేతినుండి జారిపోయిన గదాడండము
కొఱకు నెమకులాడు తమ్ముని-సైంధవహతకుడు చాటు నుండి
కుంతయునఁ బొడిచి కూలఁ ద్రోసె నట !

భీము—(కోపముతో) ఆ! అట్టిస్థితిలో సైంధవుఁ డంతపని చేసెనా?

గీ. తల్లి సాన్నిధ్యము బాసి. దారి తప్పి,

పారికిశోరము బోయల యంపపెట్ల

నసురులం బాయు తఱి, వెన్ననుండి కాలు

కఱచెనట కుక్క ! యేమందుఁ గాల మహిమ !

అందఱు—(మరలఁ గొంచెముసేపు నిశ్శబ్దముగా నుందురు.)

అర్జు—(ఆకస్మికముగ గొంతెత్తి) ఘటోత్కచా ! గాండీవము !—
గాండీవము !—(అని చరచరఁ బరిగ్రహించుచు.)

యుధి—బావా ! బావా !—చూచుచు నూరకుంటి వేమి?—తమ్ము
నకు దుఃఖోన్మాదము తఱిసమయినది !

కృష్ణ—(చిహ్నులన లేచి పోయి యడ్డుకొని) బావా ! యెక్కడి కీ
ప్రయాణము ?—

అర్జు—(వెట్టివానివలె జూచి, తప్పించుకొని. పరిక్రమించును.)

కృష్ణ—(వెనుకొని) బావా! మతి పోయినదా యేమి!—యెంటరిగా నెక్కడి కీప్రయాణము!

అర్జు—(రాద్రీముగా) ఎక్కడికా?—కారవ స్కంధావారమునకు!

కృష్ణ—ఎందులకు?—

అర్జు—రాద్రీముతో! ఎందులకా!—ఏమీ?—ఎందులకా!—

ఉ. ఎవ్వడు మత్తనూభవుని, చెంతయు డప్పిన వాని, నొంటరిన్,
మవ్వపుమేను తూడ్లువడ మత్తిలి నెత్తుట దోంగు నత్తటిం
గొప్పున మాటున న్నిలిచి కుంతమునం బొకువంగఁ జాలెనో
యవ్వెడంగుం జనుం ఖలు దురాత్ము జయద్రథుసూపుమాపంగన్!

(అని పట్టు విడిపించుకొని పరిక్రమించును.)

కృష్ణ—(మరలఁ బట్టుకొని) బావా! బావా!—ఒక్కమాట—

అర్జు—(వారించుచు) వినను! నీమాటచూత్రీ మిఁక వినను!—విని యిదివఱకుఁ బొందిన మోసము చాలును!

కృష్ణ—బావా! నీవు నావలన నేమి మోసము పొందితివి?—

అర్జు—చెప్పు మనెదవా?—

గీ. ప్రబల కోలాహలము వినఁబడిన యపుడు,
బరిసరములఁ బుచ్చెలు వచ్చి పడిన యపుడు,
నుల్కిపడుచు ని దే మన—నురక యేలఁ
గలఁగఁబాతెద వని నన్నుఁ గనరికొనవె?

కృష్ణ—శివశివా! నే నపు డ్లు వారించినది నిన్ను మోసప్రచ్ఛట కేరా! బావా! అభిమన్యుడు నీకుఁ గొడుకె కాని—నాకు మేనల్లుఁడు కాఁడా?

అర్జు—సరి పోనిమ్ము—ఇప్పు డావిచార మవసరము లేకు—నన్ను మాత్రము పోనిమ్ము! (అని విడిపించుకొని పరిక్రమించును)

కృష్ణ—(వెంటడించుచు యుగ్ధిషిరు నుద్దేశించి) బావగారు!—మీరు రాక తప్పదు!—మితమ్ముడు నాకు నిలుచునట్లు లేదు!

యుధి—(తొట్టి)సాటుతో లేచి సోయి, అర్జును నడుకొని) తమ్ముడా
 గీ. ఎన్నడును నీవు నామాట కెదురు చెప్పి
 యెఱుంగ వాపెత్త నమె నిల్పు మిపుడుఁ గూడ ;
 శాత్రువులు నిద్రఁ గొనుతటి సాపడుతటి
 నమరమున కెత్తి చనుట యక్రమము కాదె!

అర్జు—(విసుగుతో) ఇన్—అబ్బా !...అన్నయ్యగారు! మొదటనుం
 డియు మీరిట్లే వారి కాయపు పోయుచున్నారు! సరి కానిండు—
 (అకసమువంకఁ జూచుచు) ఓ కౌరవ గూఢచారులారా ! మీరు
 శీఘ్రముగాఁ జూయి నా యీ ప్రతిజ్ఞ మీరాజునకు వినిపింపుడు!—

చ. నకల సురాసురపృతతి సాయము వచ్చినఁ, బంకజోదరాం
 ధకరిపు లడ్డు చొచ్చినఁ, బితామహుఁ దెచ్చిన, నెల్లిపోద్దు గుం
 కకమును సైంధవాపశదు కంఠముఁ ద్రొంచెదఁ దప్పినేని, త
 ప్పక నృపులెల్లఁ జూడఁ జొరబాతెదఁ జిచ్చున గాండివంబుతో!

కృష్ణ—ఈదుస్సలాధవుని వధించుటకు నీవిదివఱకే శపథము నలిపితివి
 కాని-యిప్పు డందులకు మితిపెట్టి మాకు భయమును గల్పించిన
 వాడ వైతివి. మనమింక నిచ్చటఁ దడియరాదు. పోయి క్షైసంగతి
 యాలోచింతము రమ్ము.

అర్జు—బావా ! యేల భయపడెదవు?—

గీ. పట్టునది గాండివము ; పాశుపతము మొదలు
 గాఁగలవి యస్త్రములు ; తేరు గడపువాఁడు
 చక్రి ; సంగ్రామకర్తయ సవ్యసాచి;
 యెవ్వ రీరేడు జగముల నెదురు వారు!

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది పంచమాంకము.

విష్కంభము:

[సంజయ వైకంపాయనులు ప్రవేశింతురు]

వైశం—తననంతరము వాహినీపతు లెల్లరు ధర్మజుచే ననుజ్ఞాతులై పోయి తమతమ బలంబులు రావించిరి. కృష్ణుడు రథ మాయి తంబు చేయించి తెచ్చి మొగసాల నిలిపె. అర్జునుడు సాత్యకి భీమసేన దుర్యోధనుల నొక్కొక్కరిని యవ్వలకుం దోడుకొని పోయి యుద్ధిర రక్షణమునుగూర్చి నొక్కినొక్కి చెప్పెను.

సంజ—అదిగో, అదియేధ ర్మరాజునకుం గల యఖండభాగ్యము !

క. తనయెడల ననయముం గడు

విసయము, గౌరవము, కూర్మి, పేర్దియ వెలయుం

దనసేనుమె పలవించెడు

ననుజులుగల యన్నభాగ్య మలవియె పొగడన్!

పిమ్మట ?

వైశం—పిమ్మట, నను సబలంబులు సంగరభూమి నులుకఁ దహతహో పడుచుండ, రణతూర్వంబులు దిక్కులఁ బ్రతిఘటించుచుండ, విప్ర నికరంబు లాశీర్వాదంబులతో నక్షతలు గురియుచుండ, వందిమా గధులు కులగౌరవముం గొనియాడుచుండ, గృష్ణుండు తేరినొగ యలంకరించి “ప్రాద్దేక్షేడు”రమ్మని త్వరితపెట్టుచుండ- దివ్యమణు లచే దీపించు కిరీటంబుతోఁ; గనలకు మిఱుమిల్లు గొలుపుకత్తళం బుతో; నాలుకలు గ్రోలు సంపమొత్తంబుల యక్షయ తూణీరం బులతో; నప్పడ యర్పించిన గండపుఁ జుక్కలు గల గాండీవం బుతో; నిజప్రతిజ్ఞా నిర్వహణదీప్త సమంచిత సమరోత్సాహ సంభరితంబగు ఏదనారవిందంబుతో నవ్వసాది యుద్ధిమరునకుఁ బ్రదక్షిణపూర్వకంబుగ నమస్కరించి, యనుజ్ఞవడసి, రథారో హణం బొసర్చె. కాంచన ఘంటికా రవంబులతోఁ, గపిఘోషప్ర భలతోఁ దేరు కదలుచుండ నేను జక్కవచ్చితిని. ఇంక నిక్కడి వృత్తాంతము నీవు చెప్పవలెను.

సంజ—ఇక్కడివృత్తాంత మెంతని చెప్పుదును! పాద్యునిప్రతిజ్ఞ విల
భయవిహ్వలుడైన సైంధవున కూరటగా—ఆచార్యులవారురాత్రి
చెప్పినదానికంటే నేను చేసిన సన్నాహము వేయిమడుగులధిక
ముగానున్నది! ఇకవదినాలుగుక్రోశముల పొడవును బనిక్రోశముల
వెడల్పును గలప్రదేశమున శకటప్రూహమును నిర్మించి, దానిపశ్చి
మార్థభాగంబునగర్భప్రూహముగాబద్ధప్రూహమును రచించెను.
తస్మద్ధ్యంబునుండి శకటప్రూహద్వారంబు దెసకుసూచీప్రూహంబు
పన్ని, తస్మద్ధ్యంబున భోజననా సమన్వితుండగు కృతవర్మను;
దస్మద్ధ్యంబున నిజనేనాపరివృతుండగు కాంభోజరాజును; దస్మా
లంబున నాపులగు శతనహస్య యోధులతోడి కురురాజును నిలి
పెను. దానివెరుక, బహునాలుగువేల దంతావళంబులతోడను,
సఱువదివేల రథంబులతోడను, జక్రప్రూహమును నిర్మించి. దాని
వెలుపలిభాగంబున నెన్నికగన్న లక్ష యాశ్వికులను, లోపలిభాగ
మున మెచ్చుపచ్చిన పదిలక్షల పదాతులను, నిలిపి-తస్మద్ధ్యమున
గర్జశకుని శల శల్య భూతిశ్రీవ స్సోమదత్త కృపాచార్య దుశ్శా
సను లంగరక్షకులుగా సైంధవుం బ్రతిష్ఠించెను.

వైశం—అట్లయినఁ బొండవుల కిది చాల గడ్డుదినమని చెప్పకతప్పదు!

సరికాని-మనము ప్రూహ మంతయు నెక్కడనుండి చూడనేర్తుము?

సం—ఇవిగో దూరదర్శకలు. నిన్నటి తమాలవృక్షము మీఁదనే
కూరుచుండి, వీనిసాయమున సర్వమును జూడఁగలము. దీనిని సీవు
క్షాక్షానుము. (అని యొకయంత్ర మొనఁగును.)

వైశం—(యంత్రముగుండ ముందునకుఁ జూచుచు) ఓహో! ప్రతి
పదార్థ మెంత విస్పష్టముగా నగపడుచున్నది! అడుగో!
దుర్యోధనుఁ డెదులకో గాని-యతివేగముగ నాచార్యుఁ డున్న
దెసకు వచ్చుచున్నాఁడు. రమ్మ, రమ్మ, మన మేగి వృక్షారో
హణ మొనర్తము. (ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది శుద్ధవిష్కంభము.

పద్మ పూ హ ము.

ష ష్ఠాంక ము.

రంగము :—వ్యూహ మండలము.

వ్యూహములును బాదచారుడై దోణ దుర్యోధనులును; మారమునఁ జెట్టుపైఁ గూతుమండి సంజయి ప్రేశంపాయనులును బ్రవేశింతురు.

దోణు—మహారాజా ! వ్యూహ మంతయు విలోకించితివి కదా-
యెట్లున్నది ?

దుర్యో—జగ జ్ఞగీయమానముగా నున్నది, నేడు మీధనుశ్వేదవైసు
వ్యమును గొనియాడనివారు లేరు. ఇంతటితో నిశ్చయముగ నాకు
జయము సిద్ధించునని యున్నది కాని—యొకసందియము మాత్రం
ము కొంచెము బాధించుచున్నది.

దోణు—ఏ మాసందియము ?

దుర్యో—మతేమియు లేదు. అర్జునునిపై మీకు వాత్సల్యము మెం
డని వాడుక. అతనిమొగము చూడఁగకే మనసు కరఁగి దారియొ
నగుదు రేమో యని నాసందియము.

దోణు—(తనలో) ఇతఁడు వట్టి కృతఘ్నుఁడు !

చ. పనిఁగొని తొలిచెట్టున కవారిగ నీరము వోయుటల్ ; శవం
బున కకలంక రత్నమయ భూషలచేఁ గయినేయుటల్ ; పొలం
బున దయివాలునట్టి వెజబొమ్మకు ఛత్రము పట్టుటల్ ; కృత
ఘ్నునకు హితంబొనర్చుటలునుం గడువ్యర్థపుఁ గృత్యముల్ గదా !

(ప్రేకి) మహారాజా ! యీ సందియము నీకే కలిగినదా—లేక

నీ యాంతరంగికమంత్రి యగు శకుని కలిగించినదా ?

దుర్యో—ఎట్లయిన నేమి !—మీ రిప్పుడు చేయవలసినది తన్నివార
ణము గొని-తద్వీచారము కాదు.

దోబ్రా — అట్లయిన నందులకు సాధనముకూడ నీవే చెప్పవలయును.

దుర్యోధనుడు — చెప్పటకే వచ్చితిని. కాని, మీ రన్యథా భావించినది మాట యిచ్చినఁ గాని చెప్పటకు పందేహముగా నున్నది.

దోబ్రా — మహారాజా ! అట్టి సందియ మెన్నఁడును వలదు. నీ కొక యనుమానము కలిగినప్పుడు దానిని నిర్వర్తించుకొనుట నీపని. నిర్వర్తించుట మాపని. కాకున్న నుభయులకును సుఖము లేదు.

దుర్యోధనుడు — అట్లయిన నిదిగో విన్నవించెదను: మీ స్థాన మంగరాజున కొనఁగి మీరు సైధవునికడకు వచ్చిన నాకుఁ దృప్తిగా నుండును.

దోబ్రా — ఇంతియేకద ! — అట్లే చేయవచ్చును. అంగరాజు క్యూహముఖమున నుండి కార్యము నిర్వహింపఁగలఁ డనునమ్మకము నీకుఁ బూర్తిగఁ గలదు కద ?

దుర్యోధనుడు — అతనిసామర్థ్యమునెడ నాకుఁ బూర్ణమైన విశ్వాసము కలదు. నాకే కాదు — పరీక్షిరాజునకు ననిపుడీయవకాశ మొసఁగి చూచితిరేని మీకును గలుగఁ గలదు.

దోబ్రా — నీ కట్టినమ్మక మున్నప్పుడు నీయిష్టానుసారముగా జరిగించుటయే నా పని. నే నచటికిం జని యతనిం బంపెదను: అంతవర్యంత మిచ్చట నీ వుండుము. (అని కొంచెము నడచి తనలో) ఈతనికి వినాశకాలము సహించినది ! కాకున్న నీతరుణమున నిట్టి విపరీతబుద్ధి వుట్టును !

ఆ. వె. తిన్నఁగా నదృష్ట మున్నపు డన్నిట

బుద్ధి తిన్నఁగానె పోవుచుండు;

నయ్యదృష్ట మించు కంత వక్రించిన

బుద్ధి వక్రశతముఁ బొంది నడచు ! (నిష్క్రమించును)

దుర్యోధనుడు — (వినుట నభినయించి) ఏమి మూఁదాళము ! (నిదానించి)

గీ. మొదటఁ దుమ్మెట రొద వోలెఁ బడవ వాయు

సంక్షుభిత వారినిధిఁ ఘోష నిరళి, నవలఁ

బ్రోయమేను గజ్జన మట్లు ప్రిబలు నద్ది
గాండివ జ్యానివాడముగాఁ దలంతు.

(హరికించి) సరి, యింక నేమి-అదిగో ! కపిభృజము. (వెనుకకుఁ
దిరిగి చూచి) ఇటుగో! కాలవృష్టము మోయించుచుఁ గర్ణుఁడును
వృషనేనునితో నేనాముఖమునకు వచ్చుచున్నాఁడు. అతనిం గలి
సికొని హెచ్చరించి వాస్తానమునకు నే జనియెదఁ (అని నిష్క్రమింపఁబడి)
(అంతట రథస్థలై కృష్ణార్జునులు ప్రవేశింతురు.)

అర్జు—(ముందునకుఁ జూచి) బావా ! యేమిది ?- నేనాముఖమునం
దాచార్యులవారికి బదులుగా నంగరా జగవడుచున్నాఁడు !

కృష్ణ—చేస నదే చూచుచున్నాఁడను. ఇందుల కేదియో విశేష
కారణ ముండవలెను.

అర్జు—కారణ మేమయినను సరియె కాని—యిందునలన నాచార్యు
లవారును చేసును గూడ ధన్యుల మగుదుము. ఏ మందువా?—

గీ. శిష్యవాత్సల్యమునఁ జేసి చేసె ద్రోహ
మనవిపతి కనునింద మాయనకుఁ దప్ప ;
దయను నాచార్యుఁ డొక్కొంత దారి యొసఁగ
దాఁటె ననుమాట నాకును దప్పిపోవు.

కృష్ణ—(తనలో) ఇతనికిఁ బురియొక్కించుట కిదే మంచినమయము;
(వయికి) ఏమీ !—యూ చిచ్చుఱుపడుగుం గడచి యప్పుడె మొగ్గ
రమునఁ బ్రవేశించినట్లే మాటానుచుంటివే !

చ. పరబల వార్ధి బాడబు, పవనోపరాక్రమ సంగతుండు, సం
గరనిగమార్థ కోవిదుఁడు. కర్మకు, డర్శననూన తేజుఁ, డ
క్కురువతి సమ్మొకొన్న రధినుం, డలకర్ణుఁ డతండు గాన మొ
గ్గరమునఁ గాలు వెట్ట శితికంఠన కేని వశెంబె యుగ్ధనా !

అర్జు—బావా ! యీమాటలు నీవు * స్థూణా నిఖనన్యాయముగా—
ననుచుంటివో—లేక, మనఃపూర్వకముగానే యనుచుంటివో
యెఱుంగను గాని—మనలో మనము గనుకఁ జెప్పుచుంటిని—

* ప్రాధము పాత్ర ఓగిననటో లేవో యని యూహించుచున్నాను.

చ. కరమున గాండివంబు గలుగన్, నొగ్గపైన నమస్తమంగళా
కరుండపు నీవు గల్గ నొకకర్ణునిఁ గా దిటువంటికర్ణులన్
వరుసగఁ జొర నేశ్వరీండు వందలు వేలును దెచ్చుఁగాక-నేఁ
డరసెను లెమ్ము—నీ మఱది యాహవపాలవమెల్లఁ గేశవా !

కృష్ణ—మంచిది. కుడువఁ బోవుచుఁ గూరారు రుచి యడుగనేల ?-
రవంత నేపటి కన్నియుఁ దేలఁ గలవు. (ముందునకుఁ జూచి)
అదిగో ! అతని యాత్రము చూచితివా ?—పూజా ముఖము
విడిచి నీకొఱ కెదురు వచ్చుచున్నాఁడు !

కర్ణ—(రథస్థుడై ప)నేళించి) అవురా ! యీశ్వరవిలాసము !

చ. ఒకజనయిత్రీగర్భమున నుద్భవ మందినవార మయ్యు ని
ట్లాకరినిఁ బోరునం చొకర ముక్కడఁగింపఁ దలంతు మన్యుల
ట్లకట ! నరుండు నేను ననయంబు, మదిన్ లవమేని ప్రేమ తా
ల్పక, యిదియెల్ల నీశ్వరవిలాసము కాక మఱేమి యారయన్ !

సీ. కాల కేయాది రాక్షస యోధనాథులఁ

బట్టి మట్టాడిన బాహుళాలి

యెక్కటిపోరున ముక్కంటి నుక్కునఁ

దలపడి యొర్చిన ధైర్యశాలి

కడుబలాన్వితఁ డైన గంధర్వ భర్తను

గెలిచి మెప్పందిన కీర్తిశాలి

దివమును దర్శించి దివిజేతుచేత నా

తిథ్యముం గొన్న యదృష్టశాలి

అట్టి యితనిచేత ననిశంబుఁ బరిచర్య

లందుకొఱకు ధర్మనందనుండు

సలిపినట్టి పుణ్యసంగయ మేము ! నేఁ

జలుపనట్టి దేము తెలియ చొర !

కృష్ణ—(రథమును సమీపింపఁ జేసి చిటునగవుతో) లంగరా జీహ్వా
లఁ బెద్దపనికి సిద్ధపడిన ట్లున్నాఁడు !

కర్ణ--(రోషముతో) నర్వజ్ఞుడవు ! నీయూహ పొరపా పెట్టగును ?

క. పాండవ సైన్యంబున మీ

గాండివి మొనగాఁడు గానఁ, శౌరవసేన

దండిమొనగాఁడ నని యధి

పుం డతనిం చాఁక నన్నుఁ బుచ్చె నిచటికిన్.

అర్జు--తప్పు తప్పు !—పాండవసైన్యమునందు నన్ను మించిన మొన గాండు) వేనవేలున్నారు. శౌరవసేనయందు నిన్నుమించినవారును నసంఖ్యాకు లున్నారు.

కర్ణ--ఉండవచ్చును. నే. నిది వారిని గొంచెపఱుచుట కన్న మాట కాదు. పోనిమ్ము--నీతోఁ బోరాడవలె నను నభిలాష విశేషము గాఁ గలవాఁడను నే నగుటంజేసి, యందుల కిఘ్రాటఁ బ్రధమాన కాశము నా కొనఁగఁబడినది--సరియేనా ?

అర్జు--నాతోడిపోరాటము నీకు శౌరవదాయక మెకాని-నాకుమారున కొడి వలచిన నీతోడి పోరాటము నాకు మాత్రము లజ్జాకరము !

తెరలో--జౌరా పల్లదములు! అట్లయిన నో కుంతిమధ్యముఁడా !

ఉ. నీ రణకౌశలోన్నతియు, నీ భుజశక్తియు, నీదు తెల్వియున్
నీ రుచిరాశ్రునంపదయు, నీదగు ధైర్యసమృద్ధియుం, గనం
గోరుచు నీనిమిత్త మిదిగో చెనుడొచినవాఁడ- నిక్కమా
శూరుఁడ నేని నన్గదిసి చూపుము నీదుప్రోతాప మెట్టిదో.

అర్జు--(ముందునకుఁ జూచుచు) ఏమి ? వృషసేనుఁడు వాక్పూరుష్య మునందుఁ దండిసి మించినవాఁ డయినాఁడే ! ఓవీరపోతమా ! ముందు నీతండ్రిం గడ తేర్చితివేని-పాపము!- నిన్ను దిక్కులేనివా నిం జేసి చంపువాఁడ నగుదును. కావున-

ఉ. దాపున నేను లేనితఱిఁ దద్దయు డిస్సినవాని మత్సుతం
బాపమునాక పంచనము పోవుగ నీజనకాదు లేకనై
రూపడఁగించి ; రే నివుకు రూఢిగ నీతలఁ దుగ్గింతుఁ దండిసి నీ
దాపున నుండఁగానె, రణధర్మ , మొకింతయుఁ దప్పకుండఁగాక.

బావా! రథము ముందరినిమీదికిఁ బోనిమ్మ (నిష్క్రమిం) కర్ణ--(కోధముతో) సూతుడా! చూచుచు సూరకుంటి వేమి ?

గీ. ఏను దాపున నుండ మత్సరఁ దాడి

వాని సిగపూవు నేనియు వాడఁ జేయ

నగునె నరునక కాదల హరున కేని !

వడిగ మన తేరు నచటికే నడువనిమ్మ. (నిష్క్రమించును)

సంజ--బేరా ! పార్థుని పరాక్రమము !

చ. కొడుకును దండ్రీయుం గలిసి గుప్తశరావళియెల్ల నిల్పె పు

ప్రౌఢిగ నొనర్చుచు, నిష్పము పూసినయల్లులఁ గప్పవారలఁ !

వైశం--ఇప్పుడు చూ డిప్పుడు చూడు !

సిడిముడి పెంపు నొంద వృషసేనుడు కెత్తన నార్చి, పేర్చి. క

వృడిపయి, దేరిపై, హకులపై, హరిపై, శరవృష్టి నించెఁడ !

సంజ--ఇంతలోనె యాయుధకార వేమిటి !

వైశం--ఇది సవ్యసాచి ప్రయోగించిన తమిస్త్రాస్త్ర ప్రభావము.

అదిగో ! కర్ణునివైపునుండి జ్యోతిర్భాణ మొకటి బయలువెడలి చీఁ

కటిస గజలించుచున్నది...అరేరే ! అదేమి !

గీ. శరము లేనిది యె వృషసేను మేరు

తనరుచున్నది యతని రథంబుమీదఁ !

గరము లెప్పటియట్లచె కవృడిపయి

గుఱుతు తప్పక శరవృష్టి గురియుచుండ !

సంజ--పాపము ! కర్ణునివంకఁ జూచితివా ?--తనమోల వచ్చిపడిన

తనయుని మూర్ఛ పువలోకించి-కన్నులం గ్రీమ్మ నశుకణమ్ముల

నదికొని,--దెబ్బవడిన బెబ్బలిచందమునఁ గ్రోధావేశ పరవశుఁ

డై పార్థునితోఁ దలపడుచున్నాఁడు !

వైశం--తలపడుటయె కాదు--

గీ. భవుని ముస్తిఘాతంబు సంవాహనముగఁ,

గాలకేయాస్త్ర వితతులు పూసరులు

గా, గ్రహించిన పాగు నక్షత్రము నేడు
కర్ణుడదె రక్షిక్తముగా నొనర్చె !

సంజ—అందువలన గుర్తింపజేయవలసినదేమి చూచినా ?

గీ. వి.టివారిని దెగ నేసి, వెన నతండు
గుణము వెండియు సవరించుకొనెడులోన
సాననట్టిన యొక శాతసాయకమున
సారిధి శరంబు దుగించె దోస్సర మొప్పు.

వైశం—అంతమాత్రమున నైన దేమియు లేదు లెమ్మ.

గీ. బాహువులు కాగ్నకము వంచి భయదలీల
గుణము మోగించి శరములు గురియుచుండె ;
గాఢ్య కల్పయముచు వేళ్ళ గడయ బట్టి
కడజమత్కృతి హరులను గడపుచుండె.

సంజ—అవును గాని-అంగ రాజునకు మానభంగమును, గురురాజున
కాశాభంగమును నొక్కసారిగ వాటిల్లించి !

గీ. నరుడు కల్పయ మొకకోల నటికివైచి
ఫాలముల వాలుటమ్ములు గీలుకొలుప
వాడువమ్ములు వడి'నంగిపతి శతాంగ
మీడ్చికొని పోవుచున్నవి యెటకొ కనుము !

వై శం—అయ్యో ! యింకే మున్నది !—

గీ. తురగములు తుగ్గిల్పిపడి పాదు తొలగి పాట
గరులు శివ మెత్తినట్టులు కిలగఁబాట
దేవదత్తము పూరించి తెగువ రివుల
గసిమసంగుచు నరుడు మొగ్గరము సొచ్చె !

సంజ—అంతయే కాదు—సాండవయోధులు సింహనాదంబులు సెయు
చుండ మతమబలంబులతో వ్యూహములుమును సమీపించినారు.
(పరికించి) కాని, యకాలవర్షమునలె వింతలోనె వారిక్షణ గురియు
నాశరవృష్టి యొక్కడినుండి చెప్పుమా ! (మరలఁ బరికించి) సరి,

యిక నేమి!—యెఱుఁగెలిసినదో కాని— యరుగో! భారద్వాజుల
వారు వచ్చి పూజాముఖమున నిలిచి భల్లపరంపరలచే భూనభం
బులం గప్పచున్నారు! అర్జునుడు కానరాఁ డేమిచెప్పుమా!

వైశం—కానరా కేమి?—కృతవర్మను కృతవర్మను గావించి, శ్రీ
తాయువును గతాయువుంజేసి, కేకయవంశమును గూఁకటివేళ్లతోఁ
బెల్లగించి, వసాతిని రసాతలంబున కనిపి, దీర్ఘాయువును దీర్ఘనిద్రం
బుచ్చి, కార్పాసరాశిం బడ్డ యగ్ని కణంబు చందంబున సకలసైవ్య
ములం గాల్చుచుఁ బోయి పోయి యడుగో! యిప్పుడు కాఁభోజ
సైన్యాటవీ మధ్యమునఁ గార్చిచ్చుమచ్చున విరాజిల్లుచున్నాడు.

సంజ—(చూచి) ఆవు నవును. అచ్చటనున్న యాఱువేల రథంబులు
వితథంబులు గావించి, దుర్యోధనుని మనోరథంబుతోఁ గూడఁ
గాఁభోజరాజు కాంచనరథంబు భగ్నం బొనర్చి, పోయి యివును
యవనసైన్యారోగాశిం బ్రవేశించుచున్నాడు.

వైశం—నవ్యసాచిరెండుచేతుల కిప్పుడు సంపూర్ణముగాఁ బని కలుగును—

ఆ. వె. నిడుదగడ్డములును నిట్టనొనళ్లును
రాగివెంట్రుకలును రగులు కనులుఁ
గలిగి వానరములగతి నొప్పు యవన పా
రద శకాదు లదిగో! పొదివి రతని,

సంజ—ఆమిడుతలదం డతనిఁ జాలనేపు నిలువరింపఁ గలిగినది కాని—
శత్రు మాంస మస్తిష్కరాసులతో నిండి యారణరంగ మెంతలో
నెంత బీభత్సముగా మాటినదో చూచితివా?

వైశం—వెట్టివాఁడా! వాసుదేవానిల ప్రేరితుండగు విజయహుతాశ
నుఁడు ప్రవేశించినంతవఱ కెచ్చట బీభత్సముగాలేదు! ఎదుర్కొని
నవారి పాణంబులు బాణనాళంబులఁ బ్రీల్పివేయుచు, బోయి,
యిప్పుడు కౌరవేశ్వరుని కక్ష్యలోఁ బ్రవేశించుచున్నాడు చూడుము

సంజ—పాపము! దుర్మర్షుఁడు ప్రధమకబళ మైనాఁడు! చీ! దుశ్శా
సనుఁడు సింహమువలెఁ దాఁకే గ్రామసింహమువలెఁ బలాయితం

డగుచున్నాను! కాని, కురుపతి తక్కుంగల సోదరులతోఁ దలపడి యుష్టను నడికట్ట, నచ్చటిశతనహస్రయోధులు నొక్కసారిగ ముసల ముద్గర పరశు వట్టెసాద్యాయుధంబులం గురిసి కిరీటియరదమును నీరదచ్చన్నమగు మార్తాండ మండలముం గావించిరి.

వైశం—కాని, యేమిలాభము!—రథ గజ తురగములు తెగి గుట్టలు పడుచున్నవి. యోధుల మస్తకములు మింట బంతులవలె నాడు చున్నవి. సరి, యింక నే మున్నది ! వికల్పకృత కోదంబుడై, విచ్చిన్న తనుతాఁబుడై దుర్యోధనుడు తేను డిగ్గి పటచునుండ, నెక్కడినా రక్కడినుండియె దిక్కామొగము లగుచున్నారు !

సంజ—నుయోధనున కిప్పుడు లోహకంచుకమే కాదు. ధైర్యకంచు కము కూడ విచ్చిన్నమైన ట్లున్నది ! ఆచార్యులవారి కడ కరిగి యేమో మొఱవెట్టుచున్నాడు.

వైశం—నరికాని—అర్జునుని యరద మరిగి యరిగి, యిప్పు డియాటం కమును లేనిచోట నాగుచున్న దేమి చెవుమా !

(అంతట నర్జునుని రథము మరలఁ బ్రవేశించి నిలుచును)

అర్జు—బావా ! యేమది రథ మాఁపితివి ?

కృష్ణ—ఏమా ?

ఉ. వ్రాలెను బ్రోద్దు తద్దయను, వారువము ల్గుడు డస్సి నేలపైఁ గళులు మోపఁక తలఁకంగఁ దొడంగెను, కార్య శేషముం జాలంగఁ గల్గియున్న దొకసారి యొకించుక నిల్చి వీనికి న్నిళులు వెట్టకున్నఁ జననేరవు ముందున కింక బారెడుకా !

అర్జు—బావా ! శత్రుమధ్యమున వీనికి నీర మెక్కడనుండి వచ్చును ?

కృష్ణ—ఎక్కడినుండి వచ్చునా ?—భీష్మపితామహున కెక్కడి నుండి వచ్చెనో వీనికి నక్కడినుండియే రాఁ గలదు.

అర్జు—(మందహాసముతో) మంచిది కానిమ్ము—నీయాపతి నాచే నేమి చేయింప నేరదు ? (అని గాఁడివముతోఁ గిందిక దిగును.)

కృష్ణ—(రథము దిగి, గుఱ్ఱములను బరీక్షించి) అర్జునా ! రెల్లిపూల కంటేఁ దెల్లనగు వీనిమేనులు కౌపులు చెక్కినట్లు గాయపడుటయే కాక—యింకను నెన్ని యలుగులం గలిగి యున్నవో తిలకంచి తివా ? (అని యలుగులం బెఱుగుటకు మొదలు పెట్టెను.)

అర్జు—బావా ! యినుమును గూడిన యగ్గికిని సమ్మెటదేబ్బలు తప్పవు గదా ! (ముందునకుఁ జూచి) అదిగో ! యచ్చటఁ బచ్చిక దట్టముగా నున్నది. పాతాళోపక సమాకర్షణమునకుఁ గూడ నదియే యుచితస్థలము. (అని నిష్క్రమించి మరిలఁ బ్రవేశించి) బావా ! జలము నాకర్షించుటయే కాక—శత్రువులవలన మన కార్యమున కంతరాయము కలుగకుండ నాప్రదేశమున కంతకు నలుగులతోఁ బంజరము కూడ నిర్మించితిని. నీవు పోయి వీరిని చూడుము—నే నిచ్చటఁ గావలిగా నుండెదను.

కృష్ణ—(రథముతో నిష్క్రమించును.)

(సేపథ్యమునఁ గలకలము.)

తెరలో—అర్జునా ! మన మిప్పు డనువు తప్పియుంటి మని శత్రు సైన్యము తరంగన్యాయముగా వచ్చుచున్నది జాగ్రత్త సుమా !

అర్జు—(సంరంభముతో) రానిమ్ము. రానిమ్ము. (కొంచెము ముందున కేగి, బిగ్గఱగా ఓ కొరవ వాహినీపతులారా !

చ. దళమగు ఖండవంబు భయదస్థితఁ గాలించి, కాలకేయము ఖ్యుల రాధిగప్రవాహమునఁ గ్రుఱకిన మత్సటుసాయకోత్కరంబులు పసమించు మీవన సమూలముగాఁ జనిచూడఁ గోరి నాల్కలు పెలికిన్నిగిడ్చెను ; విలంబము సైపవు; రండు వేగమే !

ఏమి ! యొక్కసారిగ పచ్చి వైఁ బడఁ జూచుచున్నారా ? ఇదిగో ! యీ యైంద్రాస్త్రిము మి మ్మెల్లర నెంతదూరము కొం పోయి పాటవేయనో చూడుడు ! (అని బాణము విడుచును.)

కృష్ణ—(ప్రవేశించి) అర్జునా ! యేమోయి-నీయైంద్రాస్త్రిప్రభావము!

చ. విడుచుటయే విలంబముగ భీష్మరావమునం జగలు ది

బృషివడఁ జేసి, శాతశతపక్షు లవారిగ వెల్పరించుచు

గడగి ప్రచండలీల. నుడిగాలి తృణావలి నెట్టు లట్లు, నె
 వ్వుడి గొనిపోయి పోయి పడవైచెను దవుల సర్వసైన్యమున్ !
 తెరతో—టచా ! బంధు మిత్ర సామంత వీరవరేణ్యులారా !
 ఉ. రండు భయంబు లేదు, కురురాజు సమీపమునందు నుండ నా
 ఖండలుఁ డేని కన్దెఱచి కన్దొస నేరఁడు మిమ్ము, నింక నీ
 గాండివి యెంతవాఁడితని కార్ముకపాండితి యెంతపాటి ? మ
 చ్చండతరాశుగంబుల వెనఁ బరిమార్చెద వీని నిష్పాడే ?
 కృష్ణ—(అదిరిపాటుతో) వీ రెవరు ! (అని తిరిగి చూచును.)
 అర్జు—(చూచి) ఇంకెవరు !—దుర్యోధనమహారాజుగారు !
 కృష్ణ—ఇప్పుడేగగా చావుదెబ్బలు తిని పోయినాఁడు ! ఇంతలోనే
 మరల నింతపొగరుకొని వచ్చుట కేదియో కారణ ముండవలెను.
 అర్జు—కారణము కానిపించుచునే యున్నది అతఁ డిప్పుడు ధరించిన
 కవచ సుభేద్య మయినది. ఆ దివ్యకవచము నాచార్యులవారును
 నేనును దక్క నయ్య లెఱుంగరు. పోయి తనయనన్ధు మొఱపెట్టు
 కొన మనసు కరగి యాయన దీని ననుగ్రహించి యుండురు.
 కృష్ణ—అట్లయిన మరలను సాధారణముగ వినువఁడు. (బ్రాద్దుకూడ
 విశేషముగ లేడు. ఇందుల కేమి సాధనము ?
 అర్జు—అదియే యాలోచించుచున్నాఁడను.
 కృష్ణ—ఇంకను నాలోచించుచునే యుంటివా ! మంచిది కానిమ్ము-
 గుఱ్ఱములు బాగుగా నేగఁ దేటినవి; రథము పూర్తి తెచ్చెద నెక్క
 ము—ప్రసంగతి నేనె చూచెన. (అని పోయి రథము తెచ్చును.)
 కృష్ణ, అర్జు—(మరల రథ మధిష్ఠితురు.)
 దుర్యో—(సంరంభముతోఁ బ్రవేశించి)
 చ. నిలునిలు మెందుఁ బోయెదవు ? నీభుజసారము, నీదువీరమున్
 డెలిసికొనఁ దలంచి చుచుదెంచినవాడను ; చైర్య సాహసం
 బులు గలవేని నిల్వఁబడి పోరుము ; కృష్ణుడు చూచుచుండ నీ
 తల తెగఁగొట్టి నీదు శివధంబు వృథావృథ నేతు ఫల్గురా !

కృష్ణ—(మండహాసముతో) సరికాని. బావా! నీయట్టిమానవంతుడు
తేడని వాడుక !—చివర కింత కానివని చేసితి నేమి ?

దుర్యో—ఏమి కానివని చేసితిని ?

కృష్ణ—ఆచార్యుని బిచ్చమెత్తి యాకత్తళముం దెచ్చికొంటివి కదా!
చూచినవా రే మనుకొందురు ?

దుర్యో—(వెలవెలపాటుతో) ఏ మనుకొందురు ?

కృష్ణ—(పకపక నవ్వి) అదికూడ నేనే చెప్పవలెనా !—అర్జునుని
యాశుగములకు వెలుచి దానిం దగిలించుకొని వచ్చె ననుకొనరా?
పోనిమ్ము—దాని యాధారమున నొకవేళ నీవు గెలుతు వను
కొనుము—అప్పు డాప్రతిష్ఠ యాచార్యునకుఁ గాక—నీకెల్లుడగును?

దుర్యో—(రోషముతో) అట్లయిన, నిదిగో ! దీని నిప్పుడ తీసివేయు
చున్నాడను, (అల్లు చేసి) మనవోరాటమున కానమస్థల మరు
కూలముగా నుండును,—రథ మచటికి రానిమ్ము (అని నిష్క్రమిం.)

అర్జు—బావా! యేమిటి యాలోచించుచున్నావు ?

మ, వినముం బెట్టగఁ జేసె నన్నమున, సుప్తింజెంది యండంగ మా
బనఁగాల్పించెను, మాయజూదమున సర్వస్వంబుం గాఁజేసె, నె
న్న సభామధ్యమునం గులాబముఖి మానం బార్ప యశ్శించె, నీ
పసరంబుం బరిమార్చు నీక్షణమ బావా ! తేరు వోనీయుమా !

కృష్ణ—బాగు, బాగు ! నీవుణ్యము గాని—భీమసేనుని ప్రతిజ్ఞకు
భంగమనూత్రము కలిగింపకుము (అని రథముతో నిష్క్రమిం.)

శకుని—(అంతటఁ బ్రవేశించి) అన్నన్నా ! దుర్యోధనుఁ డెంతవెట్టి
పనిచేసినాడు! (ముందునకుం బరికించి) సరి, యింకేమున్నటి—సవ్య
సాది ట్టిణములో విల్లు దునిమి, సారథిం జంపి, గుఱ్ఱములం దెగ
టార్చి, యెడలు చిల్లులువడ నేయ రథంబునుండి గుఱ్ఱులన
నులోకి పరువిడి వచ్చుచున్నాడు !

దుర్యో—(రక్తసిక్తంబుండై పురలఁ బ్రవేశించి) మామా ! యిదిగో!
నీ విక్కడనే యుంటివా !—నీకొఱకే చూచుచున్నాడు.

శకు—ఈవైపుననున్న మూకలం బురికొల్పి వెనకనుండి ముట్టడింపం జేయవలె ననుతలంపుతో వచ్చి- నీవును నితీ వచ్చుచుండుట చూచి నిలిచినాడను.

దుర్యో—(ధైర్యముతో) మామా! “మహాగజాః పలాయంతే మశకా నాంతు కాగతి” యన్నట్లు- ఈచిల్లరిమూక యేమి చేయగలదు?

శకు—నిజమే, నిజమే. ఇక మన మిప్పుడు చేయవలసిన పనియేమి?

దుర్యో—అదియే నా కేమియుఁ బాలుపోక నిన్ను స్మరించినాడను. (అకసమువంకఁ జూచి) నాచుగైచుగడియల పొట్టిప్పుకంటె లేదు.

(ఘంఘనకు దృష్టి నిగిడ్చి) కాని, యజ్ఞుల డడిగో! చక్కీవూ హము వఱకుఁ బోయినాడు. అచ్చటనున్న యపార పైశ్యమును గర్ణ శల్య భూరిశ్రవ స్సోమవత్త ప్రశృతి ప్రముఖులును, నతని కూపి రాడకుండఁ జేయగల రను నహ్మకము కలదు కాని— యేమో, యెటుపోయి యెటు వచ్చునో యను సంశయముకూ త్రిము బాధించుచున్నది. పాడుసూర్యుడు నేడెంతకును గదలిపో కున్నాడు! మామా! యీరవంత ప్రార్థనగూడఁ గడచి పోయె నా—మన యదృష్ట మే మని చెప్పుదును!

శకు—అట్లయిన, నే నొక యమోఘమయిన యాలోచన చెప్పెద నట్లు సేయుము.

దుర్యో—(ఆత్రేయుతో) నీమాట నీనోటిలో నుండఁగనే చేసెదను.

శకు—కాని, యిప్పు డది వెల్లడి కాఁగూడదు. (అని చెవిలోఁ జెప్పును)

దుర్యో—(శకుని వీపు తట్టుచు) సెబాసు, మామా! సెబాసు! సైంఫపుని ప్రాణమును నా మానమును గూడఁ దక్కించితివి? రమ్మ రమ్మ-పోయి యట్లు చేయదము. (శకునితో నిష్క్రమిం)

నంజ—వయస్యా! వ్యూహముఖమున నెంతదారుణ సంగ్రామము జరుగుచున్నదో చూచితివా? అంతలేసి మహారథులు నాతీరున నిలువరించు నాచార్యులవారి పరాక్రమ మెంతని చెప్పవచ్చును! (పరికించి) అదేమి! పాండవయోధు లందఱు నాకస్మికముగ సంగ్రామము చాలించి యాకసమువంక విలోకించుచున్నారు!

వైశం—అ వైపునుండి యేదియో వుష్పక మొకటి వచ్చుచున్నది.
(పరిశీలించి) ఇదేమిచిత్తము!—తస్మధ్యమున నున్నవాడు సైంధవునిఁ జూలి యున్నాడు!

సంజ—సోలియుండుట కాదు-సైంధవుడే! వుష్పకము చాలఁ గ్రిందికి వచ్చినందున నిప్పుడు స్పష్టముగ నగపడుచుఁ, గ్రిందివారినుద్దేశించి యేమో యనుచున్నాడు వినము.

తెరలో—ఓ యుధిష్ఠిర భీమ నకుల సహదేవ విరాట దుర్యోధన దృష్ట ద్యుమ్న సాత్యకి ప్రభృతులారా!

చ. తిరిగితిఁ బాఠ్యపుణ్యమున దిక్తటభూముల నెల్లఁ గంటి దు
స్తర హిమవన్న గాగ్రమున, జాహ్నువి పుట్టినచోటఁ గుంకితిఁ
గర మలరారు వెండిమలఁ గాంచితి, చూచితి నేడుదీపులన్
మరలితి నిర్విచారముగ మగ్ధపానీమకుఁ బ్రొద్దు వ్రాలుటన్.

గీ. దేవసముడ నే నేడ! గాఁడివి యేడ!

సందె వడకుండ నతఁడు న స్తంభు లేడ!

ప్రతి నెడఁ బ్రొద్దు గుంకిఁగ వచ్చె నదిగో!

విజయు నెడ మీర లానలు విడువుఁ డీక!

వైశం—సంజయా! అర్జునసకు గొప్పయూశాభంగము సంభవించినది!
అతఁడును సమీపించునంత, వారు సైంధవునిఁ బుష్పక మెక్కించి
యచటనుండి పంపివైచినారు! శకుని రాహస్య మిదే కావలెను!

సంజ—పాపము! యుధిష్ఠిరుడు మిన్ను విడిగి మీఁదఁ బడినట్లు భీమ
నేనునితో నేమో యనుచు నిటు వచ్చుచున్నాడు!

(అంతట యుధిష్ఠిర భీమనేనులు ప్రవేశింతురు.)

యుధి—(కన్నీటితో) అయ్యో తమ్ముడా! దుఃఖము గాకేమున్నది!
ఓ, మోసమువచ్చె! సైంధవుడు మొగ్గరకుండ కలం డటంచుఁ బే
రాన ధనంజయుం డరిగె నాదెన. కీదెన నున్నవాఁ డతం!
దీనరవోయే బ్రొద్దును నదే కనుగొమ్ము! ప్రతిజ్ఞ తప్పినన్
వాసవి యన్నపల్కొకలవంబును దప్ప! డిక్కేమి చెప్పడున్!

బ్బలు గల్లువారు వసుధ స్థల లెండట యేని. కాని, నా
మ్మలవంటి తమ్ము లింక దక్కొన రొక్కరికైన నంచు గ
ర్వమ్ము వహింతు; నం దెవరి పాదమున న్నలు గ్రుచ్చుకొన్నఁ బా
ణమ్ములు నోవు నా; ఇంక ధనంజయుఁ డైన వచింప నేటికిన్ !

భీము—(సంరంభముతో) అన్నయ్యా! యిప్పుడు మించిపోయిన దే
మున్నది? ఈ గదాదండమును గిరిగిగఁ ద్రొప్పి వైచిన నా దురా
త్ముడు పుష్పకముతోఁ గూడ నుగ్గురూచమై క్రిందఁ బడఁడా?

యుధి—అప్పుడును సీతమ్మునకుఁ బ్రతిష్ఠాభంగమే యగును. వీని
నతఁడుగదా చంపవలసినవాడు?

భీము—పోనిండు, తమ్ముడు నచ్చవలకు సూర్యు నరికట్టెదను.

యుధి—తమ్ముడా! నీనాపర్థ్య మట్టిదే. కాని, ప్రకృతివిరుద్ధమైన
కార్యమున కెన్నఁడును గడంగరా దని పెద్దలు చెప్పుదురు.

భీము—అట్లయిన మన మిప్పుడు నేమిఁజగినవని యేమియు లేనలేదా?

యుధి—బక్కటి యున్నది. వెంటనే పోయి తమ్మున సంగతి తెలిపి
తత్క్షణ మిచటికిఁ దోడ్పెట్టెచ్చుటే తగిన పని.

భీము—దీని కింతయాలొచన మేల? నాలికంటె ముందు వోయి
కృష్ణార్జునుల నిశువురను మూఁపున నిడికొని త్పాణములో నిక్కడ
వ్రాలెదను. (వెనుకకు జూచి) విశోక! రథ మిటు రానిమ్ము!

విశో—(రథము త్రొలికొని వచ్చును.)

యుధి—తమ్ముడా! నీవు సుఖముగఁ బోయిరమ్ము. నే నీలోపల
సైంధవపాతకుం గనిపెట్టుచుండుటకై ఘటోత్కచుని నియోగించి
మీకొఱ కెదురుచూచుచుండెద. (అని నిష్క్రమించును.)

భీము—(రథనుధిష్ఠించి) విశోక! మనయరదము శీఘ్రముగా నాచా
ర్యులవారివంకకుఁ బోనిమ్ము.

విశో—చిత్తము. (రథము నడపుచు) అయ్యా! భారద్వాజులవారు
మీ సన్నాహసంరంభము చూచి, నారి సారించి, వింట బాణము
సంధించుచున్నారు.

భీము—(ముందునకుఁ జూచి) ఆచార్యోత్తమా !

క. గురులరు, కరుణారస సం

భరితుల రటుగాన మనసు పాటకు మీతో

దుర మొసరింపఁగఁ దమ్ముని

కొఱకై చనుచుంటి నడ్డుకొనకుఁడు నన్నున్.

తెరలో—ఉ. ఏ నిట లేకయున్నతిటి నేఁగెను నీయఁజుమ్ము; డేను వి
ల్పూని మొన న్గను లైఱచి పోచుచునుండఁ ద్రినేత్రుఁడున్ రమా
జనియు లోనఁ గా లిడఁగ శక్తులు గా, రిక నన్య లెంత ! పో
పో ! నగరాజముం దగరు పోలిక డీకొన వచ్చితే ననున్ !

భీము—(రోషముతో లేచి) ఓ కుంభసంభవా !

చ. గురుఁడ వటంచు గౌరవముకోసము పక్కితి నంతెగాక నీ
కరుణయుఁ బ్రోవును స్వలెనె ! కాఁచికొనంగల వేని చూచికొ
మ్మరదముతోడ నిన్నిపుడ యంబరవీధికి వీచివైచి ని
ర్భరగతిఁ జొత్తు మొగ్గరము, పారణరాజము ముగ్ధుఁడం బలెన్.
(అని నేలకు లంఘించి యాచార్యునివంకకు నిష్క్రమించును)

విశో—ఓహో ! యేమి మాభీమసేన మహారాజుగారి పరాక్రమము!

గీ. బక జరాసంధ మల్లురఁ బట్టి చీల్చి

నట్టి బాహుయుగంబున నదిమి పట్టి

గురుని యరదం బదే గిరగిరను దొప్పి

వీక వినువీధి కల్లన వినరవై చె !

(మరలఁ బరికించి) అరే ! అదెట్లు !—ఆచార్యులవా రుష్టిప
మాడ, జట్టుముడి వీడఁ, బరుగుపరుగున నాదారిని బలాయిత
లగుచున్నారు !—సరిసరి, తెలిసినది. భీమసేన మహారాజుగారి
నెఱిగినవారె కనుక జప్పున వెనుకనుండి జాగ్రత్త పడియుందురు.

భీము—(ప్రవేశించి) విశోకా ! అయినవా రందఱుఁ దమ్మునిచేతనే
హతు లయినారు. హతశేషులు నన్నుఁ జూచినమాత్రముననే

నటాపంచ లగుచున్నారు. కావున నిరంకుశమైన మనయరదమును తెప్పపాటులోఁ దమ్మునికడకుఁబోనిమ్ము (అని రథమధిష్ఠించును.)
విశో—(రథమును గొంత నడిపి) అయ్యా! అదిగో! కపిధ్వజము! కాని, యచ్చటఁ బోరు బహుఘోరముగా నున్నట్లు సాడకట్టుచు న్నది. వలినవా రర్జునమహారాజుగారికిఁ దగునమయమున నాయ పడినవారు కాఁగలడు, (అని గుట్టుముల నదల్పుచు.)

భీము—విశో! కా! బగత్తేతయగు తమ్మున కొకరిసాయము కూడనా! చ. విను- మలగాండినన్దనము ; వీనుల వీరైక్విడి దేవనత్త నం జనితనినాద ; మచ్యుతుఁడు సారెకు నల్పైకి సాధువాదమున్!
గను- మల శత్రుశాలముల ; గవ్వలగుత్తులలీల రాలు యో ధనికర మస్తకావళుల , దవ్వులుపట్టు శతాంగ పాళులన్.

విశో—చిత్తము, చిత్తము. నాకిచ్చజ్జితను మన్నింపుడు!

భీము—దాని కేమి? కాని—మనరాక తమ్మున కిచ్చటించుండియే తెలియజేయుట యుక్తము కదా? (అని శంఖము తీసి పూరించును.)

విశో—అదిగో! యేలిననారి శంఖధ్వని గుర్తించి యర్జునమహారాజుగారు తిరిగిచూచి శ్రీకృష్ణులవారితో నేమా యుచున్నారు. ... అదేమి చెపుమా—ఆపాటున శ్రీకృష్ణులవారు రథము మనవంకకు మరల్చుకొని వచ్చుచున్నారు!

అర్జు—(రథముతోఁ బ్రవేశించి, యాత్రముతో) అన్నా! మనయన్న గారికి నేమమేనా? —

భీము—వెట్టితమ్ముడా! అన్నగారు నేమముగా నుండకున్న సీపు నన్ను సజీవునిగా జూడఁగలుగుట యెట్లుసంభవించును? ఆయన యాదేశముమీఁదనే నే నిచటికి వచ్చినది.

అర్జు—చెప్పుము చెప్పుము—ఏమని యన్నగారి యాదేశము!

భీము—తమ్ముడా! నీ వేయెలుకకొఱ కెంతకొండను ద్రివిత్తితో యాయెలుక యిచ్చట లేదు.

అర్జు—(చెలవెలపాటులో) అదెట్లు?

భీము—దుర్యోధనుఁ డాసైంధవహతకు నొక యాకాశయానమునఁ గూర్చుండఁబెట్టి యచ్చటనుండి పరివేయ, వాడందఱు మనలి మనలి, పొద్దుగుంకవచ్చినందున నునికి యేతెంచి యిప్పుడు మనసైన్యముపై నంబరవీధిం గుఱ్ఱురుచున్నాఁడు.

అర్జు—(నిరుత్సాహముతో) బావా ! వింటివా యీ విపరీతము !

కృష్ణ—విపరీతముకాదు. దుష్టశకుని పన్నిన దుస్త్రోతము! ఈవిధముగా మనలను బారపెట్టి కాలపారణము సేయుతలంపుతో సైంధవుని దాచి, యెవనికో సైంధవజేషము వేసి, యావంకకనిపియుందురు నిజముగ సైంధవుఁ డిచ్చట లేకున్నదుర్యోధనుఁడు నీబాణాగ్ని కిందట నింధనములగా గావించువాఁడు కాదు మణియు రణరంగమున నుంచి రక్షింపలేకపోయినను నాక్షేపము వచ్చు పని శింకింపనివాఁడును గాదు.

అర్జు—ఈసం దేహ మచటి కేఁగి తీర్చుకొనినప్పుట మంచి దేమో?

కృష్ణ—ఈకాకదంతపరీక్ష కిప్పు డకకాశమే! ప్రాధునంకజూచితివాచ. అరుణగభస్తియై తరణి యస్త్రగింద్రము సేరఁజొచ్చు; భూ

ధర శిఖరాగ్ర పాళులకుఁ దానుచు నున్నది యెండ; మేతకై తరలిన పక్షులు న్మరలఁ దత్తటపాటున గూళ్ళుంక కి

త్తటి నటువోయి రాఁగలుగు దాఁకను జాలిన వేళ యున్నదే ?

అర్జు—అట్లయిన నాలస్య మెందులకు? కర్తవ్యమేమో నిరూపింపుము.

కృష్ణ—కర్తవ్యమున కేమున్నది?—చూచుట్టపురు గిచ్చటనే యున్నదని నానమ్మకము. కలుగులోనుండి దానిని బయికి రప్పించుటయే కర్తవ్యము. మేఘాస్త్రమున సూర్యునిం గప్పితివేని ప్రాధ్వు గ్రుంకినదనుకొని యతఁడు బయటికి వచ్చిపట్టును.

అర్జు—అట్లయిన నచింతపని ? చిన్నన్నా ! నీయభిప్రాయ మేమి ?

భీము—బావ చెప్పినట్లు చేయుటయే నా యభిప్రాయము.

అర్జు—అట్లయిన నాలస్య మేల—బావా ! రథము పోనిమ్మా!

కృష్ణ—(రథమును గురుసేనవంకికు మరల్చును)

భీమ—నేను ముందేగి, యచ్చట నడ్డుగా నున్న వేదండతండమును
గదాదండమునఁ జెండాడి మీకుఁ గొంత తెఱపి కావించెదను.
(అని రథము దిగి నిష్క్రమించును.)

తెరలో—ఓహో! వాహినీపతులార! చూచుచు మారకుంటి రేమి?

ఆ. వె. తుణములోనఁ దంతివంతతిఁ బొలియించి,

పిడుగు మొత్తినట్లు భీమసేనుఁ

డరదగముల నెల్ల నఱవఱ లొనరింపఁ

జొచ్చెఁ, గూల్చుఁ డతనిఁ జాటుముట్టి !

కృష్ణ—అర్జునా ! అర్జునా ! యిదే సమయము ?—ఎల్లవారిదృష్టులు
నిప్పుడు భీమసేనునిపై నున్నవి. నీ వీ సమయమున వేఘాస్త్రము
ప్రయోగించి, చీకటులం గలిగింపుము.

అర్జు—ఇదిగో ! ప్రయోగించుచున్నాఁడను (అని యట్లు చేయును.)

(తెరలో గొప్ప కలకలము.)

కృష్ణ—(జనాంతికముగా) అర్జునా ! శాత్రువుల యానందము చూచి
తివా ! నీవేఘాస్త్రము రవిబింబమును గప్పఁ, బ్రాద్దుక్రొంకెన దను
కొని వారు కోలాహలము చేయుచున్నారు ! అదిగో ! యాకంచు
తేరుల వెనుక వరాహధ్వజముతో సైంధవునియరదము కానవచ్చు
చున్నది ! అతఁ డందే యుండును. నీవు వింట బాణము సంధించి
లక్ష్మ మావంకనే నిలిపి, సిద్ధముగా నుండుము.

ఇద్దఱు—(తదేకదృష్టితో ముందునకుఁ జూతురు.)

కృష్ణ—(ఆత్మీయుతో) అర్జునా ! అర్జునా !

ఆ. వె. అడుగొ ! సింధునృపతి—యజ్ఞప్రి పడమటి

చాయ నరయు—నేయు ! మేయు ! మిపుడః

అర్జు—సెబాసు ! బావా సెబాసు ! సర్వజ్ఞబిరుదము నీకే చెల్లును !

ఈతనియునికిపట్ల నేను నందేహముతోనే యుంటిని ! సరికాని—

శస్త్రప్రహీను నతనిఁ జంపుబుకై నాదు

చేతు లాడ వేమి నే నువాడ !

కృష్ణ—(వినుచుతో) అబ్బబ్బా ! మీ ధర్మలోభమునకు మేర లేదు కదా ! (వదికించి) సరి యింక నేమి ! నీనందియము తీర్చుటకోయన నతఁ డదిగో విలైత్తి మనపై విశేషములం గుప్పుచున్నాడు !

అర్జు—ఇదిగో! యిప్పుడు వానిమచ్చ మాపెడచూచుము, (అనిశరము సంధించి విడుచును.)

కృష్ణ—సెబాసు ! పార్థా ! సెబాసు !

ఉ. ఏగి భవచ్ఛరంబు చెగినేసి జయద్రోహు శీర్షభాగమున్

డగ పులుంగునుంబలె వడిం గొనిపోయెడు మింటి ! కద్ది ధా

త్రీగతమైన హాని యగుఁ ; దెల్పెద నవ్వలఁ గార్యశేష , మీ

వాగక తూపులం బఱసి యాచుము మింటన దాని నేర్పుతోన్,

అర్జు—(స్మృతితో) అన్నట్లు సుభద్రాదేవి సూచన నేను మఱచియే పోయితిని! ఇదిగో నీవు చెప్పినట్లు చేయుచున్నాఁడను. (అని మీఁదికి బాణములు విడుచుచు) పయనంగతి చెప్పుము.

కృష్ణ—మేఘాస్త్రము వారించి, పాశుపతమునఁ దచ్చిరము సింధు రాజాతండ్రి యంకశలంబునం బడునట్లు చేయుము.

అర్జు—రెండుకార్యములును నేకకాలమునం దే కాంగలవు. (అనిరెండు బాణములను సంధించి ధ్యానము నభినయించి విడుచును)

కృష్ణ—విజయా ! యిప్పుడు నీవు పాథత ప్రతిజ్ఞండవై, సఫల మనోరథుండవైతివి! ఇంక స్థిమితపడి శత్రువుల కలవరము విలోకింపుము.

అర్జు—మా చిన్నన్న సంతోషము చూడ వేమి ?

గీ. ఛేదితంబైన సైంధవు శరము చూచి,

పొదలుచు న్నెండియుం దోచు పోడ్డు చూచి,

యబ్బి గొబ్బున నొకపెన బొబ్బ వైచి

వచ్చుచున్నాడు సంతోషవార్తి భంగి!

భీము—(సంతోషముతోఁ బ్రవేశించి) తమ్మాడా ! కృతకృత్యుండవై కులమునకు వన్నె తెచ్చిన నిన్నుఁ జూచి గర్వపడుచున్నాఁడను.

బావా ! యీచలువ యంతయు నీది ! నేను ముందు పోయి

అన్న గారికి విజయవార్త నివేదించెదను. (అని నిష్క్రమించును.)

ఈ సైంధవవధకుఁ బ్రధమ పేరకు నాలుక పోయెను.
 సంతోషవారము మామె కెఱిగించుటకై కృష్ణునిగూర్చి
 యున్నది. ఇంక నేను జేయవలసిన దేమేని యున్నదో
 యుఫి—ఇంకను నాకుఁ జేయవలసిన దేమున్నది ! మును
 నా మాతృభూమియెడ వినియోగింపుము.

కృష్ణ—అట్లయిన, నిదిగో !—

సీ. అన్నదమ్ములభాగ మహాపరించెనుబుద్ధి

యర్వి నేరికిఁ బుట్టుకుండు గాక !

గాండీవి కెనవచ్చు కార్యశూరులతోడ

నిఖిలమండలములు నిండుఁ గాక !

అధికాయురోపేతు తానభిమన్యు లిం

టింట నెల్లపు నుదయింతు గాక !

కాంతల్లెరు వృద్ధగతి వీరమాత లై

గౌరవకీర్తులె గాంతు గాక !

ప్రిజలయం దైకమత్యము ప్రబలుఁ గాక

విద్యకే శౌరవంబు లభించుఁ గాక !

కవులవాక్కులకు నిచ్చి కలుగుఁ గాక !

భరతమాత సుఖస్థితిఁ బరచుఁ గాక !

శ్రీమజ్జగద్గురు శంకరభగవత్పాద ప్రసాదాసాదిత మపకవిబిరుదాం

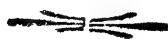
భారవాజ గోత్కర్ణవ శిశాంక, కవిఘంటా కలాప హస్త

కాశ్యపూర్యస్వయంశస్త, బంగారురాజ కవిరాజ

తనూజ, నారాయణరాయామాత్యబిహాజ,

ప్రణీతంబగు పద్మపూహనాటకము

సంపూర్ణము.

For copies Apply to:-

CITY PRESS,

Main Road, COCANADA.

